

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Yleisseuraannon sisältö sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yhteydessä

- erityisesti seuraantovastuun ja asialegitimaation siirtymisen osalta**

Kauppaoikeus
Maisteritutkielma

Ada Tuomaala

Kevät 2025
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Yleisseuraannon sisältö sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yhteydessä - erityisesti seuraantovastuun ja asialegitimaation siirtymisen osalta

Tekijä: Ada Tuomaala

Koulutusohjelma ja oppiaine: Oikeustiede, kauppaoikeus

Työn laji: Maisteritutkielma

Sivumäärä: XV + 86

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Tutkielman tavoitteena on systematisoida seuraantovastuun ja asialegitimaation siirtymistä yleisseuraannon mukaisen sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yhteydessä. Asiaa lähestytään yleisseuraannon käsitteen kautta. Voimassa olevaa oikeudentilaa systematisoimaan lainopin keinoin.

Asialegitimaatiota ja seuraantovastuuta tarkastellaan erikseen siviili- ja rikosasioiden osalta. Pääsääntönä siviilioikeudellisessa asiassa on, että omaisuus- tai velkaerän siirtyessä yleisseuraannon lailla siirtyy myös sitä koskeva asialegitimaatio vastaanottavalle yhtiölle. Yleisseuraannon sisältyäessä lähtökohtaisesti kaikki luovuttavan yhtiön varat ja velat, on katsottava, että yleisseuraanto kattaa asialegitimaation myös käynnistämättömien lainkäyttömenettelyiden eli ”piilevien varojen” osalta. Syyteoikeuden kuuluessa asialegitimaation alaan, olisi edellä mainittu asialegitimaation siirtyminen vastaanottavalle yhtiölle luontevaa ulottaa myös asianomistaja-aseman siirtymiseen. KKO 2024:54 ratkaisussa asianosaisasema ei kuitenkaan siirtynyt vastaanottavalle yhtiölle. Ratkaisun mukainen lain soveltaminen johtaa sattumanvaraiseen rikosvastuun toteutumiseen. De lege ferenda -kannanottona esitetään, että sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yhteydessä asianomaisaseman tulisi siirtyä vastaanottavalle yhtiölle vastaavasti kuin kuolleen asianomistajan syyte-oikeus siirtyy ROL 1:17.2:n nojalla kuolleen asianomistajan omaisille.

Siviilioikeudellista seuraantovastuuta on jäsennetty lähinnä kilpailuoikeudellisessa aineksessa. Oikeudellisen seuraantovastuun malli on ensisijainen siviilioikeudellisen seuraantovastuun perusta. Se kuitenkin muodostaa tyhjiön vastuunkantajan paikalle silloin, kun toimintaan syylistynyt yksikkö on lakannut olemasta. Toissijaisena olevan taloudellisen seuraantovastuun mallin edellytykset eivät välttämättä täyty sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä. Vastuiden siirtymättömyys ei ole yleisseuraantoperiaatteen mukaista. Yleisseuraannon sisältö on selkeä sen suhteen, että vastaanottava yhtiö tulee edeltävän sijaan sopimusosapuoleksi. Muiden kuin sopimukseen perustuvien vastuiden osalta taloudellisen seuraantovastuun malli on otettava lähtökohdaksi siviilioikeudellisen seuraantovastuun perustana. Sopimukseen perustuvat vastuut siirtyvät kaikinensa ilman lisäedellytyksiä. Oikeushenkilön rangaistusvastuun osalta todetaan, ettei laillisuusperiaate salli lain soveltamista siten, että vastaanottava yhtiö voitaisiin asettaa rangaistusvastuuseen luovuttavan yhtiön toiminnassa tehdystä rikoksesta. Mikäli lakiin otettaisiin säännös oikeushenkilön rangaistusvastuun siirtymisestä, tulisi säännöksessä huomioida lisäksi syyllisyysperiaate. Huomioiminen voisi tapahtua esimerkiksi siten, että kilpailuoikeudessa omaksutun taloudellisen seuraantovastuun edellytysten täytyessä, voisi myös oikeushenkilön rangaistusvastuu siirtyä.

Avainsanat: seuraantovastuu, asialegitimaatio, sulautuminen, jakautuminen, asianosaisseuraanto

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHDELUETTELO	V
LYHENTEET.....	XV
1 JOHDANTO	1
1.1 AIHEEN TAUSTAA.....	1
1.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA AIHEEN RAJAUS.....	4
1.3 METODIT.....	6
1.4 AINEISTO	11
1.5 RAKENTEESTA	14
2 YLEISSEURAANNON SISÄLTÖ PERIMYKSESSÄ	16
2.1 PERIMYS TAPAHTUMASARJANA.....	16
2.2 PERIMYKSEN VARALLISUUSOIKEUDELLISET VAIKUTUKSET	18
2.3 PERIMYKSEN SIVIILIPROSESSUAALISET VAIKUTUKSET	20
2.4 RIKOSPROSESSUAALISET VAIKUTUKSET	22
2.4.1 Asianomistajaseuraanto.....	22
2.4.2 Rangaistusvastuun siirtyminen	23
2.5 YHTEENVETO	25
3 SEURAANTO KONKURSSIIN ASETTAMISEN YHTEYDESSÄ	27
3.1 KONKURSSIN RAKENNE	27
3.2 KONKURSSIN VARALLISUUSOIKEUDELLISET VAIKUTUKSET	28
3.2.1 Konkurssin laajuus.....	28
3.2.2 Lähtökohtana oikeussuhteiden jatkuvuus	29
3.2.3 Aineellisen varallisuus oikeudellisen määräysvallan siirtyminen.....	31
3.3 PROSESSUAALISET VAIKUTUKSET.....	33
3.3.1 Määräysvallan siirtyminen lainkäyttömenettelyissä.....	33
3.3.2 Määräysvallan siirtyminen rikosasiassa	34
3.3.3 Rangaistusvastuu ei siirry	36
3.4 YHTEENVETO	37

4 YLEISSEURAANTO YHTIÖOIKEUDESSA	39
4.1 ALUKSI.....	39
4.2 YLEISSEURAANNON MERKITYSSISÄLTÖ SULAUTUMISESSA.....	39
4.2.1 Sulautumisessa kaikki varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä.....	39
4.2.2 Varat siirtyvät sellaisenaan myös sopimussuhteissa	41
4.2.3 Muiden vastuiden siirtyminen	43
4.2.4 Siirtotoimenpiteiden tarpeellisuudesta	45
4.2.5 Poikkeukset yleisseuraannon laajuuteen.....	46
4.3 YLEISSEURAANNON MERKITYSSISÄLTÖ JAKAUTUMISESSA	48
4.3.1 Kokonaisjakautumisessa kaikki varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä	48
4.3.2 Sijaantulo sopimussuhteisiin	51
4.3.3 Muiden vastuiden siirtyminen	52
4.3.4 Siirtotoimenpiteiden tarpeellisuudesta	53
4.3.5 Poikkeukset yleisseuraannon laajuuteen.....	54
4.4 YHTEENVETO	55
5 SEURAANTO SIVILIASIASSA	57
5.1 LÄHTÖKOHTANA ASIALEGITIMAATION SIIRTYMINEN	57
5.2 SEURAANTOVASTUUN MALLIT	59
5.2.1 Oikeudellisen seuraantovastuun ensisijaisuus	59
5.2.2 Taloudellinen seuraanto vastuun perustana	60
5.2.2 Samastaminen vastuun perustana.....	67
6 SEURAANTO RIKOSASIASSA	69
6.1 ASIANOMISTAJASEURAANTO.....	69
6.1.1 Aluksi	69
6.1.2 Rikos on tehty yritysjärjestelyn jälkeen	69
6.1.3 Rikos on tehty ennen yritysjärjestelyä	71
6.2 OIKEUSHENKILÖN RANGAISTUSVASTUU	76
6.2.1 Yleisesti oikeushenkilön rangaistusvastuusta	76
6.2.2 Rikosoikeudelliset periaatteet esteenä rangaistusvastuun siirtymiselle	76
7 PÄÄTÄNTÖ	82

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Perillisen oikeusasemasta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 135. Helsinki 1967.

Aarnio, Aulis, En analys av arvingens rättsliga ställning. Ett exempel på rättsdogmatisk systematisering. Teoksessa Juridiska Föreningens Tidskrift 1980–1981, sivut 363–378. Helsinki 1980.

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. Juva 1989.

Aarnio, Aulis, Oikeussäännön systematisointi ja tulkinta, teoksessa Juha Häyhä (toim.), Minun metodini. Helsinki 1997. Sivut 35–56.

Aarnio, Aulis, Tulkinnan taito: ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. Helsinki 2006.

Aarnio, Aulis, Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunta. Helsinki 2011.

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo, Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. 6. uudistettu painos. Helsinki 2016.

Af Schultén, Gerhard, Osakeyhtiölain kommentaari II. Luvut 9–17. Helsinki 2004.

Aine, Antti, Kilpailurajoitusvahinko. Helsinki 2016.

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa, Osakeyhtiölaki I–II. Päivittyvä verkkoteos. Alma Talent Oy 2021. [viitattu 21.3.2024]

Aurejärvi, Erkki– Hemmo, Mika, Velvoiteoikeuden oppikirja. 3. uudistettu painos. Helsinki 2007.

Ekelöf, Per Olof – Edelstam, Henrik – Pauli, Mikael, Rättegång. Andra haftet. Nionde upplagan. Stockholm 2015.

Frände, Dan, Asianomistajasta ja näennäisasianomistajasta. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoitelmia V. Sylvi Inkeri Anttilalle 29.11.1989 omistettu. Helsinki 1986. Sivut 16–34.

Frände, Dan, Finsk straffprocessrätt. Helsingfors 2009.

Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. 2. uudistettu painos. Helsinki 2012.

Granfelt, Otto Hjalmar, Lärobok i straffprocessrätt. Helsingfors 1925.

Havansi, Erkki, Suomen konkurssioikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki 1992.

Havansi, Erkki, Oikeudenkäynti ja pakkotäytäntö. Prosessioikeuden oikeusdogmaattiset perusteet. Helsingin yliopisto oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2007.

Havu, Katri – Kalliokoski, Toni – Wikberg, Olli, Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus. Helsinki 2020.

Hemmo, Mika, Oikeudellisen riskienhallinnan perusteita. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2005.

Heuman, Lars, Målsägande. Stockholm 1973.

Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsinki 2011.

Hupli, Tuomas, Konkurssitakaisinsaanti oikeudenkäyntinä. Helsinki 2006.

Häyhä, Juha, Johdanto, teoksessa Juha Häyhä (toim.), Minun metodini. Helsinki 1997. Sivut 15–34.

Immonen, Raimo – Nuolimaa, Risto, Osakeyhtiöoikeuden perusteet. 3. uudistettu painos. Helsinki 2017.

Immonen, Raimo, Yritysjärjestelyt. 8. uudistettu painos. Helsinki 2022.

Immonen, Raimo, Yritysjärjestelyt. 10. uudistettu painos. Helsinki. 2024.

Jaatinen, Heikki, Oikeushenkilön rangaistusvastuu ja huolimaton toimintakulttuuri. Teoksessa Alvesalo, Anne (toim.): Kirjoituksia talousrikollisuudesta. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 1/1998. Helsinki 1998. Sivut 154–188.

Jokela, Antti, Uudistuva rikosprosessi. 3. uudistettu painos. Helsinki 2000.

Jokela, Antti, Oikeudenkäynti II. Helsinki 2002.

Jokela, Marjut – Kartio, Leena – Ojanen, Ilmari, Maakaari. 5. Uudistettu painos. Helsinki 2010.

Jonkka, Jaakko, Syytekynnys. Tutkimus syytteen nostamiseen vaadittavan näytön arvioinnista. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 187. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki 1991.

Jonkka, Jaakko, Rikosprosessioikeuden yleisistä opeista. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksen julkaisuja A:6. Helsinki 1992.

Kaisto, Janne - Lohi, Tapani, Johdatus varallisuusoikeyteen. 2. uudistettu painos. Helsinki 2013.

Kangas, Urpo, Lesken oikeudellinen asema. Oikeusdogmaattinen tutkimus lesken sosiaaliturvan laajuudesta. Helsinki 1982.

Kartio, Leena, Esineoikeuden perusteet, 2. uudistettu painos. Helsinki 2001.

Kolehmainen, Antti, Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä, Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.): Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Espoo 2016. Sivut 105–134.

Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. Helsinki 2020.

Kotiranta, Kai, Oikeushenkilön rangaistusvastuun kohdentamisen ongelma osakeyhtiön sulautuksessa. Defensor Legis 2/2021. Sivut 302–322.

Koulu, Risto, Immateriaalinen varallisuus konkurssissa. Helsinki 2003.

Koulu, Risto, Uusi konkurssilaki. Helsinki 2004.

Koulu, Risto, II Konkurssioikeus. Teoksessa Koulu, Risto – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna, Insolvenssioikeus. 4. uudistettu painos. Päivittyvä hakuteos. Alma Media. Helsinki 2017. [viitattu 15.4.2025]

Kyläkallio, Juhani – Irola, Olli – Kyläkallio, Kalle, Osakeyhtiö I-II. 9. uudistettu painos. Helsinki 2024.

Laakso, Seppo, Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampere 2012.

Lappalainen, Juha, Vahingonkorvausvaatimuksesta rikosjutussa. Prosessioikeudellinen tutkimus. Helsinki 1986.

Lappalainen, Juha, Siviiliprosessioikeus I. Helsinki 1995.

Lappi-Seppälä, Tapio, Rangaistuksen määräämisestä I. Teoria ja yleinen osa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 173. Helsinki 1987.

Lindell, Bengt, Processuell preklusion. Av nya omständigheter eller bevis rörande saken. Stockholm 1993.

Lindroos-Hovinheimo, Susanna, Miten lakia tulkitaan? – Erään oikeusteoreettisen kysymyksen suomalaista historiaa. Lakimies 2/2011. Sivut 278–298.

Lohi, Tapani, Legaatinsaajan oikeusasemasta. Helsinki 2011.

Lämsineva, Pekka, Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 235. Helsinki 2002.

Matikkala, Jussi, Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. 2. uudistettu painos. Helsinki 2021.

Melander, Sakari, Kriminalisointiteoria – Rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 288. Helsinki 2008.

Melander, Sakari, Rikosvastuun yleiset edellytykset. Helsinki 2016.

Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, Osakeyhtiö I. Yleiset opit. Helsinki 2006.

Mäki-Petäjä-Leinonen, Anna, Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema. Helsinki 2003.

Määttä, Kalle, Oikeustaloustieteen perusteet. 2. uudistettu painos. Helsinki 2016.

Määttä, Tapio – Paso, Mirjami, Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki 2019.

Norros, Olli, Velvoiteoikeus. Helsinki 2012.

Norros, Olli, Velvoiteoikeus. 2. uudistettu painos. Helsinki 2018.

Nuotio, Kimmo, Onko oikeusjärjestyksen pirstoutuminen väistämätöntä, Teoksessa Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Oikeudenalojen rajat ja rajattomuus. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Turku 2002. Sivut 3–24.

Nuutila, Ari-Matti, Rikoslain yleinen osa. Helsinki 1997.

Ovaska, Risto K., Konkurssikäsitelmä. 2. uudistettu painos. Helsinki 1991.

Palmgren, Bo, Målsägandes åtalsrätt. Dess innebörd, omfattning och utövning enligt Finlands gällande straffprocessrätt. Helsingfors 1939.

Pöyhönen, Juha, Uusi varallisuus oikeus. 2. uudistettu painos. Helsinki 2003.

Rasinaho, Vesa, Jakautumisen yleisseuraantoluonne ja esineoikeudellisen julkivarmistuksen tarve. Defensor Legis 2/2011. Sivut 125–132.

Rautiainen, Pauli – Kostiaisen, Anu – Kurki, Visa – Soininen, Niko – Määttä, Tapio, Oikeus ja sen tutkiminen. Tampere 2023. (*Rautiainen ym.*)

Rautio, Jaakko, Hyötykonfiskaatiokanne. Helsinki 2006.

Reinikainen, Mikko – Pelkonen, Jussi – Lydman, Kari, Uusi osakeyhtiölaki. Helsinki 2007.

Sajama, Seppo, Argumentaatio oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.): Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksesta, metodista ja arvostelusta. Espoo 2016. Sivut 24–50.

Savela, Ari, Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. 3. uudistettu painos. Helsinki 2015.

Siltala, Raimo, Johdatus oikeusteoriaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki 2001.

Siltala, Raimo, Oikeustieteen lait, Lakimies 1/2010 s. 90–93. Helsinki 2010.

Syrjänen, Jussi, Oikeudellisen ratkaisun perusteista. Helsinki 2008.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. 3. uudistettu painos. Helsinki 2019.

Tapani, Jussi, Oikeushenkilön rangaistusvastuu – nykytila ja kehittämistarpeet. Oikeusministeriön julkaisuja 2020:22. Oikeusministeriö 2020. Julkaistu 22.1.2021. Helsinki 2021.

Tapanila, Antti, Siviiliprosessi. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 203. Helsinki 2021.

Tarjanen, Tapio, Asianosaisseuraanto Suomen siviiliprosessissa. Helsinki 1929.

Tiitinen, Kari-Pekka – Kröger, Tarja, Työsopimusoikeus. 6. uudistettu painos. Helsinki 2012.

Tirkkonen, Tauno, Suomen rikosprosessioikeus I. 2. uudistettu painos. Porvoo 1969.

Tirkkonen, Tauno, Suomen siviiliprosessioikeus I. 2. uudistettu painos. Porvoo 1974.

Tolonen, Hannu, Oikeuslähdeoppi. Helsinki 2003.

Tuori, Kaarlo, Kriittinen oikeuspositivismi. Helsinki 2000.

Tuori, Kaarlo, Oikeuden ratio ja voluntas. Helsinki 2007.

Virolainen, Jyrki, Rikosprosessioikeus I. Rovaniemi 1998.

Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi, Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus II. Helsinki 2004.

Vuorenpää, Mikko, Asianomistajan oikeudet rikosprosessilaissa. Helsinki 1999.

Vuorenpää, Mikko – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hulpi, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, Prosessioikeus. 6. uudistettu painos. Alma Talent. Helsinki 2021. Päivittyvä verkkoteos. [viitattu 5.4.2025] (*Vuorenpää ym. 2021*)

Vuorenpää, Mikko, Prosessioikeuden perusteet. 2. uudistettu painos. Alma Talent. Helsinki 2023.

Välimäki, Pertti, Preklusiosta korkeimmassa oikeudessa. Teoksessa Oikeustiede Jurisprudentia XLIX. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja 2016. Sivut 289–356.

Wilhelmsson, Thomas, Senmodern ansvarsrätt. Privaträtt som redskap för mikropolitik. Helsingfors 2001.

Virallislähteet

HE 27/1977 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 66/1988 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 95/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 120/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle maakaareksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 82/1995 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 89/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 27/1999 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 45/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 26/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi.

HE 167/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vahingonkorvauslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 29/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnistä hallintoasioissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Sopimus Euroopan unionin toiminnasta. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto. EUVL, N:o C 326, 26.10.2012. (SEUT)

Internet-lähteet

Engblom, Ari – Suortamo, Veli. Asianosaisseuraannosta sulautumisessa ja jakautumisessa.

KPMG Oy Ab verkkosivut. 14.10.2024. Saatavissa: <https://kpmg.com/fi/fi/home/Pinnalla/2024/10/asianosaisseuraannosta-sulautumisessa-ja-jakautumisessa.html> [viitattu 10.2.2025]

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

KKO 1953 II 95

KKO 1978 II 32

KKO 1983 II 120

KKO 1984 II 90

KKO 1984 II 106

KKO 1985 II 153

KKO 1986 II 121

KKO 1989:4

KKO 1989:59

KKO 1992:173

KKO 1993:136

KKO 1997:17

KKO 1997:167

KKO 2000:82

KKO 2001:124

KKO 2004:11

KKO 2004:75

KKO 2009:41

KKO 2014:71

KKO 2015:17

KKO 22.9.2015, R2008/246

KKO 2019:90

KKO 2024:54

Hovioikeudet

HelhO 31.12.2007, nro 4337, dnro R 06/3500

Korkein hallinto-oikeus

KHO 1955 II 870

KHO 1961 II 656

KHO 2005 taltio 2900

KHO 2008 taltio 3033

KHO 2008 taltio 3034

KHO 2008:18

KHO 2018 taltio 5331

Euroopan unionin tuomioistuin

Unionin tuomioistuin

Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174.

Asia C-49/92 P, *Euroopan komissio v. Anic Partecipazioni SpA*, tuomio 8.7.1999, ECLI:EU:C:1999:356.

Asia C-286/98 P, *Stora Kopparbergs Bergslags AB v. Euroopan komissio*, tuomio 16.11.2000, EU:C:2000:630.

Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C- 217/00 P ja C-219/00 P, *Aalborg Portland A/S ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 7.1.2004, ECLI:EU:C:2004:6.

Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775.

Asia C-97/08 P, *Akzo Nobel ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 10.9.2009, EU:C:2009:536.

Asia C-511/11 P, *Versalis SpA v. Euroopan komissio*, tuomio 13.6.2013, EU:C:2013:386.

Asia C-434/13 P, *Euroopan komissio v. Parker Hannifin Manufacturing Srl ja Parker Hannifin Corp.*, tuomio 18.12.2014, EU:C:2014:2456.

Asia C-597/13 P, *Total SA v. Euroopan komissio*, tuomio 17.9.2015, ECLI:EU:C:2015:613.

Asia C-724/17, *Vantaan kaupunki v. Skanska Industrial Solutions Oy ym.*, tuomio 14.3.2019, ECLI:EU:C:2019:204.

Unionin yleinen tuomioistuin

Asia T-6/89, *Enichem Anic SpA v. Euroopan komissio*, tuomio 17.12.1991, ECLI:EU:T:1991:74.

Lyhenteet

EYL	laki eräistä yhteisomistussuhteista (180/1958)
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
HOL	laki oikeudenkäynnistä hallintoasiassa (808/2019)
KHO	korkein hallinto-oikeus
KKO	korkein oikeus
KO	käräjäoikeus
OK	oikeudenkäymiskaari (4/1734)
OYL	osakeyhtiölaki (624/2006)
PK	perintökaari (40/1965)
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
RL	rikoslaki (39/1889)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto. EUVL, N:o C 326, 26.10.2012.
TakausL	laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta (361/1999)
VahL	vahingonkorvauslaki (412/1974)
VHOL	vanha hallintolainkäyttölaki (586/1996)
VOYL	vanha osakeyhtiölaki (734/1978)
vp	valtiopäivät

1 Johdanto

1.1 Aiheen taustaa

Yritysjärjestelyt tukevat yrityksen liiketoimintaa, liiketoiminnan kannattavuutta, yleistä tehokkuutta sekä resurssien parempaa ohjautuvuutta. Sulautumisessa tavoitteena voi olla esimerkiksi päällekkäisten toimintojen purkamisen myötä syntyvän jouston, suuren koon tai markkinoiden uudelleen jakamisen tuomat edut. Sulautumisen tavoitteena voi olla myös konsernirakenteiden hajottaminen. Jakautumisessa tavoitteena voi olla esimerkiksi tehokkuuden lisääminen jakamalla epäolennaiset toiminnot toisiin yhtiöihin tai jatkamiskelpoisten yrityskokonaisuuksien muodostaminen ennen niiden edelleen luovutusta. Yritysjärjestelyiden taustatavoitteena voi olla myös varojen ja velkojen eriyttäminen ja sitä kautta velkavastuun keventäminen riskienhallinnan optimoimiseksi. Erityisesti kun järjestelyihin ei vaikuta liittyvän liiketoiminnallisia hyötyjä, voi tavoitteena olla velkavastuun uudelleenjärjestely.¹ Kokonaisuuden hajauttamisella voidaan tavoitella myös optimaalista kokonaisuutta, jotta laissa asetetut velvoitteet eivät realisoidu tai realisoituvat mahdollisimman optimaalisesti.² Yleisimmin yritysjärjestelyjen taustalla ovat liiketaloudelliset syyt.³ Valittavat yritysjärjestelyt ratkeavat usein sen pohjalta, mihin järjestelyillä on tavoitteena pyrkiä.⁴ Sulautumisen ja jakautumisen yleisseuraantoluonteeseen voidaan liittää oletuksia, kuten se, että varojen ja velkojen siirtyminen on helpompaa kuin perinteisellä luovutussaanonnalla.⁵

Yritysjärjestelyn valinnassa on keskeistä huomioida se, mitä oikeusvaikutuksia kuhunkin yritysjärjestelyyn liittyy. Osakeyhtiölain esitöissä sulautumista ja jakautumista koskevien säännösten tavoitteena on mainittu joustavan yritysrakenteiden muuttamisen ja tehokkaan yritystoiminnan mahdollistaminen siten, että samalla turvataan osakkeenomistajien ja velkojen asema.⁶ Osakeyhtiölain (2006/624, jäljempänä OYL) 16 luvun 16 §:n ja 17 luvun 16 §:n ilmaisevat sulautumisen ja jakautumisen tavoitteeksi varojen ja velkojen siirtymisen selvitysmenettelyttä. Tämä tarkoittaa liiketoimintojen ja varallisuuksien mutkatonta ja kokonaisvaltaista yhdistämistä tai jakamista.⁷ Sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa kaikki sulautuvan tai kokonaisjakautuvan yhtiön

¹ Immonen 2024, s. 32–35.

² Ks. Immonen 2024, s. 34. Ks. myös KHO 2008:18.

³ Näin sulautumisen osalta, Reinikainen – Pelkonen – Lydman 2007, s. 249. Ks. myös jakautumisen tavoitteista Reinikainen – Pelkonen – Lydman 2007, s. 282.

⁴ Immonen 2024, s. 31.

⁵ Ks. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

⁶ Ks. esim. HE 89/1996 vp, s. 19 ja s. 33; HE 27/1977 vp, s. 102.

⁷ Ks. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Näin on esitetty sulautumisen yhteydessä.

varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä vastaanottavalle tai vastaanottaville yhtiöille (OYL 16:16.1 ja OYL 17:16.1). Se, mitä pykälien varoilla ja veloilla tarkoitetaan, on oleellisessa osassa sen arvioinnissa, mitä hyötyjä ja haittoja kuhunkin liiketoimintapäätökseen liittyy. Tämän vuoksi on tärkeää systematisoida sulautumiseen ja jakautumiseen liitetyn yleisseuraanto käsitteen sisältöä ja laajuutta.⁸ Osakeyhtiölain esitöissä yleisseuraantoluonteeseen on liitetty se, ettei varoja ja velkoja tarvitse yksilöidä vaan ne siirtyvät kaikkienensa, ilman nimenomaista velkojen tai sopimuskumppaneiden suostumusta tai muita luovutustoimia kuten kiinteistön luovutuskirjaa.⁹

Af Schultén katsoo yleisseuraantoon sisältyvän ainakin kaksi elementtiä; kaikki oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät ilman erillistä yksilöintiä ja siirto tapahtuu ilman erillisiä luovutukseen liittyviä toimenpiteitä, kuten sopimusmuutoksia ja julkivarmistusta.¹⁰ Immonen tiivistää yleisseuraannon sisällön siihen, ettei siinä tarvitse yksilöidä varoja ja velkoja, sillä seuraanto kattaa myös tuntemattomat varat ja velat mukaan lukien sopimuksiin perustuvat oikeudet ja velvollisuudet.¹¹ Yleisseuraantoon liitetään myös se, että oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät sellaisenaan.¹² On katsottu, että sulautumisen asema itsenäisenä oikeusinstituutina on perusteltua vain, jos siihen voidaan liittää yleisseuraantoluonne.¹³

Varallisuusaseman ja oikeuksien turvaamiseen liittyy oleellisesti myös mahdollisuus saattaa niihin liittyvä asiansa käsiteltäväksi lainkäyttömenettelyssä. Jotta yleisseuraannon nojalla varat ja velat vastaanottanut taho voisi tosiasiallisesti turvata varojen ja velkojen muodostamien oikeuksiansa toteutumisen, tulisi myös asialegitimaation siirtyä. Jos asianosaisella on asiassa asiavaltuus eli asialegitimaatio, on hänellä oikeutus prosessata oikeudenkäynnin kohteena olevasta vaateesta.¹⁴ Asiavaltuus voidaan siten nähdä yksittäiseen oikeudenkäyntiin kohdistuvana oikeutena eikä ominaisuutena.¹⁵ Asianosaisena voi esiintyä myös ”väärä” asianosainen. Asiavaltuus

⁸ Yleisseuraantoa ei mainita laissa, mutta se on liitetty sulautumiseen ja jakautumiseen esimerkiksi lain esitöissä, ks. esim. HE 109/2005 vp, s. 161 ja s. 167. Sulautumisen osalta näin jo esim. HE 27/1977 vp, s. 103.

⁹ HE 109/2005 vp, s. 161.

¹⁰ Af Schultén 2004, s. 542–543. Näin myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Af Schultén on esittänyt näkemys sulautumista koskien. Koska jakautumista pidetään lähtökohtaisesti myös yleisseuraantona, HE 109/2005 vp, s. 167, on katsottavissa, että af Schulténin esittämä voidaan yleistää myös jakautumiseen yleisseuraantona. Ks. myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

¹¹ Immonen 2024, s. 323.

¹² Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset” ja V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kartio 2001, s. 221.

¹³ Af Schultén 2004, s. 542 av. 28.

¹⁴ Tirkkonen 1974, s. 317. Ks. myös esim. Vuorenpää 2023, s. 15–17; Lappalainen 1995, s. 273.

¹⁵ Vuorenpää ym. 2021, s. 407.

on oikeusprosessin ehdoton edellytys, joten mikäli henkilöllä ei ole asiavaltuutta, tulee kanne jättää tutkimatta.¹⁶ Asiavaltuudesta ei ole säännöstä oikeudenkäymiskaaressa.¹⁷ Varallisuusoi-
keudellisissa asioissa asiavaltuus on lähtökohtaisesti riitautetun oikeussuhteen subjekteilla.¹⁸ Rikosprosessiin liittyvä asianomistajan syyteoikeus kuuluu asialegitimaation eli asiavaltuuden alaan, sillä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jäljempänä ROL) 1 luvun 1 §:n nojalla tuomioistuin ei voi ottaa syytettä tutkittavaksi ellei siihen oikeutettu ole nostanut syy-
tettä.

Koska varallisuusoi-
keudellisissa asioissa asiavaltuus on lähtökohtaisesti riitautetun oikeussuh-
teen subjekteilla ja yleisseuraannon nojalla vastaanottanut yhtiö on tullut sulautuvan tai koko-
naisjakautuvan yhtiön sijaan oikeussuhteeseen, on asialegitimaation siirtymistä yleisseuraan-
non nojalla pidettävä luontevana pääsääntönä.¹⁹ Tämä perustuu osin myös siihen, että sulautu-
misen ja kokonaisjakautumisen täytäntöönpanon yhteydessä purkautunut yhtiö menettää oi-
keushenkilöllisyytensä (OYL 20:17.2), eikä näin ollen voi enää vastata tai kantaa itseään koske-
vassa asiassa.²⁰

Yleisseuraannon sisältäessä lähtökohtaisesti kaikki luovuttavan yhtiön varat ja velat, on perus-
teltua ajatella, että siihen sisältyy asialegitimaatio myös käynnistämättömien lainkäyttömenet-
telyiden osalta. Edellä mainittu asialegitimaation siirtyminen vastaanottavalle yhtiölle olisi sulau-
tumisen ja kokonaisjakautumisen yleisseuraantoluonteeseen vuoksi luontevaa ulottaa kattamaan
myös rikosprosessuaalisen asianomistaja-aseman siirtymiseen. Ottaen huomioon asianomis-
taja-asemalle asetetut edellytykset ei siviiliasiaa koskevia sääntöjä voida ilman tarkempaa tutki-
mista ulottaa rikosprosessiin. Asialegitimaation siirtymisen systematisointia onkin pidetty haas-
tavana.²¹ Asialegitimaation siirtymisen jäsentämisellä on siten paikkansa tutkimuskentällä.

Asian ajankohtaisuutta korostaa myös tuore KKO 2024:54 ratkaisu, jossa asianosaisasema aiem-
man yhtiön aikana tehdyissä yrityssalaisuuksien rikkomissa ei siirtynyt vastaanottavalle yhtiölle.

¹⁶ Vuoren pää ym. 2021, s. 407; Havansi 2007, s. 65. Asiavaltuus on tärkeää erottaa kanteen hyväksyttävyy-
destä. Kanteen hyväksyttävyyttä koskeva väite on asiaväite ja, mikäli asiaväite saa tukea, tulee se hylätään,
Vuoren pää ym. 2021, s. 407.

¹⁷ Vuoren pää ym. 2021, s. 410.

¹⁸ Vuoren pää ym. 2021, s. 410; Havansi 2007, s. 67.

¹⁹ Oikeuskirjallisuudessa onkin esitetty, että asialegitimaatio siirtyy vastaanottavalle yhtiölle sulautumi-
sessa, Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen
täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1299; Havansi 2007, s. 67.
Näin on esitetty lähtökohdaksi myös jakautumisen osalta, Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1438.

²⁰ Ks. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen
täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1299; Havansi 2007, s. 67. Ks.
myös HE 109/2005 vp, s. 37–38, jossa osakeyhtiön oikeushenkilöllisyyden on katsottu sisältävän oikeus-
kelpoisuuden sekä oikeustoimikelpoisuuden.

²¹ Ks. esim. af Schultén 2004, s. 605.

Jakautumisessa ei siten katsottu tapahtuneen yleisseuraannon käsitteeseen usein liitettyä asianosaisseuraantoa eikä asialegitimaation alaan kuuluvan syyteoikeuden siirtymistä. Ottaen huomioon sen, että yleisseuraanto käsitteeseen liitetään usein ajatus siitä, että seuraanto kattaa kaikki varat ja velat sekä niihin lukeutuviin sopimuksiin perustuvat oikeudet ja velvoitteet, voi käsitteen käyttäminen aiheuttaa väärinkäsityksiä.²²

Sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yleisseuraantoluonteeseen on liitetty myös vastuiden siirtyminen.²³ Siviilioikeudellisesta seuraantovastuusta on säädetty lähinnä kilpailuoikeudellisessa sääntelyssä. Laissa ei ole säädetty lainkaan rikosoikeudellisesta seuraantovastuusta yri-
tysjärjestelyjen yhteydessä. Myös oikeuskirjallisuudessa seuraantovastuun tarkastelu on jäänyt vähäiseksi erityisesti rikosoikeudellisesta näkökulmasta.²⁴ Asialegitimaation siirtymisen ohella onkin luontevaa tarkastella myös seuraantovastuuta.²⁵

1.2 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tutkielmani käsittelee seuraantovastuun ja asialegitimaation siirtymistä yleisseuraannon mukaisen sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yhteydessä. OYL 16:16:ssä säädetään sulautumisen oikeusvaikutuksista. OYL 17:16:ssä puolestaan säädetään jakautumisen oikeusvaikutuksista. Tutkielmassani tarkastellaan vain sulautumisen ja kokonaisjakautumisen vaikutuksia. Tämä rajaus johtuu siitä, että osittaisjakautumisessa jakautuva yhtiö ei purkaudu eikä

²² Ratkaisu KKO 2024:54 onkin herättänyt kritiikkiä muun muassa siitä, että lopputulos ei ole yhdenmukainen yhtiöoikeudellisen yleisseuraantokäsitteen kanssa, ks. esim. KPMG 14.10.2024. Tosin rikosprosessissa asianosaisseuraannon on katsottu tapahtuvan harvemmin kuin siviiliprosessissa, Jokela 2002, s. 55. Tämä perustuu siihen, että asianomistajan syyteoikeuden on katsottu olevan henkilökohtainen ja siten rajoituvan seuraannon ulkopuolelle, ks. esim. Jokela 2002, s. 56; Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 186. Myös ratkaisu KKO 2024:54 perustui syyteoikeuden henkilökohtaisuuteen, KKO 2024:54 kohta 13. Jokela ottaa syyteoikeuden siirtymättömyydestä esimerkiksi tilanteen, jossa asianomistaja on nostanut syytteen omaisuutensa vahingoittamisesta ja siitä seuranneen oikeusprosessin aikana luovuttaa omaisuutensa toiselle, Jokela 2002, s. 56. Ks. aiheesta myös Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 187 ja s. 215–218. Jokelan esimerkissä on kuitenkin kyse erikoisseuraannosta, kun taas tutkielmani käsittelee yleisseuraantoa. Toisaalta Jokela on siviiliprosessin yhteydessä katsonut kuoleman aiheuttavan yleisseuraannon ja sitä myötä asianosaisseuraannon, Jokela 2002, s. 52. Ottaen huomioon asialegitimaation erilaisen siirtymisen siviili- ja rikosprosessissa on sen tarkastelu erikseen siviiliprosessin ja rikosprosessin osalta perusteltu.

²³ Ks. esim. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁴ Ks. kuitenkin Kotiranta 2021. Kotirannan artikkeli on kattava esitys oikeushenkilön rangaistusvastuun siirtymisestä jakautumisessa.

²⁵ Seuraantovastuu nimittäin liittyy osin siihen, että vastaajapuolella tapahtuu seuraanto. Tosin tutkielmassani seuraantovastuuta tarkastellaan vireillä olevien lainkäyttömenettelyiden lisäksi myös käynnistämättömien lainkäyttömenettelyiden osalta. Jos tarkastelussa olisivat vain vireillä olevat lainkäyttömenettelyt, asialegitimaatiolla tarkoitettaisiin automaattisesti myös sitä, kuka on oikea asianosainen vastaajapuolella. Tutkielmassani asialegitimaation tarkastelu keskittyy siihen, kuka voi nostaa kanteen tai ajaa asiaa oikeusprosessissa.

osittaisjakautuminen kata kaikkia yhtiön varoja ja velkoja.²⁶ Keskeistä on selvittää se, missä määrin asialegitimaatio ja edellisen yhtiön toimintaan perustuva vastuu siirtyy vastaanottaville yhtiöille. Tämä selviää OYL 16:16.1:ssa ja OYL 17:16.1:ssa mainittujen varojen ja velkojen sisällön täsmentämisellä. Laissa tai sen esitöissä ei ole tarkemmin määritelty sitä, mitä nämä siirtyvät ”varat ja velat” pitävät sisällään. Tämän vuoksi lähestyn aihetta yleisseuraannon käsitteen kautta. Tutkimuskysymykseni ovat:

- Mikä on yhtiöoikeudellisen yleisseuraannon käsitteen sisältö erityisesti oikeuksien ja vastuiden siirtymisen näkökulmasta?

Erityisesti pyrin vastaamaan seuraaviin alakysymyksiin:

- Kattaako yhtiöoikeudellinen yleisseuraanto myös seuraantovastuun? Jos kattaa, missä määrin?
- Siirtyykö asialegitimaatio yleisseuraannon nojalla?

Yleisesti esiin nostettuja esimerkkejä yleisseuraannosta ovat perimys ja sulautuminen.²⁷ Näihin tapahtumiin siviiliprosessissa onkin katsottu sisältyvän asianosaisseuraanto.²⁸ Myös konkurssin yhteydessä asialegitimaation siirtymisestä on käytetty nimitystä asianosaisseuraanto.²⁹ Asianosaisseuraannolla tarkoitetaan sitä, että oikeudenkäynnin vireillä ollessa oikeudenkäynnin asianosaisena ollut henkilö lakkaa olemasta asianosainen ja hänen tilalleen tulee henkilö, joka ei ennen seuraantoa ole ollut asianosaisena.³⁰ Siviiliprosessissa asianosaisseuraanto voi perustua yleisseuraantoon, erityisseuraantoon tai siihen, että asianosainen menettää asialegitimaationsa kesken oikeusprosessin.³¹ Rikosprosessissa asianosaisseuraanto tapahtuu harvemmin.³² Tutkielmassani asianosaisseuraannon tarkastelu keskittyy ensisijassa yleisseuraannon nojalla tapahtuvaan asianosaisseuraantoon.

Tutkielmassani asiavaltuuden siirtymisen tarkastelu ei kuitenkaan rajoitu vain asianosaisseuraantotilanteisiin eli niihin tilanteisiin, joissa oikeudenkäynti on vireillä ennen yleisseuraannon

²⁶ Ks. OYL 17:16.1.

²⁷ Ks. esim. Kartio 2001, s. 221; Jokela 2002, s. 52–53. Ks. perimyksestä yleisseuraantona esim. Kaisto – Lohi 2013, s. 338; Aarnio – Kangas 2016, s. 31. Myös jakautumista pidetään yleisseuraantona, HE 89/1996 vp, s. 33.

²⁸ Jokela 2002, s. 52.

²⁹ Näin esim. Tapanila 2021, s. 86.

³⁰ Jokela 2002, s. 52; Tapanila 2021, s. 85; Lappalainen 1995, s. 282–283; Tarjanne 1929, s. 60; Tirkkonen 1974, s. 436–437. Ks. ruotsalaisesta oikeuskirjallisuudesta esim. Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 179–180.

³¹ Vuorenpää ym. 2021, s. 414. Ks. myös Lappalainen 1995, s. 283; Tarjanne 1929, s. 66; Jokela 2002, s. 52–53.

³² Jokela 2002, s. 55.

tapahtumista. Tutkielmassani tarkastelun kohteena on asialegitimaation siirtyminen yleisseuraannon mukaisessa sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa myös niiden lainkäyttömenetelyiden osalta, jotka eivät ole vireillä yleisseuraannon tapahtuessa. Käsittely tässä laajuudessa on olennaista yleisseuraannon sisällön ymmärtämiseksi. Asiavaltuuden siirtymisen lisäksi tutkielmassani arvioidaan vastuun siirtymistä. Se muodostaa oman kokonaisuutensa.

1.3 Metodit

Tutkimuksessa on noudatettava tiedeyhteisön hyväksymiä tiedontuottamisen menetelmiä eli metodeita.³³ Metodit ovat tapoja ja keinoja uuden tieteellisen tiedon etsimiseksi ja perustelemiseksi.³⁴ Toisin sanoen ne ovat välineitä, joiden avulla päästään niiden itsensä kannalta ulkopuolisiin asioihin eli tutkimustuloksiin.³⁵ Tutkimusintressien vaikuttaessa oleellisesti käytettävien metodien valintaan, ei metodeita voida kuitenkaan erottaa tiedosta.³⁶ Jotta tutkija voi valita tutkimukseensa sopivimmat tutkimusmenetelmät, on tutkimuskysymyksen jäsentelyn jälkeen avattava mahdollisesti sovellettavia metodeita ja niiden käyttöarvoa. Tietoisuus tutkimuksellisista lähtökohdista ja niiden asettamista sidonnaisuuksista, parantaa tutkimuksen onnistumisen mahdollisuutta.³⁷

Metodit voidaan hahmottaa myös teoreettisena viitekehyksenä.³⁸ Sulautuminen ja jakautuminen saavat vaikutteita järjestelmäyhteyksistään. Yritysjärjestelyt ovat esimerkiksi osana vallitsevaa liberalistista talousjärjestelmäämme eli markkinataloutta. Tutkimuksen tiedonintressi vaikuttaa siihen, millainen vaikutus järjestelmäyhteyksille on hyvä antaa. Tutkielmani ei ole poliittinen, joten taloudellisen viitekehyksen merkitys on jäänyt vähäisemmäksi. Tutkielmassani on pyritty luomaan yleisiä oppia yleisseuraannon sisällöstä sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä. Teoreettisen viitekehyksen painoarvo on näin ollen taloudellisia argumentteja vahvemmassa asemassa. Yritysjärjestelyjen tavoitteet ovat kuitenkin usein taloudellisia. Näin ollen järjestelyjen oikeudellisen sääntelyn taustalla vaikuttavista monitasoisista tekijöistä on huomioitava jossain määrin myös taloudelliset näkökulmat.³⁹ Tutkielmassa taloudelliseen viitekehykseen rakentuvia argumentteja on kuitenkin käytetty vain tulkintakannanottojen perusteluiden todentamisessa.

³³ Hirvonen 2011, s. 18.

³⁴ Rautiainen ym. 2023, s. 47.

³⁵ Häyhä 1997, s. 24.

³⁶ Syrjänen 2008, s. 10. Näin myös Häyhä 1997, s. 23–24.

³⁷ Siltala 2010, s. 90.

³⁸ Rautiainen ym. 2023, s. 52.

³⁹ Ottaen huomioon OYL 1 luvussa esitetyt periaatteet, joiden nojalla OYL:n säännöksiä tulee tulkita, on myös sulautumisen ja jakautumisen oikeusvaikutuksia arvioitaessa huomioitava taloudelliset näkökulmat. Onhan osakeyhtiön toiminnan tarkoituksena voiton tuottaminen osakkeenomistajille (OYL 1:5).

Lainoppi metodina systematisoi ja jäsentää oikeusjärjestelmää oikeudenaloittain.⁴⁰ Tarkemmin lainopilla pyritään jäsentämään käsitteitä, periaatteita ja teorioita.⁴¹ Lainopin keskeinen tehtävä on oikeudenalakohtaisten yleisten oppien jäsentely ja muotoilu.⁴² Tutkimukseni tiedonintressinä on selvittää voimassa olevan oikeuden merkityssisältö lain ja muiden oikeuslähteiden avulla. Tavoitteena on esittää perusteltu oikeuslähdeopin mukaista lähdeaineistoa tulkitsemalla saatu kannanotto sulautumisen ja jakautumisen oikeusvaikutusten laajuudesta. Toisin sanoen tavoitteenani on selvittää sitä, mikä on yleisseuraannon sisältö kokonaisjakautumisen ja sulautumisen yhteydessä. Tavoitteenani on näin ollen myös jäsentää yleisseuraantoa koskevia yleisiä oppeja. Lainoppi eli oikeusdogmatiikka tarjoaa välineet näiden asioiden selvittämiseksi.

Lainoppi voidaan jakaa käytännölliseen lainoppiin sekä teoreettiseen lainoppiin.⁴³ Käytännöllinen lainoppi tarjoaa tulkintasuosituksia voimassa olevan lain sisällöstä lainsoveltajien käyttöön. Teoreettinen lainoppi tuottaa yleisiä oppeja, joita käytetään systematisoimaan oikeudentilaa. Toisin sanoen teoreettinen lainoppi pyrkii jäsentämään oikeusjärjestyksestä systemaattisen kokonaisuuden. Oikeuden tilan systematisointi tarjoaa pohjan käytännöllisen lainopin tulkintasuositusten muodostamiselle.⁴⁴ Nämä lainopin ”muodot” eivät siten ole irrallisia toisistaan vaan ne ovat vuorovaikutussuhteessa.⁴⁵ Tutkielmani pyrkiessä jäsentämään oikeusjärjestystä yleisten oppien avulla, on tutkielmani lähtökohtaisesti teoreettista lainoppia. Tutkielmani lopputuloksena muodostuneet tulkintasuositukset ovat kuitenkin käytännöllistä lainoppia.

Sulautumisen ja jakautumisen oikeusvaikutusten tarkastelu suljettuna järjestelmänä vain yhtiöoikeudelliseen ainekseen nojautuen, ei toisi luotettavia tutkimustuloksia.⁴⁶ Vaikka oikeusjärjestelmämme pirstoutuu yhä pienempiin oikeuden osa-alueisiin, ovat oikeudenalojen yhteydet yhä selvempiä ongelmien sijoittuessa useiden oikeudenalojen piiriin.⁴⁷ Pirstoutuminen aiheuttaa

Lisäksi yhtiön johdon on toimillaan edistettävä yhtiön etua (OYL 1:8). Tutkielmassani tulkinta ei ole kuitenkaan rakentunut siihen, miten sulautumista ja jakautumista koskevia säännöksiä tulisi OYL 1:8:n ja OYL 1:5:n nojalla tulkita, vaan painotuksena on sanamuodon mukainen tulkinta. Ks. yhtiöoikeudellisten periaatteiden merkityksestä osakeyhtiölain tulkinnassa esim. Mähönen – Villa 2006, s. 44–47.

⁴⁰ Hirvonen 2011, s. 25. Ks. myös Siltala 2001, s. 22

⁴¹ Hirvonen 2011, s. 25.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ Määttä – Paso 2019, s. 7.

⁴⁵ Aarnio 1997, s. 37; Aarnio 2011, s. 104–105.

⁴⁶ Ks. Aarnio 2011, s. 20. Aarnio katsoo, että oikeusjärjestelmä ei ole suljettu vaan se ottaa vaikutteita muun muassa yhteiskunnasta.

⁴⁷ Nuotio 2002, s. 3.

tarpeen katsella ongelmia yksittäisiä oikeudenaloja laajemmassa näkökulmassa.⁴⁸ Tarkastelukulman taustalla on ajatus oikeudesta lohkojen sijasta verkosto- tai kudusrakenteena.⁴⁹

Työ sijoittuu pääasiassa yhtiö- ja prosessioikeuden rajapintaan. Kyseessä on yhtiöoikeudellisen tilanteen tarkastelu erityisesti prosessioikeudesta käsin. Tilanteesta voidaan käyttää nimitystä oikeudellinen päällekkäisongelma. Oikeudellisella päällekkäisongelmalla tarkoitetaan sitä, että ratkaisu oikeudelliseen ongelmaan voitaisiin löytää useasta eri normistosta siten, että nämä normistot tarjoavat itsenäisen ratkaisumallin.⁵⁰ Soveltamalla yksittäisiä normistoja saataisiin ratkaisuja, jotka olisivat ristiriitaisia.⁵¹ Yhtiöoikeudellisen sääntelyn mukaan sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa vastaanottaville yhtiöille siirtyy kaikki luovuttavan yhtiön varat ja velat (OYL 16:16 ja OYL 17:16). Vastuiden tai asianomistaja-aseman siirtyminen ei kuitenkaan ole näin yksiselitteistä rikos- ja rikosprosessioikeudessa. Päällekkäisongelmien vuoksi tutkimuskysymysteni tarkastelu ei onnistu vain yhden oikeudenalan sisällä siten, että tutkimuksen lopputulos olisi oikeudellisesti perusteltu. Yhtiö- ja prosessioikeuden leikkauspisteissä on huomioitava molempien oikeudenalojen näkökulmat. Jännitteisyys on huomattavissa myös Suomen prosessioikeuden jakautuessa siviili- ja rikosprosessiin. Molempien oikeudenalojen näkökulmien erilaisuuden huomaaminen korostuu erityisesti rikosprosessioikeutta käsittelevien osioiden yhteydessä rikosoikeudellisten periaatteiden vuoksi. Sulautumisen ja jakautumisen oikeusvaikutukset siviili-prosessuaalisesta näkökulmasta eivät vaikuta muodostavan samanlaisia jännitteitä yhtiöoikeudellisten periaatteiden kanssa. Tutkielmani tavoitteena on jäsentää sulautumisen ja jakautumisen yleisseuraanto käsitteen sisältö siten, että se voidaan nähdä koko oikeusjärjestyksen valossa kokonaisuudessaan perusteltuna. Käsitteen jäsennellyssä sisällössä on pyritty sovittamaan eri normistoista ja sääntelyimpulsseista tulevat näkökohdat yhteen. Tavoitteena on toisin sanoen systematisoida oikeusjärjestystä oikeudenalat ylittävässä laajuudessa.⁵² Tässä on kyse ongelmakeskeisestä lainopista.⁵³ Ongelmakeskeinen lainoppi on alun perin tarkoitettu siihen, että yksittäistä oikeudellista ongelmaa koskevaa sääntelyä tarkastellaan koko oikeusjärjestyksen tasolla. Tämä mahdollistaa paremman kokonaiskäsityksen muodostamisen oikeudellista ongelmaa koskevan sääntelyn yhteisvaikutuksesta.⁵⁴

⁴⁸ Nuotio 2002, s. 12. Nuotio kanta on esitetty vastuuoikeuden näkökulmasta. Nuotio viittaa Wilhelmssonin teoksessaan (Wilhelmsson 2001) esittämään ajatukseen, että oikeusjärjestyksen pirstoutuminen edellyttää vastuuoikeuden tarkastelua yhä suurempina kokonaisuuksina.

⁴⁹ Nuotio 2002, s. 12–13.

⁵⁰ Aine 2016, s. 240. Ks. lisää Pöyhönen 2003, s. 10.

⁵¹ Pöyhönen 2003, s. 13.

⁵² Tutkielmani ylittää siten perinteiset oikeudenalarajat. Ks. vastaavasta lähestymistavasta esimerkiksi Mäki-Petäjä-Leinonen 2003.

⁵³ Ks. tarkemmin Kangas 1982, s. 382–387.

⁵⁴ Mäki-Petäjä-Leinonen 2003, s. 8.

Tutkielmassa ensisijaisena tavoitteena ei ole löytää keinoja, joilla voitaisiin jäsentää optimaalinen yleisseuraantokäsitteen sisältö esimerkiksi oikeudellisesta tai taloudellisesta näkökulmasta. Tutkielmani ei näin ollen ole lähtökohtaisesti de lege ferenda -tutkimus.⁵⁵ Voimassa olevan oikeuden systematisoinnin ja tulkinnan tuloksena ja oikeudenaloja vertaillen on kuitenkin löydetty keinoja, joita voitaisiin soveltaa myös yhtiöoikeudessa sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä huomattujen aukkojen korjaamiseen. Tutkielmassa on toisin sanoen kuin huomauttamatta muodostettu de lege ferenda -kannanottoja.⁵⁶ Voimassa olevan oikeudentilaa ei sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yhteydessä vaikuta toteuttavan rikosoikeudellista vastuuta. Rikosvastuun toteutuminen voidaan nähdä yhteiskunnallisena tavoitteena. Vertailemalla prosessuaalisen aseman sekä oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymistä perimyksen yhteydessä, on havaittu, ettei jäämistöoikeudessa ole samanlaista aukkoja. Tämän oikeudenalakohtaisten yleisten oppien systematisoinnin avulla toteutetun vertailun pohjalta, voidaan löytää lainsäädännöllisiä keinoja aukkojen korjaamiseen sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä. Nämä vertailuun pohjautuvat lainsäädäntösuositukset ovat de lege ferenda -kannanottoja.

Lain tulkinta ja systematisointi ei täytä kaikkia yhteiskunnallisia tiedonintressejä.⁵⁷ Tutkielmassani olisi mahdollista arvioida sitä, miten voimassa olevan oikeuden mukaiset sulautumisen ja jakautumisen oikeusvaikutukset toteuttavat esimerkiksi kustannustehokkuuden periaatetta. Tällainen kysymyksen asettelu olisi oikeustaloustieteellinen.⁵⁸ Oikeustaloustieteellinen tutkimus käyttää taloustieteen analyysimenetelmiä.⁵⁹ Taloustieteellinen näkemys on vain pienessä roolissa tutkielmassani. Taloudellinen tehokkuus ja rationaalisuusoletus näkyy lähinnä voimassa olevaa oikeudentilaa arvioivissa argumenteissa. Tutkielmani laajuudessa ei ole mahdollista arvioida sitä, millaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia voimassa olevasta sääntelystä seuraa eikä sitä, onko sääntely tarkoituksenmukaista ja esimerkiksi tehokkuusperiaatetta noudattavaa. Ensisijaisena tavoitteenani on nimittäin selvittää, mitä yleisseuraanto sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä voimassa olevan oikeuden mukaan tarkoittaa, mikä selviää lainopillisella metodilla.

Lainopin tiedonintressin kohdistuessa voimassa olevien oikeusnormien eli lain sisältöön on lainoppi ennen kaikkea tulkintatiede.⁶⁰ Tavoitteena on löytää vastaus siihen, miten tietyin perustein

⁵⁵ De lege ferenda -tutkimusta kutsutaan myös oikeuspoliittiseksi tutkimukseksi, Siltala 2001 s. 21. Sen tutkimuskohteena on tulevaisuuden lainsäädäntö ja tavoitteena selvittää, millaisella lainsäädännöllä voidaan saavuttaa yhteiskunnalliset tavoitteet, Siltala 2001, s. 187. Sen tiedonintressien voidaan nähdä tukevan lainopillisen tutkimuksen tiedonintressejä, Siltala 2001, s. 15.

⁵⁶ Tämä ei ole epätavallista, ks. Kolehmainen 2016, s. 108.

⁵⁷ Ks. Määttä 2016, s. 12.

⁵⁸ Ks. esim. Siltala 2001 s. 9 ja s. 17.

⁵⁹ Ks. esim. Siltala 2001, s. 186.

⁶⁰ Hirvonen 2011, s. 36.

rajattua tekstiaineistoa on tulkittava.⁶¹ Lainoppi on toisin sanoen merkityssisällön antamista kielelliselle ilmaisulle.⁶² Tutkimusaineiston ollessa kielellisessä muodossa, eivät tutkimustulokset voi olla ehdottomia.⁶³ Voikin olla parempi kuvata lainopin tuottamaa tietoa siten, että se ei ole voimassa olevan oikeuden merkityssisällön selvittämistä ja toteamista, vaan sitä, minkä merkityksen tutkija on sille tulkitsemalla antanut.

Lainopillisessa tutkimuksessa hyödynnetään oikeuslähde-, tulkinta- ja argumentaatio-oppeja.⁶⁴ Tulkinnan pohjana ovat oikeuslähteet eli tulkintaperusteet. Tarkastelemalla oikeuslähteitä tulkintametodien avulla päädytään tulkintakannanottoon.⁶⁵ Tulkintametodit muodostuvat tulkintanormeista eli sanamuodon mukaisesta tulkinnasta, systemaattisesta tulkinnasta, historiallisesta tulkinnasta, vertailevasta tulkinnasta, supistavasta ja laajentavasta tulkinnasta, analogisesta, teleologisesta, arvoperusteisesta ja objektiivisesta tulkinnasta.⁶⁶ Tulkintanormien etusijajärjestyksestä eli siitä, mitä tulkintamenetelmää tulkitsijat tulee ensisijaisesti käyttää, ei ole yleistä normia.⁶⁷ Lähtökohtana oikeustieteellisessä tulkinnassa on kuitenkin kielellinen tulkinta. Kielellisen tulkinnan alalajeja ovat muun muassa laajentava, supistava ja analoginen tulkinta.⁶⁸ Tulkintanormien käyttö ja painoarvo vaihtelee eri oikeudenoilla, kuten rikos- ja EU-oikeudessa.⁶⁹ Tämä asia on tiedostettu tutkielmassani. Siviiliprosessuaalisia vaikutuksia arvioitaessa tulkinnassa on kielellisen tulkinnan lisäksi käytetty useita tulkintanormeja, mutta rikosprosessuaalisia vaikutuksia koskevassa osiossa on tiedostettu, ettei esimerkiksi analoginen tai lain sanamuodosta poikkeava ja laajentava tulkinnalle ole sallittua. Tutkielmassani sovelletaan myös tavoitteellista tulkintaa eli sitä, mitkä ovat sääntelyn tavoitteet. Tutkielman tavoitteellinen tulkinta on ensisijassa historiallis-tavoitteellista. Historiallis-tavoitteellinen tulkinta perustuu sääntelyn alkuperäisen tarkoituksen selvittämiseen.⁷⁰

Ennen kuin yksittäistä säännöstä voidaan tulkita, tulee säännös asettaa tulkintakontekstiinsa eli osaksi muiden sääntöjen muodostamaa kokonaisuutta.⁷¹ Tätä kutsutaan systematisoinniksi.⁷² Systematisoinnin tavoitteena on saada aineisto järkevään järjestykseen.⁷³ Systematisoiva tulkita

⁶¹ Siltala 2001, s. 14.

⁶² Sajama 2016, s. 26.

⁶³ Lindroos-Hovinheimo 2011, s. 297.

⁶⁴ Määttä – Paso 2019, s. 10–11.

⁶⁵ Aarnio 1989, s. 194.

⁶⁶ Hirvonen 2011, s. 39–40. Ks. tarkemmin esim. Määttä – Paso 2019, s. 30–68.

⁶⁷ Hirvonen 2011, s. 40.

⁶⁸ Rautiainen ym. 2023, s. 176–177.

⁶⁹ Hirvonen 2011, s. 40.

⁷⁰ Rautiainen ym. 2023, s. 191.

⁷¹ Siltala 2001, s. 22–23.

⁷² Siltala 2001, s. 23. Ks. lisää systematisoinnista esim. Siltala 2003, s. 496–497.

⁷³ Sajama 2016, s. 25.

on näin ollen oikeusjärjestyksen systematisointia oikeusjärjestelmää ylläpitävässä ja rakentavassa tarkoituksessa. Toisaalta systematisointi edellyttää normien sisällön ymmärtämistä eli tulkintaa. Tulkinta ja systematisointi muodostavat tällä tavoin vuorovaikutussuhteen, jossa kummankin läsnäolo on välttämätön.⁷⁴

Systeeminen tulkinta on tärkeässä osassa tutkielmassani pyrkiessäni ymmärtämään säännöksen suhdetta osana yhtiö- ja prosessioikeudellista sääntelyä.⁷⁵ Sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä se tarkoittaa ensinnäkin sitä, että sulautuminen ja jakautuminen hahmotetaan osana osakeyhtiölain muita säännöksiä. Tutkimuksen kohteena olevien säännösten systematisointi yhtiö- ja prosessioikeuden rajat ylittävästi on tarkoituksenmukaista eri sääntelynormistojen yhteisvaikutusten ymmärtämiseksi.

Tutkielmani tavoitteena on muodostaa perusteltu normatiivinen kannanotto, jonka mahdollisimman moni oikeusyhteisön jäsen voisi hyväksyä.⁷⁶ Kuten edellä on todettu, voidaan lakitekstille usein löytää vaihtoehtoisia merkityssisältöjä. Tässä yhteydessä on korostettava sitä, ettei lainopin avulla voida muodostaa ehdotonta varmuutta eli totuutta voimassa olevasta oikeudesta.⁷⁷ Tutkielmassani keskeinen haaste on se, mikä vaihtoehtoisista merkityssisällöistä valitaan. Tämä valinta on perusteltava.⁷⁸ Valinnan perustelussa on kyse argumentaatiosta.⁷⁹ Tutkielmassani argumentaatiossa on käytetty lakitekstin sanamuotoa, lainsäätäjän tarkoitusta, lain objektiivista tarkoitusta, aiemmin esitettyjä tulkintoja kyseisestä lainkohdasta, ennakkoratkaisuja sekä yhteistä hyvää ja muita arvoperusteita kuten kohtuutta ja oikeudenmukaisuutta. Argumentaatiossa on otettu huomioon myös systeemyhteydet sekä käytännölliset perusteet esimerkiksi rikosvastuun toteutumisen osalta. Myös periaatteille, kuten laillisuusperiaatteelle, syyllisyysperiaatteelle sekä osakeyhtiöiden erillisyyisperiaatteelle on annettu painoarvoa. Lopullisten perustelujen painoarvon määrittelyssä on otettu huomioon kullakin oikeudenalalla vallitseva tulkintakäytäntö.⁸⁰

1.4 Aineisto

Lainopin metodologiaan kuuluu myös oikeuslähdeoppi. Se määrittää oikeudellisen materiaalin, jota lainopillisessa tutkimuksessa voidaan käyttää, miten valikoitua materiaalia voidaan käyttää

⁷⁴ Rautiainen ym. 2023, s. 216.

⁷⁵ Rautiainen ym. 2023, s. 174.

⁷⁶ Ks. Aarnio 1989, s. 284–285; Aarnio 2011, s. 95; Aarnio 1997, s. 51. Aarnio ilmaisee argumentaation tavoitteeksi rationaalisen kannanoton muodostamisen.

⁷⁷ Lindroos-Hovinheimo 2011, s. 297.

⁷⁸ Aarnio 2011, s. 39.

⁷⁹ Sajama 2016, s. 24.

⁸⁰ Ks. tulkinnan jakautumisesta eri tasoille, Rautiainen ym. 2023, s. 202.

ja sen, mikä on erilaisten materiaalien keskinäinen suhde.⁸¹ Tutkielmassani oikeuslähdeoppi jäsentää sen, mistä systematisoinnissa on lähdettävä liikkeelle.

Lainkäytön sääntösidonnaisuudesta seuraa lähtökohta, jonka mukaan lainmukaisen ratkaisun perusta on löydettävä laista.⁸² Tästä lähtee liikkeelle myös Suomessa laajasti omaksuttu Peczenikin ja Aarnion muotoilema oikeuslähdeoppi.⁸³ Peczenikiläis-aarniolainen oikeuslähdeoppi on kuitenkin saanut kritiikkiä ja sen rinnalle on esitetty myös vaihtoehtoisia ajattelutapoja.⁸⁴ Tietäen varauksin peczenikiläis-aarniolaisen oikeuslähdeopin peruslähtökohdat soveltuvat edelleen oikeusjärjestykseemme.⁸⁵

Tutkielmassani tulkinnan lähtökohtana on peczenikiläis-aarniolainen oikeuslähdeoppi. Huomio on näin ollen pyritty ohjaamaan ensisijaisesti lakitekstiin. Vaikka lain esitöiden ja korkeimpien ennakkopäätösten oikeuslähdeopillista asemaa on kutsuttu heikosti velvoittavaksi, on niillä ratkaisutoiminnassa tosiasiasiallisesti keskeinen asema.⁸⁶ Lain sanamuodon jättäessä tulkinnan varaa on vastausta tulkintaan pyritty etsimään lain esitöistä ja ennakkoratkaisuista.⁸⁷ Tutkielmassani oikeuskirjallisuuden merkitys on kuitenkin ollut korostuneessa asemassa.⁸⁸ Ennakkopäätösten vähäisyyden ja lain esitöistä saatavan vähäisen tulkinta-avun vuoksi on työssä tukeuduttu paljon oikeuskirjallisuudessa esitettyihin tulkintakannanottoihin. Peczenikiläis-aarniolaista oikeuslähdeoppia ei siten ole noudatettu orjallisesti. Tutkielmassa on lisäksi tunnistettu peczenikiläis-aarniolaisesta oikeuslähdeopista poiketen, että oikeuslähteiden painoarvo vaihtelee oikeudenaloittain.⁸⁹ Esimerkiksi kilpailuoikeudellisen osion käsittely rakentuu pitkälti EU-oikeudellisen sääntelyn ja oikeuskäytännön varaan. Lisäksi oikeusperiaatteille kuten laillisuusperiaatteelle, syyllisyysperiaatteelle sekä osakeyhtiöiden erillisyyisperiaatteelle on annettu painoarvoa.⁹⁰

⁸¹ Tuori 2000, s. 174. Ks. myös esim. Aarnio 2011, s. 65.

⁸² Laakso 2012, s. 257.

⁸³ Määttä – Paso 2019, s. 17.

⁸⁴ Määttä – Paso 2019, s. 17. Ks. tarkemmin esitetystä kritiikistä Määttä – Paso 2019, s. 17–29; Siltala 2003, s. 201–203. Myös Aarnio toteaa yhtenäisen oikeuslähdeopin ajan olevan historiaa, Aarnio 2011, s. 115.

⁸⁵ Määttä – Paso 2019, s. 17.

⁸⁶ Määttä – Paso 2019, s. 21.

⁸⁷ Ylimmän oikeuden ratkaisut ovat ennakkoratkaisuja. Mikäli päätöstä ei ole julkaistu, on katsottavissa, että sen ohjausinformatiivista arvoa on haluttu pienentää, Aarnio 2011, s. 74. Tutkielmassani annan painoarvoa ensi sijassa valitusluvan saaneille ja julkaistuille ratkaisuille. Oikeuskäytännön ollessa vähäistä on arvioinnissa huomioitu myös julkaisemattomien ratkaisujen sisältö.

⁸⁸ Ks. lisää oikeustieteestä oikeuslähteenä esim. Tolonen 2003, s. 25–26.

⁸⁹ Ks. peczenikiläis-aarniolaisen oikeuslähdeopin puutteista tähän liittyen, Määttä – Paso 2019, s. 17. Oikeuslähteiden painoarvo vaihtelee oikeudenalojen sisällä. Aarnion mukaan painoarvo voi vaihdella myös oikeudenalan sisällä riippuen siitä, millaisesta tulkintaongelmasta on kyse, Aarnio 2006, s. 336–337.

⁹⁰ Oikeusperiaatteiden merkitys tutkielmassani näkyy siinä, että niiden huomioon ottamisella varmistetaan normistojen arvo- ja tavoitepohjien toteuttaminen. Oikeusperiaatteiden merkitys

Kuten edellä on mainittu, koostuu tutkielman perustana oleva aineisto usean oikeudenalan aineksesta. Yleistä oikeudenalarajat ylittävää yleisseuraannon systematisointia ei ole esitetty. Yleisseuraantojen tarkastelu on rajoittunut lähinnä kunkin oikeudenalan sisälle, jossa yleisseuraantoperuste on tunnustettu.⁹¹ Norros nostaa esimerkiksi yleisseuraannon tarkastelun sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä. Tähän liittyvä tarkastelu on tapahtunut lähinnä yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta.⁹² Norros nostaa esille myös sen, että laajempi oikeudenaloja ylittävä systematisointi on mielenkiinnostonta, sillä poikkeukset yleisseuraannosta eli oikeusaseman täysimittaisesta siirtymisestä ovat kiinteässä yhteydessä kuhunkin yleisseuraantoperusteen oikeudenalaan eivätkä niinkään esimerkiksi velvoiteoikeuteen.⁹³ Toisin sanoen Norros esittää, että yleisseuraantotyyppien ollessa erilaisia keskenään, ei yleisille periaatteille voida antaa merkitystä yksittäistä seuraantotilannetta arvioitaessa.⁹⁴

On myönnettävä, että yleisseuraannon sisältö voi tapauskohtaisesti vaihdella.⁹⁵ Vaikka yleisseuraanto käsitteen oikeudenalat ylittävä systematisointi on herättänyt kritiikkiä, on katsottava, ettei yleisseuraannon sisältöä voida jäsentää vain yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni edellyttää yleisseuraannon tarkastelua yhtiöoikeuden lisäksi myös jäämistöoikeudellisesta näkökulmasta. Jäämistöoikeudellisen yleisseuraanto käsitteen sisältö auttaa myös yhtiöoikeudellisen yleisseuraannon sisällön jäsentämisessä. Tämä vertailu perustuu osaltaan myös siihen, että yhtiöoikeudellinen yleisseuraanto ja perimyksessä tapahtuva yleisseuraanto ovat oikeuskirjallisuudessa rinnakkain esitettyjä esimerkkejä yleisseuraannosta.⁹⁶ Muiden oikeudenalojen työkalujen ja oikeudellisten ideoiden kautta yhtiöoikeudellisen yleisseuraannon sisällön mallintaminen ilmentää ongelmakeskeistä ratkaisutapaa.⁹⁷

Tutkielmassani on hyödynnetty myös konkurssioikeudellista aineistoa. Oikeuskirjallisuudessa yleisseuraannon määrittelyn yhteydessä ei ole tapana mainita konkurssia. Rautio on kuitenkin rinnastanut asialegitimaation osalta konkurssin sulautumiseen ja jakautumiseen, jotka ovat

systematisoinninvälineenä sekä niiden luonne normiaineuksen tausta- ja arvoperustan ilmentäjänä aiheuttaa sen, että niistä voidaan hakea vastausta siihen, mikä on normatiivisesti olennaista yksittäisen oikeudenalan sisällä, Aine 2016, s. 250. Ks. oikeusperiaatteiden oikeuslähde tehtävistä myös Tuori 2007, s. 150; Määttä – Paso 2019, s. 23. Oikeusperiaatteiden huomioiminen on välttämätön edellytys oikeudentilan systematisoinnille ja sitä kautta kestävien tutkimustulosten saamiselle. Vakiintuneilla oikeusperiaatteilla on esitetty olevan jopa vahvasti velvoittavan oikeuslähteen asema, Määttä – Paso 2019, s. 23.

⁹¹ Norros 2012, s. 221.

⁹² Norros 2012, s. 221. Näin myös Rasinaho 2011, s. 128.

⁹³ Norros 2012, s. 221.

⁹⁴ Norros 2012, s. 222. Ks. myös Aarnio – Kangas 2016, s. 23 av. 28; Rasinaho 2011, s. 132.

⁹⁵ Ks. Norros 2012 s. 221–222.

⁹⁶ Ks. esim. Kartio 2001, s. 221; Jokela 2002, s. 52–53.

⁹⁷ Nuotio 2002, s. 13.

yleisseuraantoja.⁹⁸ Konkurssin rinnastaminen yleisseuraantoina pidettäviin sulautumiseen ja jakautumiseen, nostaa konkurssin käsittelyn tutkielmassani yhdeksi yleisseuraannon sisällön ymmärtämistä määrittäväksi ainekseksi.⁹⁹ Konkurssin yhteydessä velallinen menettää asialegitiimaationsa konkurssivarallisuutta koskevassa asiassa.¹⁰⁰ Konkurssioikeudellisen aineksen käsittely avaa näin ollen erityisesti asialegitiimaation siirtymiselle asetettuja rajoituksia.

1.5 Rakenteesta

Asialegitiimaation omaava ”oikea” asianosainen voi olla siviiliprosessissa kantajana tai vastajana. Rikosasiassa asianosaisista käytetään nimityksiä asianomistaja ja syytetty. Tutkimustulosten systematisointi eli tutkimuksen rakenne perustuu tälle jaottelulle eli siihen, mitä oikeuksia ja toisaalta, mitä velvollisuuksia yleisseuraannon nojalla siirtyy.¹⁰¹

Suomen prosessioikeus jakautuu siviili-, rikos- ja hallintoprosessiin.¹⁰² Hallintoprosessuaalinen käsittely on rajattu tutkielmani ulkopuolelle yhtä alaviitettä lukuun ottamatta. Prosessioikeuden jakautuminen siviili- ja rikosprosessiin on havaittavissa tutkielmani rakenteessa. Asialegitiimaation sekä vastuun syntyperusteet eroavat siviili- ja rikosprosessissa.¹⁰³ Tutkielmassani asialegitiimaation tarkastelu siviiliasiassa liittyy siihen, voiko henkilö käynnistää oikeusprosessin tai muutoin esiintyä kantajana. Asialegitiimaation tarkastelu rikosasiassa keskittyy siihen, onko henkilöllä asianomistajan syyteoikeus yleisseuraannon nojalla.¹⁰⁴ Vastuiden tarkastelu siviiliasiassa

⁹⁸ Rautio 2006, s. 291. Ks. myös Tapanila 2021, s. 85–87, joka esittää konkurssin yhteydessä tapahtuvan asianosaisseuraannon johtuvan aineellisoikeudellisesta yleisseuraannosta. Ks. myös Tapanila 2021, s. 618, jossa Tapanila toteaa, että tapauksessa KKO 1993:136 on tapahtunut konkurssiin perustuva yleisseuraanto. Ks. Ruotsin osalta Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 181–182. Ekelöf – Edelstam – Pauli katsovat konkurssin rinnastuvan yleisseuraantoon erityisesti prosessuaalisesti, vaikkei omistusoikeus konkurssissa siirrykään.

⁹⁹ Tutkielmassani ei väitetä, että konkurssi olisi yleisseuraanto. Konkurssissa velallinen ei esimerkiksi katoa samalla tavalla kuin yhtiö purkautuessaan tai henkilö kuollessaan. Myöskään omistusoikeus ei siirry konkurssipesälle edes konkurssivarallisuuden osalta. Konkurssissa tapahtuu asianosaisseuraanto, vaikkakin asialegitiimaation menettämisen eikä yleisseuraannon nojalla. Tämä tuo liittymäkohdan tutkielmaani. Erityisesti se selventää sitä, missä asioissa asianosaisseuraanto voi tapahtua. Konkurssilla on havaittavissa yhtymäkohtia yleisseuraantoon myös siltä osin, että se kattaa lähtökohtaisesti kaikki varat ja velat, jotka velallisella on tai, joiden peruste on syntynyt ennen konkurssin alkamista, ks. konkurssilain (120/2004, KonkL) 1 luvun 5 § ja 5 luvun 1 §. Konkurssin ulkopuolelle ei siten lähtökohtaisesti voi jättää mitään velallisen varoista ja veloista. Tällainen kaiken kattavuus liittyy oleellisesti myös yleisseuraantoon.

¹⁰⁰ Havansi 1992, s. 125. Ks. myös HE 26/2003 vp, s. 47.

¹⁰¹ Jako ei ole aivan mustavalkoinen siten, että toisella olisi vain velvollisuuksia ja toiselle oikeuksia. Tietenkin myös vastaajalla on asemansa perusteella oikeuksia, kuten Suomen perustuslain (731/1999, PL) 2 luvun 21 §:n mukainen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

¹⁰² Ks. esim. Havansi 2007, s. 11.

¹⁰³ Yleisseuraannon yhteydessä onkin esitetty, että käsitteen sisältö ja seuraannon laajuus tulee arvioida tapauskohtaisesti siirtyvän oikeuden tai velvollisuuden luonne huomioiden, Immonen – Nuolimaa 2017, s. 252. Tutkielmassani on huomioitu eri oikeuksien ja velvollisuuksien luonteet.

¹⁰⁴ Vastaajan eli syytetyn asialegitiimaatiosta ei rikosasiassa nimittäin ole epäselvyyttä, Vuorenpää 2023, s. 17.

pyrkii systematisoimaan sitä, millainen seuraantovastuu esimerkiksi vahingon aiheuttamisesta siirtyy vastaanottavalle taholle. Yhtiöoikeudellisessa osiossa tämä tarkastelu painottuu kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun siirtymisen jäsentämiseen. Rikosasiassa tarkastelussa on se, voiko rangaistusvastuu siirtyä yleisseuraannossa. Yhtiöoikeudellisesta näkökulmasta rikosoikeudellinen seuraantovastuu tarkoittaisi sitä, että oikeushenkilön rangaistusvastuu siirtyisi vastaanottavalle yhtiölle.

Tutkielmani koostuu kuudesta pääluvusta (luvut 2–7). Tutkielmani toisessa luvussa jäsennellään yleisseuraannon sisältöä perintöoikeudessa. Aluksi avataan perimystä järjestelynä ja sen yleisseuraantona. Tämän jälkeen systematisoidaan perimyksen siviiliprosessuaalisia vaikutuksia erityisesti asialegitimaation siirtymisen osalta. Tämän jälkeen arvioidaan perimyksen rikosprosessuaalisia vaikutuksia. Rikosoikeudellinen osio on jakautunut asianomistajan aseman sekä rikosoikeudellisen vastuun siirtymisen tarkasteluun. Tutkielmani kolmannessa luvussa tarkastelen konkurssia järjestelynä. Konkurssioikeudellisen aineksen käsittely rakentuu varallisuus oikeudellisten vaikutusten systematisointiin, jonka jälkeen arvioidaan sitä, miten nämä aineellisen varallisuus oikeudelliset muutokset vaikuttavat siviilioikeudellisen asialegitimaation, rikosoikeudellisen asialegitimaation ja rangaistusvastuun siirtymiseen. Tutkielmani neljännessä luvussa systematisoidaan sulautumisen ja jakautumisen oikeusvaikutuksia erityisesti yleisseuraannon käsitteen kannalta. Systematisointi tapahtuu erikseen sulautumisen ja jakautumisen osalta. Neljännen luvun alaluvuissa on syvennitty tarkemmin siihen, missä laajuudessa varat ja velat siirtyvät, millaisina ne siirtyvät ja miten ne siirtyvät. Tarkastelussa on syvennitty osin myös yksittäisten varojen ja velkojen kuten sopimusten siirtymiseen. Viides ja kuudes luku ovat jatkoa neljännelle luvulle. Viidennessä luvussa tarkastellaan yleisseuraantoa siviiliasiassa. Alaluvussa 5.1 tarkastelussa on siviilioikeudellisen asialegitimaation siirtyminen sulautumisessa ja jakautumisessa. Alaluvun 5.2 alaluvuissa on jäsennelly seuraantovastuuta erilaisten siviilioikeudellisten seuraantovastuu mallien avulla. Kuudennessa luvussa tarkastellaan seuraantoa rikosoikeudellisessa asiassa. Tämä luku on jaoteltu asialegitimaation eli rikosasiassa asianomistajan syyteoikeuden sekä oikeushenkilön rangaistusvastuu siirtymiseen. Seitsemännessä luvussa käydään kootusti läpi tutkielman johtopäätökset.

2 Yleisseuraannon sisältö perimyksessä

2.1 Perimys tapahtumasarjana

Perimys on yksi usein esitetty esimerkki yleisseuraannosta.¹⁰⁵ Perinnön siirtyminen on kuitenkin vaiheittainen tapahtumasarja, josta varsinainen perimys on vain yksi osa kokonaisuutta.¹⁰⁶ Tutkielmassani perimyksellä ei tarkoiteta jakotilaisuutta, vaan sillä viitataan tapahtumasarjaan, joka edeltää jakotilaisuutta. Toisin sanoen tutkittavana on kuoleman ja perinnönjaon välinen ajanjakso.

Vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa kuolleen henkilön jättämän perinnön on katsottu siirtyvän perilliselle kokonaan ja välittömästi jo kuolinhetkellä.¹⁰⁷ Tämä näkemys välittömän ja kokonaisvaltaisen siirtymisen liittämisestä kuolinhetkeen on saanut kritiikkiä, sillä vaikka kuolinhetki pääsääntöisesti määrää perittävän seuraajat, ei näiden oikeudellisesta asemasta voida vielä tuon hetken perusteella tehdä olettamia.¹⁰⁸ Perittävän seuraajien oikeusaseman ymmärtämiseksi perinnön siirtyminen voidaan jäsentää oikeudelliseksi muutostapahtumaksi, jossa perittävän kuolema saa aikaan muutoksia perittävän ja sen seuraajien sekä kolmansien tahojen välisiin oikeussuhteisiin. Perimys voi nimittäin vaikuttaa useaan juridiseen tai luonnolliseen henkilöön, mikä poikkeaa esimerkiksi valtuutuksen tai irtaimen esineen luovutuksesta.¹⁰⁹

Perinnön siirtyminen vaiheittaisena oikeussuhteita muuttavana tapahtumasarjana, herättää kysymyksen siitä, millainen oikeusasema kussakin vaiheessa kullekin yllä mainitulle henkilötaholle muodostuu.¹¹⁰ Oikeusaseman selvittämisessä on luontevaa ryhtyä jäsentämään vastausta siihen, kuka on perittävän seuraaja ja millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia tälle kuoleman johdosta siirtyy. Seuraajatahon sekä tämän oikeusaseman sisällön määrittelyn problematiikka tiivistyy

¹⁰⁵ Ks. esim. Kartio 2001, s. 221; Kaisto – Lohi 2013, s. 338; Aarnio – Kangas 2016, s. 31. Ks. myös af Schultén 2004, s. 542. Ks. kuitenkin myös käsitteen merkitykselle esitetystä kritiikistä, Aarnio – Kangas 2016, s. 23 av. 28.

¹⁰⁶ Aarnio – Kangas 2016, s. 20. Ks. myös Aarnio 1967, s. 23 ss.

¹⁰⁷ Aarnio 1967, s. 9; Aarnio – Kangas 2016, s. 23. Ks. tästä tarkemmin Aarnio 1967, s. 9–16. Vanhemmassa kirjallisuudessa on ajateltu myös legaatinsaajan omistusaseman muodostuvan jo kuolinhetkellä, Lohi 2011, s. 38–39 viitteineen. Lohi mainitsee, että legetaarin omistusoikeuden liittäminen kuolinhetkeen on saanut osakseen paljon kritiikkiä, mutta ei viittaa nimenomaisiin lähteisiin, Lohi 2011, s. 39.

¹⁰⁸ Aarnio – Kangas 2016, s. 23 ja s. 32. Vrt. Lohi 2011, s. 38–39. Aarnio ja Kangas nostavat esille testamenttiin perustuvan oikeuden vaikutuksen perittävien seuraajien oikeudelliseen asemaan. Kuolemanhetkellä testamentinsaajalla ei ole välttämättä tietoa hänen hyväkseen annetusta testamentista, minkä lisäksi testamentinsaajan halusta vedota testamenttiin ei ole aina varmuutta, Aarnio-Kangas 2016, s. 23 av. 26.

¹⁰⁹ Aarnio – Kangas 2016, s. 23–25.

¹¹⁰ Aarnio – Kangas 2016, s. 25

usein sen selvittämiseen, kuka omistaa jäämistöomaisuuden perittävän kuoleman ja perinnönjaon välisenä aikana.¹¹¹

Perittävän kuoleman hetkellä hänen omistusoikeutensa omaisuuteensa lakkaa, sillä eihän kuol-
lut voi omistaa. Kysymys siitä, kuka omistaa jäämistöomaisuuden perittävän kuoleman ja perin-
nönjaon välisenä aikana nousee esille vain tilanteissa, joissa perittävän omaisuus jaetaan kahden
tai useamman seuraajan kesken.¹¹² Seuraajatahon määrittäminen ei kuitenkaan ole keskiössä
tutkimukseni kannalta. Tavoitteenani on selvittää se, mitä yleisseuraanto perimyksen yhteydessä
tarkoittaa eli se, missä määrin perittävän oikeus- ja varallisuusasema siirtyy perittävän oikeuden-
haltijoille.

Perillisen oikeusasema ei rajoitu vain perintökaaren (40/1965, jäljempänä PK) 18 luvun mukai-
seen oikeuteen osallistua kuolinpesän yhteishallintoon vaan se sisältää myös oikeuden tiettyyn
varallisuuteen jäämistöstä.¹¹³ Näistä jälkimmäinen muodostaa jakoaseman, joka voidaan erottaa
muodolliseen ja aineelliseen puoleen.¹¹⁴ Muodollisen jakoaseman nojalla perillisellä on kelpoi-
suus jaon vireille saamiseksi (PK 23:1.1), jakoon osallistumiseksi (PK 23:3) ja jaon moittimiseksi
(PK 23:10.1–2). Aineellisella puolella tarkoitetaan oikeutta saada tietty arvomääräinen ja esineel-
linen perintöosa. Perillisen oikeusaseman jakaminen hallintovaltuutukseen ja jakoasemaan aut-
taa ymmärtämään perintökaaren säännösten ja asioiden väliset yhteydet sekä sen, mistä perin-
nön siirtymisestä käytännössä on kysymys.¹¹⁵ Kuten Aarnio toteaa, ei perittävän omistusoikeus
siirry yhtenä subjektina perilliselle, vaan perinnön siirtymisessä on kyse tapahtumasarjasta, jonka
kuluessa perillisen oikeusasema muuttuu vähitellen vahvemmaksi.¹¹⁶

Tämä tapahtumasarja alkaa perittävän kuolemasta. Perittävän kuolema käynnistää saantotapah-
tuman, jonka tavoitteena on perinnön siirtyminen. Kuolemanhetki määrittää oikeudenomistajien

¹¹¹ Aarnio – Kangas 2016, s. 26.

¹¹² Näin myös Aarnio – Kangas 2016, s. 26. PK 18 luvussa säädetään kuolinpesän hallinnosta. PK 18.1:n mukaan ”kuolinpesän osakkaita ovat perilliset ja yleisjälkisaädöksen saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Mil-
loin ositus on toimitettu tai puolisoilla ei ole avio-oikeutta toisen puolison omaisuuteen, ei eloonjäänyt puo-
liso ole osakas, ellei hän ole perillinen tai yleisjälkisaädöksen saaja.” PK 18:2 mukaisesti ”osakasten tulee,
milloin ei, sen mukaan kuin tässä laissa säädetään, ole järjestetty erityistä kuolinpesän hallintoa, pesän
selvittämistä varten yhteisesti hallita pesän omaisuutta”. Perillisten ja yleistestamentin saajia voidaan kut-
sua jäämistöomaisuuden yhteisomistajiksi, Aarnio – Kangas 2016, s. 28. PK 18:2:ssa säädetystä kuolin-
pesää hallitaan lähtökohtaisesti yhteisesti. Kuolinhetken ja pesänjaon välisenä aikana kuolinpesän osak-
kaat tulevat ikään kuin perittävän seuraajiksi. Ensimmäinen kysymys perittävän seuraajasta on siten rat-
kennut.

¹¹³ Aarnio – Kangas 2016, s. 30.

¹¹⁴ Aarnio 1980, s. 373. Ks. myös Aarnio – Kangas 2016, s. 30.

¹¹⁵ Aarnio – Kangas 2016, s. 30.

¹¹⁶ Aarnio – Kangas 2016, s. 31.

piirin.¹¹⁷ Kuoleman jälkeen jäämistö on PK 18 luvussa säännellysti kuolinpesän osakkaiden yhteishallinnossa perinnönjakoon saakka, mikäli virallisselvitystä ei käynnistetä. Pesänjaossa jäämistö jaetaan kullekin osakkaalle jako-osuuden mukaisesta, jolloin he saavat omistusoikeuden saamaansa omaisuuteen.¹¹⁸ Saantotapahtuma sulkeutuu PK 16 luvussa säänneltyyn perinnön vastaanottamiseen, joka vahvistaa perillisaseman suhteessa sijaantuloperillisiin.¹¹⁹

2.2 Perimyksen varallisuus oikeudelliset vaikutukset

Varallisuussuhteiden jatkuvuuden kunnioitus on lähtökohtana kuoleman tilanteissa. Tämä tarkoittaa sitä, ettei kuolema lakkautta kuolleen henkilön varallisuussuhteita eli niistä johtuvia oikeuksia ja velvollisuuksia vaan kuolema vain aiheuttaa muutoksen oikeuksien ja velvollisuuksien haltijana olevaan subjektiin.¹²⁰ Toisin sanoen kuolleen henkilön oikeudenomistajat tulevat kuolleen henkilön sijaan oikeuksien ja velvollisuuksien haltijaksi.¹²¹ Tämä oikeussuhteiden osapuolten vaihdos voi tapahtua myös velvoitesuhteissa, vaikka niissä on lähtökohtana kiinteä henkilöpiiri eli se, että velvoitteen syntyhetki määrittää velallis- ja velkojapuolilla olevat henkilöt pysyvästi.¹²² Tätä kuoleman seurauksena tapahtuvaa oikeuksien ja velvollisuuksien haltijaa koskevaa subjektin vaihdosta voidaan kutsua yleisseuraannoksi.¹²³

Yleisseuraantoa on perimyksen yhteydessä kuvattu myös siten, että siinä ”siirtäjän saamisoikeudet ja velvoitteet siirtyvät vastaanottajalle toisiinsa rinnastuvalla tavalla”.¹²⁴ Kuolinpesä vastaa vainajan velasta (PK 21:1.1). Kun kuolinpesä vastaa perittävän velasta myös siltä osin, kuin ne koskevat vasta kuoleman jälkeen realisoituneita,¹²⁵ mutta perittävän käyttäytymisestä johtuvia saatavia, ei velkojan asema periaatteellisesti huonone kuoleman seurauksena.¹²⁶ Oikeuksien ja velvollisuuksien siirtyminen toisiinsa rinnastuvalla tavalla tarkoittaa siten sitä, että oikeuksien ja

¹¹⁷ Ks. PK 1:1.

¹¹⁸ Jaossa jako-osuuden saaneesta tulee yksinomistaja tietysti vain sillä edellytyksellä, ettei osakkaiden välille perusteta yhteisomistussuhdetta eräistä yhteisomistussuhteista annetun lain (180/1958, EYL) mukaisesti, Aarnio – Kangas 2016, s. 31. Jaossa sivuutetun testamentin saajan tai perillisen ilmaantuminen voi myös estää jako-osuuden saamisen. Ks. tarkemmin perinnönjaon oikaisusta ja omaisuuden palautusvelvollisuudesta PK 23a luvusta.

¹¹⁹ Ks. Aarnio – Kangas 2016, s. 31.

¹²⁰ Kaisto – Lohi 2013, s. 338.

¹²¹ Kaisto – Lohi 2013, s. 338. Näin myös af Schultén 2004, s. 542.

¹²² Norros 2012, s. 218.

¹²³ Kaisto – Lohi 2013, s. 338; Aarnio – Kangas 2016, s. 31. Ks. myös esim. Kartio 2001, s. 221.

¹²⁴ Norros 2012, s. 221.

¹²⁵ Lähtökohtana on, että kuolinpesän vastuu kattaa myös kuolinhetkellä tuntemattomat velat. PK 21:6–8:n nojalla perinnönjaossa omaisuutta saaneet voidaan velvoittaa palauttamaan kuolinpesään saamansa omaisuus tai korvaamaan sen arvo velkojen kattamiseksi. Ks. myös Kaisto – Lohi 2013, s. 352–354.

¹²⁶ Kaisto – Lohi 2013, s. 352. Tässä yhteydessä on toki todettava, että kuolinpesän velkojilla on vahvempi asema kuin vainajan velkojilla, ks. PK 21:1.2.

velvollisuuksien sisältö ei muutu vaan perittävän oikeudenomistajan asema on vastaava kuin perittävällä oli.

Yleisseuraantoon on tapana liittää myös se, että oikeudet siirtyvät sellaisenaan siirronsaajalle.¹²⁷ Tällä tarkoitetaan ensinnäkin yllä mainittua eli sitä, että perittävän asema oikeuksien ja velvollisuuksien haltijana ei voi olla parempi eikä toisaalta huonompi kuin perittävällä oli. Oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymisellä sellaisenaan tarkoitetaan kuitenkin myös sitä, ettei erillisille siirto-toimenpiteille ole tarvetta. Siirtäjän velvoitteet tulevat ilman erityisiä toimia sitovaksi suhteessa siirronsaajaan. Tämä merkitsee sitä, että esimerkiksi esineeseen kohdistuvat oikeudet sitovat siirronsaajaa ilman erillistä sopimusta tai suostumusta.¹²⁸ Jäljempänä sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä on käsitelty tarkemmin julkivarmistuksen tarvetta yleisseuraannon yhteydessä.

Yleisseuraantoon voidaan liittää myös se, että se kattaa kaiken omaisuuden. Kuoleman tilanteissa yleisseuraannon laajuuteen on kuitenkin liitetty tiettyjä rajoituksia.¹²⁹ Pääsääntö oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymisestä ei siten ole poikkeukseton. Tiedyt varallisuus-oikeudet lakkaavat niiden haltijan kuollessa.¹³⁰ Sama koskee myös joitakin velvoitteita. Tärkeimmän poikkeusryhmän muodostavat velvollisuudet henkilökohtaisiin suorituksiin eli esimerkiksi henkilöön ja hänen ammattitaitoonsa sidottujen työsuoritusten tekemiseen tai elatusavun maksamiseen.¹³¹

Yleisseuraannon mukaisesti siirtyy vainajan vastuu velasta vainajan oikeudenomistajille. PK 21:1:n nojalla kuolinpesä vastaa vainajan veloista. PK 21:2.1:n mukaan pesän osakas ei vastaa henkilökohtaisesti vainajan velasta. Kuolinpesän vastuuta veloista ei ole rajoitettu toisin kuin osakkaan henkilökohtaista vastuuta.¹³²

Yleisseuraannon laajuus perimyksessä vaikuttaa kattavan lähtökohtaisesti kaikki kuolleen henkilön oikeudet ja velvoitteet. Rajoitukset yleisseuraannon laajuuteen ”henkilökohtaisten”

¹²⁷ Kartio 2001, s. 221.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ Af Schultén 2004, s. 542. Ks. myös Norros 2012, s. 218.

¹³⁰ Kaisto – Lohi 2013, s. 338.

¹³¹ Kaisto – Lohi 2013, s. 338–339. Esimerkiksi oikeus elatukseen ei siirry perinnönsaajille. Näin on myös monien käyttöoikeuksien osalta. Ks. myös jaottelusta yleistäytöisiin ja henkilökohtaisiin velvollisuuksiin, Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 12–13.

¹³² Vaikkei perimyksessä yleisseuraannon saajien määrittäminen ole tutkielmani keskiössä, voi seuraajatason määrittäminen selventää esitystäni. Perittävän oikeusaseman voisi ajatella siirtyvän kuolinpesälle eikä perilliselle, sillä vastuu vainajan veloista siirtyy kuolinpesälle yleisseuraannon mukaisesti, kun taas pesän osakkaan vastuu on rajoitettu. Myös Kaisto – Lohi katsovat kuolinpesän tulleen vainajan sijaan velallisen asemaan, Kaisto – Lohi 2013, s. 352.

oikeuksien ja velvollisuuksien osalta nostavat kuitenkin esille kysymyksen siitä, voidaanko perimyksessä puhua yleisseuraannosta, jollei se kata kaikkia varoja ja velkoja.¹³³

2.3 Perimyksen siviiliprosessuaaliset vaikutukset

Perimyksessä tapahtuvan yleisseuraannon yhteydessä on puhuttu varojen ja velkojen siirtymisestä. Varallisuusaseman turvaamiseen liittyy kiinteästi myös asialegitimaatio. Tutkielmani kannalta oleellista on se, missä määrin asialegitimaatio siirtyy perittävän oikeudenhaltijoille.¹³⁴ Tarkastelu on rajattu kuolinhetken ja pesänjaon väliseen ajanjaksoon.

Yllä esitetysti on perimyksessä lähtökohtana, että varallisuus oikeudelliset oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät kuolinpesälle yleisseuraannon mukaisesti eli sellaisenaan, kaikinensa ja ilman siirtotoimenpiteitä. Varallisuus oikeudellisissa asioissa väite vastaajaan kohdistuvasta oikeudesta synnyttää asiavaltuuden eli asialegitimaation.¹³⁵ Näin ollen riidanalaisen oikeuden osalta asialegitimaatio siirtyy sille, joka on jaossa saanut oikeuden.¹³⁶ Tutkielman tarkastelun rajoituksessa vainajan kuoleman ja perinnönjaon jälkeiseen aikaan, asialegitimaation katsotaan siirtyvän kuolinpesälle oikeuksien ”väliaikaisena” haltijana.¹³⁷ Keskeistä tässä yhteydessä on se, että asialegitimaatio ei häviä kuoleman seurauksena.

Perimyksessä yleisseuraanto ei kuitenkaan kata oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka ovat katsottava henkilökohtaisiksi.¹³⁸ Näitä koskevissa asioissa ei ymmärrettävästi myöskään asialegitimaatio voi siirtyä.¹³⁹ Henkilökohtaista asiaa koskevan asialegitimaation siirtymistä koskevasta poikkeuksesta säädetään vahingonkorvauslain (412/1974, jäljempänä VahL) 7 luvun 3 §:ssä. Pykälän mukaan ”oikeus korvaukseen kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä

¹³³ Lähtökohtana on, että kuolinpesän vastuu kattaa myös kuolinhetkellä tuntemattomat velat. PK 21:6–8:n säännösten nojalla perinnönjaossa omaisuutta saaneet voidaan velvoittaa palauttamaan pesään saamansa omaisuus tai korvaamaan sen arvo velkojen kattamiseksi. PK 5:5:n mukainen mahdollisuus julkisen haasteen antamiseen vainajan ja pesän velkojen selvittämiseksi suojaa kuitenkin osakkaita tuntemattomien velkojen aiheuttamilta ongelmilta ja näin ollen osaltaan rajaa yleisseuraannon laajuutta. On katsottava, että vaikka perimyksessä yleisseuraantoon liittyy tiettyjä rajoituksia, voidaan perimyksestä silti puhua yleisseuraantona. Liittyyhän jokaiseen yleisseuraantoperusteeseen tiettyjä poikkeuksia, ks. Norros 2012, s. 221.

¹³⁴ Olennaisena ei tässä yhteydessä ole se kenelle oikeusasema siirtyy vaan se, missä määrin oikeusasema voi siirtyä.

¹³⁵ Vuorenperä ym. 2021, s. 410. Ks. myös Havansi 2007, s. 67.

¹³⁶ Rautio 2006, s. 287; Lappalainen 1995, s. 284 lähteineen. Ks. myös Jokela 2002, s. 53.

¹³⁷ Kuolinpesässä valtaa käyttävät kuolinpesän osakkaat, jollei kuolinpesälle ole järjestetty erityistä kuolinpesän hallintoa (PK 18:2). Koska PK 18:1:n mukaisesti kuolinpesän osakkaat ovat niitä, joiden kesken pesä jaetaan, katson, ettei kuolinpesästä puhuminen oikeuden väliaikaisena haltijana aiheuta väärinkäsityksiä.

¹³⁸ Kaisto – Lohi 2013, s. 338–339. Esimerkiksi oikeus elatukseen ei siirry perinnönsaajille. Näin on myös monien käyttöoikeuksien osalta.

¹³⁹ Ks. Jokela 2002, s. 53. Jokelan mukaan tietyissä vainajan henkilöä koskevissa asioissa asialegitimaatio voi siirtyä vain oikeudenkäyntikulujen osalta.

haitasta ja kärsimyksestä raukeaa, jos vahinkoa kärsinyt kuolee ennen korvausvaatimuksen esittämistä”. Pykälän sanamuodosta on pääteltävissä, että jos henkilö on ennen kuolemaansa ehtinyt esittää korvausvaatimuksen, siirtyy asialegitimaatio tämän oikeudenomistajille.¹⁴⁰ Pykälä koskee vain aineettomia vahinkoja. Esitöissä on täsmennetty, että vainajan oikeus korvaukseen taloudellisista menetyksistä ei lakkaa, vaan se siirtyy vainajan oikeudenomistajille, myös tilanteissa, joissa vainaja ei ole ehtinyt esittää korvausvaatimusta.¹⁴¹ Perimyksen yhteydessä tapahtuvan yleisseuraannon laajuus vaikuttaa edellä käsiteltyä kattavan kaikki muut kuin henkilökohtaiset oikeudet ja velvollisuudet. Niinpä muissa kuin henkilökohtaisissa ja henkilöön kohdistuvissa asioissa pääsääntönä on asiavaltuuden siirtyminen vainajan oikeudenomistajille. Asiavaltuuden nojalla vainajan oikeudenomistajat voivat käyttää puhevaltaa ja nostaa kanteen heille siirtyneeseen oikeuteen kohdistuvasta loukkauksesta.

Henkilö voi kuolla myös oikeudenkäynnin vireillä ollessa. Tällöin on kyse asianosaisseuraannosta.¹⁴² Laissa ei ole VahL 7:3:a lukuun ottamatta säännöksiä perimyksen nojalla tapahtuvasta asianosaisseuraannosta siviiliasianssa. Pykälän esitöissä on täsmennetty, että vainajan oikeus korvaukseen taloudellisista menetyksistä ei lakkaa, vaan se siirtyy vainajan oikeudenomistajille, myös tilanteissa, joissa vainaja ei ole ehtinyt esittää korvausvaatimusta.¹⁴³ Pykälästä on tulkittavissa, että siviilioikeudellisessa ei-henkilökohtaisessa asiassa asianosaisen kuolema johtaa asianosaisseuraantoon eli vainajan oikeudenomistajat tulevat vainajan tilalle vireillä olevaan oikeudenkäyntiin.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Asianosaisseuraantoa VahL 7:3:ää koskevassa asiassa on myös kritisoitu, sillä perusteella, että kyseessä on puhtaasti henkilökohtainen vaade, Jokela 2002, s. 53.

¹⁴¹ HE 167/2003 vp, s. 67.

¹⁴² Ks. asianosaisseuraannosta, Jokela 2002, s. 52; Tapanila 2021, s. 85; Lappalainen 1995, s. 282–283; Tarjanne 1929, s. 60; Tirkkonen 1974, s. 436–437.

¹⁴³ HE 167/2003 vp, s. 67.

¹⁴⁴ Vaikka siviili- ja hallintoprosessit ovat kaksi erillistä prosessia omine oikeussääntöineen on tässä yhteydessä mielenkiintoista nostaa esille se, miten asianosaisen asema perimyksessä voi siirtyä hallintoprosessissa. Oikeudenkäynnistä hallintoasiassa annetun lain (808/2019, jäljempänä HOL) 5:29:ssa säädetään asianosaisseuraannosta eli asianosaisen vaihtumisesta kesken hallintoasian oikeudenkäynnin. HOL 5:29.1:n mukaan, ”jos asianosainen kuolee oikeudenkäynnin aikana, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa, jollei asian laadusta muuta johdu”. Lain esitöissä on todettu, että henkilön kuollessa tapahtuu yleisseuraanto. Tällöin pääsääntönä on asianosaisseuraanto eli se, että asianosaisen oikeudenomistajat tulevat hänen sijaansa, HE 29/2018 vp, s. 97. Tuomioistuimien voi asian laatuun perustuvassa harkinnassa päätyä kuitenkin myös siihen, ettei asianosaisseuraanto ole mahdollinen. Esitöiden mukaan oikeudenkäynnin kohteen ollessa niin henkilökohtainen, ettei oikeudenomistajalla ole oikeudellista intressiä jatkaa oikeudenkäyntiä, voidaan asianosaisseuraannon pääsäännöstä poiketa. Esimerkiksi vammaispalvelulaissa säädetty kuljetuspalvelu on katsottu siinä määrin henkilökohtaiseksi, ettei asian ratkaisemiseen ole vammaisen henkilön kuoltua oikeudellista intressiä, HE 29/2018 vp, s. 97. Asianosainen voi kuolla myös hallintopäätöksen antamisen jälkeen. Myös siinä on kyse asianosaisseuraannosta. Asiassa KHO KHO 2018 taltio 5331 toimeentulohakijan hakemus oli osittain hylätty. Hakija oli kuollut ennen oikaisuvaatimuksen tekemistä. Korkein hallinto-oikeus katsoi, että asiassa, joka koski taloudellista tukea tai etuutta, kuolleen henkilön oikeudenomistajilla oli valitusoikeus asiassa. Ratkaisu on annettu vanhan

2.4 Rikosprosessuaaliset vaikutukset

2.4.1 Asianomistajaseuraanto

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jäljempänä ROL) 1 luvun 17 §:ssä säädetään asianomistajan syyteoikeudesta tilanteissa, joissa asianomistaja on kuollut. ROL 1:17.1:n mukaan ”rikoksen johdosta kuolleen henkilön leskellä ja lapsilla on oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta. Mikäli surmansa saaneella ei ole leskeä eikä lapsia, on hänen vanhemmillaan ja sisaruksillaan oikeus käyttää syyteoikeutta. Surmansa saaneen vanhemmilla ja sisaruksilla on oikeus käyttää syyteoikeutta myös siinä tapauksessa, että joku tai jotkut niistä, joilla on ensisijainen oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta, on epäiltynä kyseisestä rikoksesta.” Pykälän mukaan kuolleen henkilön leskellä ja lapsilla on ensisijainen syyteoikeus rikoksessa, jonka johdosta henkilö on kuollut. Mikäli ensisijaisesti syyteoikeutettu ei käytä syyteoikeuttaan, ei toissijainen syyteoikeuden haltija voi käyttää oikeuttaan.¹⁴⁵ Tilanteissa, joissa ensisijaisesti syyteoikeutettu on epäiltynä rikoksesta, on syyteoikeus kuitenkin suoraan toissijaisesti siihen oikeutetuilla eli kuolleen vanhemmilla sisaruksilla.

ROL 1:17.2:n ”mukaan muusta syystä kuolleen asianomaisen 1 momentissa mainituilla omaisilla on sama oikeus esittää rikoksen johdosta syyttämispyyntö sekä nostaa syyte ja ajaa sitä kuin asianomistajalla olisi ollut, paitsi jos asianomistaja on tahtonut, ettei syyttämispyyntöä esitetä eikä syytettä nosteta”. ROL 1:16:n mukaisesti asianomistajan peruuttaessa syyttämispyyntönsä tai syytteensä, ovat luonnollisesti vainajan omaisetkin jo siinä vaiheessa menettäneet syyteoikeutensa. Mikäli vainajalla ei ole kuoleman hetkellä ollut syyteoikeutta häneen ennen kuolemaa

hallintolainkäyttölain (586/1996, jäljempänä VHOL) voimassaoloaikana. HOL 2:7.1 momentin säännös vastaa sisällöltään VHOL 6 §:ää. Lisäksi asianosaispiirin laajuuteen ei ollut tarkoitus tehdä muutoksia uudella lailla, HE 29/2018 vp, s. 74. HOL 2:7.1:n mukaan ”hallintopäätökseen saa hakea muutosta valittamalla se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa ja se, jonka valitusoikeudesta laissa erikseen säädetään”. Pykälän valitusoikeus on materiaalisilla asianosaisilla eli niillä, joiden oikeuteen, etuun tai velvollisuuteen hallintopäätös muodollisesti kohdistuu sekä niillä, joiden oikeuteen, etuun tai velvollisuuteen päätös välittömästi vaikuttaa, HE 29/2018 vp, s. 74-75. Ratkaisu KHO 19.11.2018/5331 tukee HOL 5:29.1:n osalta esitettyä; hallinto-asiassa kuolleen asianomaisen oikeudenomistajat tulevat asianomaisen sijaan, mikäli asian henkilökohtaisuudesta ei johdu, että asian ratkaisemisella ei ole oikeudenomistajille oikeudellista merkitystä. Oikeudellista merkitystä voidaan katsoa olevan silloin, kun asialla on taloudellista merkitystä. HOL 5:29.1:n esitöissä on viitattu KHO 2005 taltio 2900 tapaukseen, jossa kuolinpesän osakkaille myönnettiin asianomistajan asema rantayleiskaavaa koskevassa asiassa sekä KHO 2008 taltio 3034 tapaukseen, jossa vammaisen henkilön kuoltua voitiin kuolinpesän vammaispalvelulain mukaisena tukitoimena korvattavista asunnon muutostöistä tehty valitus tutkia. Sen sijaan vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua koskevan asian ratkaisussa KHO 2008 taltio 3033, kuljetuspalvelun katsottiin sen henkilökohtaisuuden vuoksi jäävän asianosaisseuraanon ulkopuolelle, HE 29/2018 vp, s. 97. Kahdessa ensimmäisessä tapauksessa on kyse taloudellisesta intressistä.

¹⁴⁵ Ks. KKO 2004:75.

kohdistuneessa rikoksessa, ei tällainen oikeus voi olla myöskään sijaan tulleilla omaisilla.¹⁴⁶ Jos vainajalla on kuollessaan ollut asianomistajan oikeus syyttämispyyntöä tekemiseen tai nostamiseen, voi olla, ettei hänen omaisillaan ole asianomistajan syyteoikeutta vainajaan kohdistunutta rikosta koskevassa asiassa, kuitenkin sen vuoksi, että vainaja ei ole tahtonut käyttää syyteoikeuttaan (ROL 1:17.2). Vainajan tahdonilmaisulle ei ole säädetty tiettyä muotoa.¹⁴⁷ Vainajan kielteinen tahto syyttämispyyntöä ja syytteen esittämiseen voi ilmetä esimerkiksi esitutkinnassa annetusta lausumasta¹⁴⁸ tai siitä, että vainaja ei ole eläessään ryhtynyt toimiin rikosvastuun toteuttamiseksi huolimatta pitkästä ajan kulumisesta rikoksen jälkeen.¹⁴⁹ Edellä mainitussa on kyse asialegitimaation siirtymisestä rikosasiassa.

2.4.2 Rangaistusvastuun siirtyminen

Tutkielmani toinen keskeinen kysymys liittyy vastuiden siirtymiseen. Yllä perimyksen varallisuus-oikeudellisia vaikutuksia käsiteltäessä on todettu, että yleisseuraannon nojalla perittävän oikeuden haltijat tulevat lähtökohtaisesti tämän tilalle velvoitesuhteisiin. Vastuu perittävän toiminnasta aiheutuneesta velasta siirtyy myös niiltä osin kuin se ei ole ehtinyt realisoitua ennen perittävän kuolemaa.¹⁵⁰ Tässä kappaleessa etsitään vastausta siihen, voiko vastaajapuolella tapahtua seuraantoa.

Rikoslain (39/1889, jäljempänä RL) 8 luvun 16 §:ssä säädetään kuoleman vaikutuksesta rangaistuksen täytäntöönpanoon. Pykälän ensimmäisen momentin mukaan sakkorangaistus ja uhkasakko raukeavat tuomitun kuollessa. Täytäntöönpanon, jonka toteuttamiseksi on tuomitun eläessä toimitettu ulosmittaus, saa kuitenkin saattaa loppuun ulosmitatun omaisuuden osalta. RL 8:16.1:n taustalla on ajatus siitä, että on kohtuullista, että rangaistusta ei kohdisteta muihin kuin rikosentekijöihin.¹⁵¹ Rikosasiassa onkin katsottu, ettei asianosaisseuraanto

¹⁴⁶ Tämä seuraus tulee luonnollisesti jo siitä, ettei vainajan oikeudenhaltijat voi saada parempaa asemaa kuin vainajalla oli.

¹⁴⁷ HE 82/1995 vp, s. 47.

¹⁴⁸ Virolainen 1998, s. 455 av. 2. Ks. myös Vuorenpää ym. 2021, s. 438.

¹⁴⁹ Virolainen 1998, s. 455 av. 2. Ks. myös KKO 2001:124. Asiassa KKO 2001:124 B oli kuollut C:n tekemien häneen kohdistuneiden rikosten jälkeen. B:n veli A vaati C:lle rangaistusta näistä rikoksista. Tekoaikana voimassa olleen rikoslain 8:6:a vastasi sisällöltään voimassa olevaa ROL 1:17.2: a. C:llä B:n veljenä katsottiin ROL 1:17.2 nojalla olevan oikeus syytteen nostamiseen, mikäli B:n ei näytetä tahtoneen jättää esittämättä syyttämispyyntöä tai jättää nostamatta syytettä. Vaikka B oli testamentannut koko omaisuutensa C:lle ja C:n rikokset olivat koskeneet B:n omaisuutta, ei pelkän testamenttaamisen katsottu osoittaneen, että B oli tahtonut jättää ryhtymättä toimenpiteisiin C:tä vastaan. Asiassa oli huomion arvoista myös se, että B:n ei katsottu olleen tietoinen väitetyistä teoista siten, että B olisi voinut harkita olisiko tekojen perusteella ollut aihetta ryhtyä toimenpiteisiin.

¹⁵⁰ Ks. esim. Kaisto – Lohi 2013, s. 352.

¹⁵¹ HE 27/1999 vp, s. 28.

rangaistusvaatimuksen osalta ole mahdollinen vastaajapuolella.¹⁵² Tämä tarkoittaa sitä, että perittävää vastaan nostettu syyte raukeaa. Mikäli syytettä ei ole ehditty nostaa, ei sitä luonnollisesti voi epäillyn rikoksentekijän kuollessa nostaa tämän oikeudenhaltijoita vastaan.¹⁵³

Vaikka asianosaisseuraantoa vastaajapuolella ei tapahdu rangaistusvaatimuksen osalta, ei kuolema kuitenkaan estä ajamasta yksityisoikeudellisia vaatimuksia kuolinpesää kohtaan.¹⁵⁴ Kuolema ei siten automaattisesti poista tuomion varallisuus oikeudellisia vaikutuksia.¹⁵⁵ RL 8:16.1:n mukaan sakkorangaistus raukeaa tuomitun kuollessa. Pykälä ilmentää periaatetta, että myös varallisuuteen kohdistuvilla rangaistuksilla on lähtökohtaisesti tarkoitus rangaista itse rikoksentekijää eikä tämän oikeudenomistajia.¹⁵⁶ RL 8:16.2:ssa säädetään kuitenkin menettämisseuraamuksesta. Menettämisseuraamusten yhteydessä on todettava, ettei niissä ole kyse rangaistuksista vaan ne ovat turvaamistoimenpiteitä, joissa vastuu voidaan RL 10 luvun säännösten nojalla kohdistaa myös muuhun kuin rikoksentekijään.¹⁵⁷ RL 8:16.2:n mukaan rikoksentekijän tai muun menettämisseuraamuksesta vastuussa olevan henkilön kuoltua on seuraamus tuomittava kuolinpesän varoista, jollei menetetyksi tuomitseminen olisi kohtuutonta. Menettämisseuraamuksen tuomitseminen kuolinpesän varoista voi olla kohtuutonta esimerkiksi silloin kun tuomittu on käyttänyt jo saamansa rikoshyödyn hyväkseen, sillä seurauksella, etteivät hänen oikeudenomistajansa ole hyötynneet tai tule hyötymään rikoksesta.¹⁵⁸

Rangaistuksen kohdistaminen vain rikoksen tekijään ilmentää syyllisyysperiaatetta. Syyllisyysperiaate asettaa rangaistukseen tuomitsemisen edellytykseksi sen, että yksilön toiminta ilmentää rangaistavaa syyllisyyttä. Tällä tarkoitetaan sitä, että yksilön toiminta perustuu hänen omiin valintoihinsa tilanteissa, joissa tämä olisi voinut toimia toisin.¹⁵⁹ Periaatteen taustalla on ajatus siitä, että valtion ei tule puuttua yksilön elinpiiriin, ellei yksilö ole omilla valinnoillaan rikkonut lakia.¹⁶⁰

Syyllisyysperiaate voidaan palauttaa yksilön autonomiaa korostavan näkökulmansa kautta ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteeseen, joka on yksi kriminalisointiperiaatteista.¹⁶¹

¹⁵² Matikkala 2021, s. 493; Jokela 2002, s. 57.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ Jokela 2002, s. 57.

¹⁵⁵ Ks. esim. HE 27/1999 vp, s. 28.

¹⁵⁶ Matikkala 2021, s. 494.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ HE 27/1999 vp, s. 28.

¹⁵⁹ HE 44/2002 vp, s. 69. Syyllisyydelle on kuitenkin myös muita merkityksiä. Esimerkiksi tuomioistuimessa syyllisyys-syyttömyyspunninnassa voi olla kyse prosessuaalisesta syyllisyydestä, Melander 2006, s. 290. Ks. kattava luettelo syyllisyyden eri merkityksistä Lappi-Seppälä 1987, s. 281 av. 17.

¹⁶⁰ HE 44/2002 vp, s. 69.

¹⁶¹ Melander 2016, s. 23–24.

Perustuslain 1.2 §:n mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden. Ihmisarvon oikeudellinen merkitys perustuu siihen, että ihmisyksilö on kykenevä toimimaan itsenäisesti. Rikosoikeudellisessa järjestelmässä ihmisarvo näkyy siinä, että rikosoikeudellisen järjestelmän on kunnioitettava yksilöä rationaalisena toimijana.¹⁶² Tämä tarkoittaa sitä, että rikosoikeudellisten seuraamusten tulee perustaa vain tekoihin, joissa yksilöllä on ollut toisintoimimismahdollisuus.¹⁶³

Syyllisyyden ydinmerkitys onkin tiivistetty toisintoimimismahdollisuuteen.¹⁶⁴ Tutkielmassani syyllisyysperiaatteella tarkoitetaan sitä, että rikosoikeudellisen rangaistavuuden edellytyksenä on henkilön toiminnan sisältämä moitittavuus. Jollei henkilö ole voinut toimia toisin tai estää rikosta tapahtumasta on kohtuutonta, että häneen kohdistetaan rangaistusvastuu. Rikosoikeudellisen rangaistusvastuun kohdistaminen henkilöön, joka ei tosiasiallisesti ole vaikuttanut rikoksen toteutumiseen, on myös ristiriidassa kriminalisoinnin tarkoituksen kanssa. Kriminalisoinnin tavoitteena on vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja sitä kautta pyrkiä estämään haitallisten käyttäytymismallien ilmeneminen.¹⁶⁵ Rangaistusvastuun ulottaminen henkilöihin eli tässä tapauksessa rikoksen tekijän oikeudenomistajaan, joka ei ole tosiasiallisesti voinut vaikuttaa rikoksen toteutumiseen olisi kohtuutonta, syyllisyysperiaatteen vastaista sekä ristiriidassa kriminaalisoinnin tavoitteiden kanssa. Tosin tämä ei tule ajankohtaiseksi, sillä jo RL 8:16:n esitöistä ilmenee, ettei vainajan toiminnassa ilmenevä syyllisyys siirry vainajan oikeudenomistajille.¹⁶⁶ Tapahtuneiden rikosten hyötyjen poistamiseksi ja rikosten ennaltaehkäisemiseksi on kuitenkin hyvä, että oikeudenomistajat eivät voi henkilön kuoltua saada tämän tekemän rikoksen tuottamaa hyötyä hyväksien. Oikeudentila rikosoikeudellisen rangaistavuuden siirtymisen osalta perimyksen yhteydessä voidaan siten nähdä perusteltuna.

2.5 Yhteenveto

Edellä esitetysti on perimyksessä lähtökohtana, että varallisuusosoikeudelliset oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät kuolinpesälle yleisseuraannon mukaisesti eli sellaisenaan, kaikkienensa ja ilman siirtotoimenpiteitä. Poikkeuksena tästä ovat henkilökohtaiset oikeudet ja velvollisuudet. Koska varallisuusosoikeudellisissa asioissa väite vastaajaan kohdistuvasta oikeudesta synnyttää asiavaltuuden eli asialegitimaation,¹⁶⁷ siirtyy siviilioikeudellisessa asiassa asialegitimaatio sille, joka on

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ Melander 2008, s. 290–302.

¹⁶⁴ Melander 2008, s. 290; Lappi-Seppälä 1987, s. 283.

¹⁶⁵ Melander 2008, s. 291.

¹⁶⁶ Ks. HE 45/2001 vp, s. 29.

¹⁶⁷ Vuorenperä ym. 2021, s. 410.

jaossa saanut oikeuden.¹⁶⁸ Tutkielman tarkastelun rajoittuessa vainajan kuoleman ja perinnön-
jaon jälkeiseen aikaan, asialegitimaation katsotaan siirtyvän kuolinpesälle oikeuksien ”väliaikai-
sena” haltijana.¹⁶⁹ Tosin tässä yhteydessä keskeistä on todeta vain se, että asialegitimaatio siirtyy
eikä katoa kuoleman seurauksena.

Perimyksen rikosprosessuaaliset vaikutukset eivät ole yhtä suoraviivaisia kuin siviiliprosessuaa-
liset. ROL 1:17:ssä säädetään asianomistajan syyteoikeuden siirtymisestä rikosasiassa. ROL
1:17.1:n mukaan rikoksen johdosta kuolleen asianomistajan syyteoikeus siirtyy tämän oikeuden-
omistajille. ROL 1:17.2:n nojalla syyteoikeus siirtyy vainajan oikeudenomistajille lähtökohtaisesti
myös silloin, kun vainaja ei ole kuollut rikoksen johdosta.¹⁷⁰ Lähtökohtana siten on, että syyteoi-
keus siirtyy kuoleman seurauksena.¹⁷¹

Vaikka perimyksessä vainajan velvoitteet siirtyvät lähtökohtaisesti kuolinpesän vastattavaksi, ei
rangaistusvastuun osalta tapahdu seuraantoa.¹⁷² Kuolema ei kuitenkaan poista tuomion varalli-
suusoikeudellisia vaikutuksia.¹⁷³ RL 8:16.2:n nojalla rikoksentekijän tai muun menettämisseuraa-
muksesta vastuussa olevan henkilön kuoltua voidaan seuraamus tuomita kuolinpesän varoista,
jollei menetetyksi tuomitseminen ole kohtuutonta. Rangaistuksen kohdistaminen vain rikoksen
tekijään ilmentää syyllisyysperiaatetta. Rangaistusvastuun ulottaminen henkilöihin eli tässä ta-
pauksessa rikoksen tekijän oikeudenomistajaan, jotka eivät ole tosiasiasa voineet vaikuttaa ri-
koksen toteutumiseen olisi kohtuutonta, syyllisyysperiaatteen vastaista sekä ristiriidassa krimi-
naalisoinnin tavoitteiden kanssa. Myös RL 8:16:n esitöistä ilmenee, ettei vainajan toiminnassa
ilmenevä syyllisyys siirry vainajan oikeudenomistajille. Tapahtuneiden rikosten hyötyjen poista-
miseksi ja rikosten ennaltaehkäisemiseksi on kuitenkin hyvä, että oikeudenomistajat eivät voi
henkilön kuoltua saada tämän tekemän rikoksen tuottamaa hyötyä hyväkseen.

¹⁶⁸ Rautio 2006, s. 287; Lappalainen 1995, s. 284 alaviitteineen. Ks. myös Jokela 2002, s. 53.

¹⁶⁹ Ks. PK 18:2.

¹⁷⁰ Mikäli vainaja on ilmaissut, ettei hän tahdo käyttää syyteoikeuttaan, ei syyteoikeus siirry hänen omaisil-
leen (ROL 17.2). Oikeuden siirtymättömyys vainajan tahdon perusteella ilmentää asianosaisseuraannon
jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatetta. Tätä käsitellään tarkemmin jäljempänä alaluvussa 6.1.3.

¹⁷¹ Vuorenpää ym. 2021, s. 438; Rautio 2006, s. 287. Yleensä on katsottu, ettei syyteoikeus voi siirtyä muissa
tapauksissa, Vuorenpää ym. 2021, s. 438. Toisaalta syyteoikeuden siirtymisen puolesta myös muissa yleis-
seuraantotilanteissa on esitetty kannanottoja, ks. Rautio 2006, s. 291–296. Syyteoikeuden siirtymisestä
sulautumisen, jakautumisen ja konkurssin yhteydessä käsitellään jäljempänä kutakin instituutiota koske-
vassa kappaleessa.

¹⁷² Ks. RL 8:16.

¹⁷³ HE 27/1999 vp, s. 28.

3 Seuraanto konkurssiin asettamisen yhteydessä

3.1 Konkurssin rakenne

Tutkielman konkurssioikeudellisen aineksen tavoitteena on avata erityisesti asialegitimaation siirtymiselle asetettuja rajoituksia. Ennen asialegitimaation käsittelyyn siirtymistä on kuitenkin tarpeen taustoittaa sitä, mitä konkurssilla tarkoitetaan ja sitä, minkä laajuisesta järjestelystä on kyse.

Konkurssilain (120/2004, jäljempänä KonkL) 1:1.2:n määritelmän ”mukaan konkurssi on velallisen kaikkia velkoja koskeva maksukyvyttömyysmenettely, jossa velallisen omaisuus käytetään konkurssisaatavien maksuun. Konkurssin tarkoituksen toteuttamiseksi velallisen omaisuus siirtyy konkurssin alkaessa velkojen määräysvaltaan. Velallisen omaisuuden hoitamista ja myymistä sekä muuta konkurssipesän hallintoa varten on tuomioistuimen määräämä pesänhoitaja.”

Pykälässä on ilmaistu konkurssin keskeiset tunnusmerkit.¹⁷⁴ Ensiksikin konkurssi koskee kaikkea velallisen omaisuutta. Tavoitteena on kaikkien velallisen velkojen maksu velallisen omaisuudella. Toiseksi konkurssin alkaessa velallinen menettää määräysvaltansa ja velallisen omaisuus siirtyy velkojen määräysvaltaan. Kolmanneksi omaisuuden hoitoa, myymistä ja muuta konkurssipesän hallintoa varten määrätään pesänhoitaja.

KonkL 1:1.2:ssa ilmaistuna pääsääntönä on, että velallisen määräysvalta siirtyy konkurssin alkaessa velkojille.¹⁷⁵ Tästä huolimatta käytännön toimista, kuten omaisuuden myynnistä, hoitamisesta ja pesän hallinnosta vastaa pesänhoitaja.¹⁷⁶

Konkurssipesällä on oma hallintonsa (KonkL 1:1.2). Tämän lisäksi konkurssipesä voi hankkia oikeuksia ja velvollisuuksia sekä käyttää puhevaltaa oikeudenkäynneissä.¹⁷⁷ KonkL 14.2:n mukaan päätösvaltaa konkurssipesässä käyttävät velkojat siltä osin kuin asia ei kuulu lain mukaan pesänhoitajan päätettäväksi tai hoidettavaksi. KonkL 14:5:ssä puolestaan säädetään pesänhoitajan tehtävistä. Se kenelle päätösvalta konkurssipesän sisällä reaalisesti kuuluu ei ole oleellinen tutkielmani kannalta. Niinpä velkojen autonomiaa koskevien säännösten läpikäyminen on rajattu käsittelyn ulkopuolelle. Jäljempänä on puhuttu konkurssipesän asiavaltuudesta tai

¹⁷⁴ HE 26/2003 vp, s. 31-32.

¹⁷⁵ Ks. HE 26/2003 vp, s. 32.

¹⁷⁶ Pesänhoitajan määräysvalta käy ilmi KonkL 1:1.2:sta. Näin myös HE 26/2003 vp, s. 32.

¹⁷⁷ HE 26/2003 vp, s. 32

pesänhoitajan oikeudesta suorittaa tiettyjä toimenpiteitä. Tarkastelun keskipisteenä on pyritty pitämään se, mitä vaikutuksia konkurssiin asettamisella on velallisen oikeus- ja varallisuusasemalle.

Konkurssilain 3 luvussa säädetään konkurssin alkamisen oikeusvaikutuksista. Konkurssin vaikutukset voidaan jakaa varallisuus oikeudellisiin, henkilökohtaisiin ja prosessioikeudellisiin vaikutuksiin.¹⁷⁸ Perinteisesti tutkimukset konkurssioikeudessa ovat painottunut konkurssioikeuden prosessuaalisiin kysymyksiin.¹⁷⁹ Vastaava painotus on myös tässä tutkielmassa. Konkurssin oikeusvaikutusten tarkastelu on kuitenkin syytä lähteä rakentamaan varallisuus oikeudellisista vaikutuksista käsin, sillä ne johtavat myös prosessuaalisiin vaikutuksiin.¹⁸⁰

3.2 Konkurssin varallisuus oikeudelliset vaikutukset

3.2.1 Konkurssin laajuus

Konkurssivarallisuus määrittää luonnollisesti myös konkurssin oikeusvaikutusten laajuuden. KonkL 5:1:n mukaan ”konkurssipesään kuuluu omaisuus, joka velallisella on konkurssin alkamisaikana ja jonka velallinen saa ennen konkurssin päättymistä. Takaisinsaannin tai muun perusteen nojalla pesään takaisin saatu omaisuus, konkurssipesän omaisuuden sijaan tullut omaisuus sekä konkurssipesän omaisuudesta saatu tuotto kuuluvat myös konkurssipesään”.¹⁸¹ KonkL 5:1:n ilmaiseman pääsäännön mukaan konkurssivarallisuuteen kuuluu konkurssin alkamisen aikana velallisella oleva ja ennen konkurssin päättymistä velallisen saama omaisuus. Oleellista on se, milloin peruste saannille tai ansainnalle on syntynyt. Jos lopputilityksen jälkeen ilmaantuu varoja, jotka hankkimis- tai saamisajankohdan mukaan olisivat kuuluneet konkurssipesään, tulee kyseeseen jälkiselvitys (KonkL 19:9). Jos kyse on konkurssin aikana tiedossa olevista, mutta jostain syystä realisoimatta jääneistä varoista ei ole kyse yllä mainituista ”ilmaantuvista varoista”. Käytännössä ilmaantuneiden varojen ja tiedossa olleiden ja realisoimatta jääneiden varojen kohtelu on sama.¹⁸²

¹⁷⁸ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Henkilökohtaiset vaikutukset, Säännöspohja.

¹⁷⁹ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 1 luku, Konkurssin järjestelmäyhteydet, Konkurssi ja konkurssioikeus käsitteinä, Konkurssin tutkimus.

¹⁸⁰ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Henkilökohtaiset vaikutukset, Säännöspohja.

¹⁸¹ KonkL 5:1.1:n toisessa virkkeessä on säädetty poikkeuksesta pääsääntöön luonnollisen henkilön konkurssin osalta. Lainkohdan mukaan ”luonnollisen henkilön konkurssipesään ei kuitenkaan kuulu hänen konkurssin alkamisen jälkeen saamansa omaisuus tai ansaitsemansa tulo”.

¹⁸² Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 6 luku, Konkurssivarallisuuden määräytyminen, Velallisen konkurssin päätyttyä hankkima tai saama omaisuus, Perättäiset konkurssit, Ilmaantuvat varat.

KonkL 5 luvussa on erityissäännöksiä KonkL 5:1:ssä ilmaistun pääsäännön tarkennukseksi tai siitä tehtäviksi poikkeuksiksi. Poikkeukset kuten KonkL 5:5:ssä säädetty mahdollisuus perinnön tai testamentin sulkemiseen konkurssipesän varallisuuden ulkopuolelle, ovat rajoituksia konkurssin laajuuteen.¹⁸³ Pääsääntönä on kuitenkin kaikkien velkojen maksaminen velallisen koko omaisuudella.

Konkurssin laajuus käsittää siten lähtökohtaisesti kaikki velallisen varat, jotka velallisella on ollut ennen konkurssin alkamista ja mitkä se on saanut ennen konkurssin loppumista. Velkojen suhteen menettely on erilainen. Konkurssisaatavia ovat saatavat, joita koskeva velallisen sitoumus tai muu oikeusperuste on syntynyt ennen konkurssin alkamista (KonkL 1:5). Konkurssiin asettamisen jälkeen syntyneet velat ovat konkurssipesän vastaamaa massavelkaa, jos ne johtuvat konkurssimenettelystä tai jos ne perustuvat konkurssipesän tekemään sopimukseen tai sitoumukseen tai jos ne konkurssilain tai muun lain nojalla ovat konkurssipesän vastuulla (KonkL 16:2.1).¹⁸⁴ Näin ollen velallisen toiminnasta konkurssin asettamisen jälkeen aiheutuneet esimerkiksi vahingon aiheuttamiseen perustuvat velat eivät ole konkurssissa käsiteltäviä.

3.2.2 Lähtökohtana oikeussuhteiden jatkuvuus

Konkurssin varallisuus oikeudellisiin vaikutuksiin liittyvät myös sopimus- ja velkasuhteisiin kohdistuvat vaikutukset. Velallisen omaisuus kattaa niin sopimuksista johtuvia oikeuksia kuin myös velvoitteita. Tässä yhteydessä systematisoidaan sitä, miten konkurssin alkaminen vaikuttaa velallisen sopimus- ja velkasuhteisiin.

Pesänhoitajan tulee irtisanoa sopimukset, joiden voimassaolo ei ole pesänhoidon kannalta tarpeen (KonkL 14:5.1:n 2 kohta). Pykälästä ilmenee lähtökohta, ettei konkurssi itsessään vaikuta velallisen sopimus- ja velkasuhteisiin vaan ne jatkuvat sopimusjatkuvuuden periaatteen mukaisesti. Käytännössä konkurssi usein johtaa siihen, etteivät sopimusosapuolet täytä sopimukseen perustuvia velvoitteitaan, jolloin toisen osapuolen on purettava sopimus.¹⁸⁵ Toisaalta konkurssi on kuitenkin katsottavissa ennakkoviivästykseksi eli olosuhteeksi, joka oikeuttaa vastapuolen

¹⁸³ Konkurssin laajuus eli se, että järjestely kattaa kaikki velallisen varat ja velat, tuo yhtymäkohdan yleisseuraantoon. Yleisseuraannossahan puhutaan myös kaikkien varojen ja velkojen siirtymisestä. Se, että konkurssin laajuudesta voidaan poiketa, ei eroa siitä, mitä yleisseuraannon yhteydessä on esitetty. Noroksen mukaan poikkeuksia yleisseuraannon laajuuteen on löydettävissä kunkin yleisseuraantoa käsittelevän oikeuden alan sisältä, Norros 2012, s. 221.

¹⁸⁴ Massavelan osalta on huomattava, ettei velallinen ole vastuussa niistä, vaikkei konkurssissa niille kertyisi täyttä suoritusta. Ks. KonkL 1:6.

¹⁸⁵ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Jatkumisfiktio.

purkamaan sopimuksen.¹⁸⁶ Konkurssi ei silti itsessään oikeuta konkurssipesää purkamaan sopimusta, vaan lähtökohtana on oikeussuhteiden jatkuminen sellaisenaan. On lisäksi esitetty, että etukäteinen sopimusehdoilla tapahtuva varautuminen konkurssiin ei ole lähtökohtaisesti konkurssipesää sitova.¹⁸⁷

Konkurssipesän oikeutta suhteessa velallisen sopimussuhteisiin voidaan kuvailla vetäytymisoi-
keudeksi.¹⁸⁸ Sen nojalla konkurssipesä voi ja on usein velkojien edun kannalta jopa velvoitettu ole-
maan täyttämättä sopimusvelvoitteita.¹⁸⁹ Kuten edellä on todettu, tulee pesänhoitajan irtisanoa
sopimukset, joiden voimassaolo ei ole pesänhoidon kannalta tarpeen (KonkL 14:5.1:n 2 kohta).

KonkL 3:8:ssä säädetään konkurssipesän muodollisesta sijaantulo-oikeudesta.¹⁹⁰ KonkL 3:8.1:n
mukaan, ”jos velallinen ei ole konkurssin alkaessa täyttänyt sopimusta, jossa hän on osapuolena,
vastapuolen tulee vaatia ilmoitusta siitä, sitoutuuko konkurssipesä sopimukseen. Jos konkurssi-
pesä ilmoittaa kohtuullisessa ajassa, että se sitoutuu sopimukseen, sekä asettaa hyväksyttävän
vakuuden sopimuksen täyttämiseksi, sopimusta ei saa purkaa”. Säännöksellä on tarkoitus suo-
jata sopimusjatkuvuutta.¹⁹¹ KonkL 3:8.2:n nojalla ”vastapuoli voi 1 momentista huolimatta purkaa
sopimuksen, jos siihen on sopimuksen henkilökohtaisesta luonteesta johtuva tai muu erityinen
syy, jonka vuoksi ei voida edellyttää, että sopijapuoli jatkaa sopimusta konkurssipesän kanssa”.
Konkurssipesän tulee sitoutua sopimukseen sellaisenaan. Konkurssipesän antama ilmoitus, joka
sisältää ehtoja, tulkitaan tarjoukseksi, minkä hyväksyminen synnyttäisi uuden sopimussuh-
teen.¹⁹² KonkL 3:8:n sijaantulo-oikeutta koskeva pykälä on mielenkiintoinen sopimusjatkuvuuden
kannalta. Edellä mainitusti on lähtökohtana, että sopimukset jatkuvat ilman erillistä ilmoitusta.
Koska konkurssi kuitenkin usein vaikuttaa sopimuksen täyttämiseen ja voi olla tulkittavissa sopi-
muksen purkamiseen oikeuttavaksi ennakkoviivästykseksi, on tärkeää, että konkurssipesä voi
vahvistaa sitoutuvansa sopimukseen ja näin estää sopimuksen purkamisen. Tällainen sijaantulo-
oikeus on siten mielenkiintoinen yleisseuraannon näkökulmasta, sillä yleisseuraannon

¹⁸⁶ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Vastapuolen asema.

¹⁸⁷ Havansi 1992, s. 136.

¹⁸⁸ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Jatkumisfiktio; Havansi 1992, s. 135.

¹⁸⁹ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Jatkumisfiktio.

¹⁹⁰ Konkurssipesä ja sopimusosapuoli voivat järjestää sopimussuhteensa myös muulla kuin pykälässä mai-
nituin tavoin, Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus so-
pimus- ja velkasuhteisiin, Konkurssipesän sijaantulo-oikeus.

¹⁹¹ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Konkurssipesän sijaantulo-oikeus.

¹⁹² Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Menettely sijaantulossa.

periaatteeseen on liitetty seuraajan sijaantulo edeltävää sitoviin sopimukseen ilman erillisiä toimenpiteitä.¹⁹³

Velkasuhteiden osalta jatkuvuusperiaate ei sovellu sellaisenaan. KonkL 3:9.1:n mukaan konkurssisaatava, joka ei ole erääntynyt, katsotaan konkurssissa erääntyneeksi velkojan ja velallisen välisessä suhteessa. Ehdolliset saatavat, vahingonkorvaukset, sellaiset vastaavanlaiset velat, joiden määrän ja perusteiden toteaminen edellyttävät erityisiä selvityksiä sekä saatavat, jotka edellyttävät suoritusta velkojalta eivät kuitenkaan eräänny konkurssissa.¹⁹⁴ Lisäksi velallisen saatavat velallisiltaan eivät eräänny vaan ne säilyttävät alkuperäiset eräpäivänsä.¹⁹⁵

Konkurssi ei myöskään siirrä velkavastuuta täysimääräisesti pois velalliselta. KonkL 1:6:n mukaan velallinen ei vapaudu vastaamasta niistä konkurssisaatavista, joille ei konkurssissa kerry täyttä suoritusta. Jos velkoja laiminlyö velvollisuutensa valvoa saataviaan, menettää hän laiminlyönnillä ainoastaan oikeutensa konkurssiin luovutetuista varoista tehtävään maksuun.¹⁹⁶ Velkavastuu ei siten siirry ja katoa konkurssin lopputilityksessä. Verrattaessa konkurssia yleisseuraantoon, tarkoittaa velkavastuun palautuminen ikään kuin sitä, että yleisseuraanto peräytyy osittain. Tämä poikkeaa huomattavista yleisseuraannosta, jossa vastuu veloista siirtyy lähtökohtaisesti perittäjän oikeudenhaltijoille tai, kuten jäljempänä yhtiöoikeudellisessa osiossa huomataan, vastaanottaville yhtiöille.

3.2.3 Aineellisen varallisuus oikeudellisen määräysvallan siirtyminen

Tutkielmani kannalta konkurssin oleellinen osuus on määräysvallan siirtyminen. Tässä kappaleessa käsitellään sitä, missä laajuudessa velallisen aineellinen varallisuus oikeudellinen määräysvalta siirtyy.

Konkurssin alettua velallinen menettää oikeutensa määrätä konkurssipesään kuuluvasta omaisuudestaan (KonkL 3:1). Määräysvallan menetys ei kuitenkaan ole ehdoton, sillä velallinen säilyttää oikeuden määrätä omaisuudestaan siinä laajuudessa, joka on tarpeellista omaisuuden arvon turvaamiseksi. Lisäksi määräysvallan menetys ei tarkoita omistusoikeuden siirtymistä

¹⁹³ Ks. esim. Kartio 2001, s. 221; af Schultén 2004, s. 542–543.

¹⁹⁴ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Velkasuhteet.

¹⁹⁵ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Velkasuhteet; Havansi 1992, s. 141

¹⁹⁶ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 2 luku, Konkurssin tavoiteperiaatteet, Rehabilitaatio, Rehabilitaatio konkurssilaissa.

konkurssipesälle. Velallisen omaisuus kuuluu konkurssipesään, mutta itse omistusoikeus on yhä velallisella.¹⁹⁷

Määräysvallan menetyksellä tarkoitetaan ensinnäkin käyttö- ja hallintaoikeuden menettämistä konkurssipesään kuuluvaan omaisuuteen.¹⁹⁸ KonkL 14:5:1:n 1 kohdan mukaan ”pesänhoitajan tehtävänä on ottaa haltuun pesään kuuluva omaisuus, mukaan lukien kirjanpitoaineisto ja asiakirjat, sekä huolehtia omaisuuden hoitamisesta ja säilyttämisestä”. Omaisuuden haltuunotto on siten pykälässä asetettu lähtökohdaksi. Vaikka velallinen menettää hallintaoikeutensa konkurssin alettua, ei se tarkoita, että pesänhoitajan on otettava konkurssipesään kuuluva omaisuus haltuunsa.¹⁹⁹ Onkin tavallista, että pesänhoitaja ottaa haltuunsa vain yrityksen rahoitusomaisuuden sekä muun helposti hukattavan omaisuuden.²⁰⁰ Jotta yritystoimintaa voidaan jatkaa, on tietyissä tilanteissa välttämätöntä, että yritysomaisuus jää velallisen hallintaan.

Määräysvallan menetys tarkoittaa myös oikeustoimikelpoisuuden menetystä eli kelpoisuutta määrätä konkurssiomaisuudesta. KonkL 3:2:1:n mukaan ”oikeustoimi, jonka velallinen tekee konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta, ei sido konkurssipesää”. Velallisen tekemä ”oikeustoimi sitoo konkurssipesää kuitenkin, jos velallinen on tehnyt oikeustoimen ennen kuin konkurssin alkamisesta on tehty merkintä 22 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun konkurssiasioista pidettävään rekisteriin eikä toinen osapuoli tiennyt eikä hänen pitänytäkään tietää, ettei velallisella ollut oikeutta määrätä omaisuudesta”. Näin ollen velallisen tekemä oikeustoimi voi muodostua sitovaksi vilpittömän mielen suojan vuoksi eli silloin, jos toinen osapuoli ei tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää, että velallinen oli asetettu konkurssiin. Vilpittömän mielen suojan lisäksi pykälässä on säädetty konkurssipesän lunastusoikeudesta. Lunastusoikeuden nojalla, konkurssipesä voi suorittamalla vilpittömällä mielellä olleelle sopimusosapuolelle vastikkeen ja tarpeelliset kustannukset, kieltäytyä luovuttamasta omaisuutta tai vaatia sen palauttamista.

Määräysvallan menetyksen merkitys varallisuus oikeudellisesta näkökulmasta tarkoittaa siis sitä, että velallinen menettää hallinta- ja käyttöoikeutensa konkurssivarallisuuteen. Tämä tarkoittaa myös oikeuskelpoisuuden menetystä. Lähtökohta, jonka mukaan velallinen menettää

¹⁹⁷ HE 26/2003 vp, s. 47.

¹⁹⁸ Koulumäki 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Varallisuus oikeudelliset vaikutukset, Määräysvallan menetys.

¹⁹⁹ *Ibid.*

²⁰⁰ Koulumäki 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Varallisuus oikeudelliset vaikutukset, Hallinnasta päättäminen.

yksityisoikeudellisen määräysvaltaansa, rinnastuu yleisseuraannon yhteydessä tapahtuvaan määräysvallan menetykseen.²⁰¹

3.3 Prosessuaaliset vaikutukset

3.3.1 Määräysvallan siirtyminen lainkäyttömenettelyissä

Yllä todetusti, määräysvalta kattaa oikeuden hallita omaisuutta. Tämän lisäksi määräämisvallan keskeiseen sisältöön kuuluu oikeus käyttää puhevaltaa oikeudenkäynneissä sekä muissa lainkäyttömenettelyissä.²⁰² Asiavaltuuden siirtyminen konkurssivelkojille konkurssipesän varallisuutta koskevissa asioissa on tärkeä osa määräysvallan siirtymistä.²⁰³ Se on myös konkurssin keskeisin prosessuaalinen vaikutus²⁰⁴ ja tämän vuoksi tutkielmani kannalta konkurssioikeudellisen aineksen keskeisin anti.

Asiavaltuus siirtyy konkurssipesälle suoraan lain nojalla.²⁰⁵ KonkL 3:3.1:n mukaan konkurssipesälle on varattava tilaisuus jatkaa oikeudenkäyntiä, joka on konkurssin alkaessa vireillä velallisen ja kolmannen välillä konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta. KonkL 3:3.1:n toisen virkkeen mukaan, jollei konkurssipesä käytä tilaisuutta jatkaa vireillä ollutta oikeudenkäyntiä, velallinen voi jatkaa sitä. Asiavaltuus ei näin ollen ole täysin siirtynyt pois velalliselta. Velallisella on lisäksi oikeus konkurssin alettua nostaa kanne konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta, jos konkurssipesä on siitä kieltäytynyt (KonkL 3:3.2). KonkL 3:3.2:n mukaan velallinen voi edellä 1 tai 2 momentissa tarkoitetuissa asioissa, joissa konkurssipesä haluaa tehdä sovinnon kolmannen kanssa, nostaa kanteen tai jatkaa oikeudenkäyntiä omissa nimissään asettamalla sovintotarjousta vastaavan vakuuden.²⁰⁶ Lähtökohtana konkurssivarallisuutta koskevassa oikeudenkäynnissä on siten konkurssipesän asiavaltuus konkurssipesään kuuluvaan omaisuutta koskevassa asiassa. Velallisella on toissijainen asiavaltuus, mikäli konkurssipesä kieltäytyy käyttämästä puhevaltaansa.²⁰⁷ Lain esitöissä on lisäksi korostettu sitä, että tilanteessa, jossa konkurssipesä

²⁰¹ Konkurssin yhteydessä on tosin huomattava, ettei määräysvallan menetys ole aukoton, kuten KonkL 3:2.1:n tarjoamasta vilpittömän mielen suojasta käy ilmi. Perimyksessä alkuperäinen oikeudenhaltija eli kuollut henkilö ei voi luonnollisestikaan määrätä omaisuudestaan millään tasolla. Ks. yhtiöoikeudellisen sääntelyn osalta OYL 20:17.2:n neljäs virke, jonka mukaan ”yhtiön kanssa sen purkautumisen jälkeen tehdyn sopimuksen vastapuoli voi luopua sopimuksesta, jos hän ei tiennyt purkautumisesta”. Tässä yhteydessä ei ole kuitenkaan oleellista arvioida sitä, soveltuuko OYL 20:17.2:n neljäs virke sulautumisen tai konalaisjakautumisen seurauksena purkautuneen yhtiön tekemään sopimukseen.

²⁰² HE 26/2003 vp, s. 47.

²⁰³ Koulou 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Prosessioikeudelliset vaikutukset, Asiavaltuus lainkäyttömenettelyissä.

²⁰⁴ Havansi 1992 s. 125.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ Ks. HE 26/2003 vp, s. 50.

²⁰⁷ Näin myös Koulou 2004, s. 161.

tulee mukaan oikeudenkäyntiin, voi velallinen osallistua oikeudenkäyntiin oikeudenkäymiskäärin (4/1734, jäljempänä OK) 18 luvussa säädetysti väliintulijana.²⁰⁸

Edellä mainittu lähtökohta konkurssipesään kuuluvaa omaisuutta koskevan asian asiavaltuuden kuulumisesta konkurssipesälle on myös konkurssisaatavaa koskevassa oikeudenkäynnissä tai muussa menettelyssä (KonkL 3:4.2).²⁰⁹ KonkL 3:7:ssa säädetään konkurssipesän asemasta ulosottovalituksessa ja täytäntöönpanoriidassa. Pykälän mukaan, ”jos konkurssipesä katsoo, että viireillä olevan ulosottovalituksen tai täytäntöönpanoriidan kohteena oleva omaisuus kuuluu konkurssipesään, konkurssipesä voi tulla asianosaiseksi velkojan sijaan”. Myös KonkL 3:7 seuraa yllä mainittua pääsääntöä; konkurssipesään kuuluvaa omaisuutta koskevassa asiassa asiavaltuus on ensi sijassa konkurssipesällä. Mikäli konkurssipesä kieltäytyy käyttämästä puhevaltaansa, palautuu se velalliselle.

Keskeistä edellä mainituissa säännöksissä on lisäksi oikeudenkäynnin kohteen rajautuminen. Asiavaltuus kuuluu konkurssipesälle vain konkurssipesään kuuluvaa omaisuutta koskevissa asioissa.²¹⁰ Jos omaisuuden kuulumisesta konkurssipesään on epäselvyyttä, on lähtökohtana, ettei omaisuus kuulu konkurssipesään.²¹¹ Tällöin asiavaltuus on velallisella.

3.3.2 Määräysvallan siirtyminen rikosasiassa

Kuten edellä on todettu, konkurssin yhteydessä velallisen määräysvalta konkurssiomaisuuteen siirtyy konkurssipesälle (KonkL 3:1). Tässä yhteydessä myös asialegitimaatio siirtyy konkurssipesälle.²¹² Asialegitimaation siirtyminen on prosessuaalinen seuraus määräysvallan menetyksestä.²¹³ Pääsääntö on siten selvä; konkurssissa asialegitimaatio siirtyy lähtökohtaisesti konkurssipesälle.²¹⁴ Pääsäännön soveltumisesta varallisuus oikeudellisiin asioihin ei ole epäselvyyttä.²¹⁵

Konkurssilain säännökset puhevallan käyttämisestä on kirjoitettu riita-asioiden näkökulmasta, mutta niitä sovelletaan myös rikosasioissa esimerkiksi rikokseen perustuvan korvausvaatimuksen osalta.²¹⁶ Varallisuus oikeudellisissa asioissa on edellä todetusti pääsääntönä asialegitimaation siirtyminen konkurssivarallisuutta koskevissa asioissa. Esille nousee kysymys siitä,

²⁰⁸ HE 26/2003 vp, s. 49.

²⁰⁹ Pykälää ei sovelleta veroihin tai julkisiin maksuihin tai niihin rinnastettaviin saataviin (KonkL 3:4.3).

²¹⁰ Ks. esim. Vuoren pää ym. 2021, s. 410.

²¹¹ Koulun 2003, s. 94.

²¹² HE 26/2003 vp, s. 47.

²¹³ Rautio 2006, s. 291. Ks. myös Havansi 1992 s. 132–133; Koulun 2004, s. 161.

²¹⁴ Ks. esim. Vuoren pää ym. 2021, s. 410.

²¹⁵ Ks. Havansi 1992, s. 125.

²¹⁶ Koulun 2004, s. 162.

voidaanko rikosasioissa pääsääntöä soveltaa kuitenkin muiden kuin varallisuus oikeudellisten vaatimusten osalta? Kysymys tiivistyy asianomistajan syyteoikeuden siirtymisen tarkasteluun.

RL 39 luvussa säädetään velallisen tekemistä rikoksista. RL 39:9:n mukaan, ”jos velallisen konkurssipesällä on konkurssisäännön perusteella määrätty hallinto, se käyttää asianomistajien puhevaltaa velallisen rikosta koskevassa jutussa”. Pykälä merkitsee sitä, että konkurssipesällä on oikeus käyttää puhevaltaa asiaomistajien eli konkurssivelkojien puolesta.²¹⁷

Konkurssin aikana myös jokin muu taho kuin velallinen voi tehdä rikoksen, joka kohdistuu konkurssivarallisuuteen. Näissä konkurssin aikana tehdyissä rikoksissa, syyteoikeus kuuluu konkurssipesälle.²¹⁸ Toisaalta on esitetty, että näissä tilanteissa syyteoikeus ja sitä myöten asianomistaja-asema tulisi antaa myös konkurssivelalliselle.²¹⁹

Konkurssin yhteydessä siirtyneen asialegitimaation ei ole katsottu sisältävän syyteoikeutta niiden rikosten osalta, jotka on tehty ennen konkurssin alkamista.²²⁰ Tämä kanta perustuu siihen, että syyteoikeuden on katsottu olevan henkilökohtainen ja siten lähtökohtaisesti siirto- ja luovutuskelvoton oikeus.²²¹ Syyteoikeus ennen konkurssia tehdyissä sittemmin konkurssiomaisuudeksi tulleeeseen omaisuuteen kohdistuneissa rikoksissa, on näin ollen oikeuskirjallisuudessa vaikiintuneesti katsottu kuuluvan vain konkurssivelalliselle.²²² Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin myös esitetty, että konkurssipesällä tulisi olla rinnakkainen syyteoikeus.²²³ Tätä kantaa on perusteltu muun muassa sillä, että pesä on todellisuudessa se, joka kärsii rikoksella aiheutetun vahingon. Syyteoikeuden antaminen vain velalliselle, joka ei välttämättä ole kiinnostunut konkurssipesän omaisuuden hoitamisesta, voi tällaisessa tilanteessa heikentää rikosoikeudenhoitoa.²²⁴

Konkurssipesällä on kuitenkin syyteoikeus jo RL 39:9.3:n nojalla velallisen epärehellisyyttä koskeissa rikoksissa. Lisäksi oikeus vahingonkorvaukseen syntyy vahingon syntymishetkellä eli

²¹⁷ Yksittäisellä velkojalla on kuitenkin oikeus itsenäisesti käyttää puhevaltaa omasta puolestaan, Havansi 1992, s. 142.

²¹⁸ Rautio 2006, s. 292. Ks. myös Heuman 1973, s. 295; Lappalainen 1986, s. 146.

²¹⁹ Asianomistaja-aseman myöntämistä kuolinpesän ohella myös konkurssivelalliselle on perusteltu sillä, että konkurssin rauettua tai konkurssipesän tullessa jaetuksi, palaa asialegitimaatio velalliselle ja ennen tätä, konkurssin vireillä ollessa rikos voi vanheta, mikä tarkoittaa sitä, ettei velallinen voi enää asialegitimaation palatessa käyttää syyteoikeuttaan. Syyteoikeuden reaalisten käyttömahdollisuuksien lisäksi on kantaa perusteltu sillä, että riita-asioissa konkurssivelallinen voi toimia itsenäisenä väliintulijana siten, että hänet rinnastetaan asianosaiseen konkurssipesän ajamissa oikeudenkäynneissä, Rautio 2006, s. 292. Ks. myös Havansi 1992, s. 146–147; Koulumäki 2004, s. 162; Palmgren 1939, s. 110–111.

²²⁰ Havansi 1992, s. 125.

²²¹ Ks. esim. Lappalainen 1986, s. 145.

²²² Rautio 2006, s. 293. Ks. tarkemmin Lappalainen 1986, s. 145; Havansi 1992, s. 125.

²²³ Palmgren 1939 s. 136–137. Palmgren on esittänyt, että konkurssipesälle tulisi olla rinnakkainen syyteoikeus. Ks. myös Rautio 2006, s. 293–296.

²²⁴ Ks. Palmgren 1939, s. 136–137.

rikoksen yhteydessä rikoksen tekohetkellä.²²⁵ Tästä seurauksena oikeus ajaa vahingonkorvauskannetta ennen konkurssin alkamista tapahtuneiden rikosten johdosta, on siirtynyt konkurssipesälle konkurssin alkamishetkellä.²²⁶ RL 39:9.3:n tarjoamat mahdollisuudet, vahingonkorvausvaateen ajaminen sekä takaisinsaantilainsäädännön keinot eivät kuitenkaan ole yhtä tehokkaita kuin asianomistaja-aseman antaminen konkurssipesälle.²²⁷

3.3.3 Rangaistusvastuu ei siirry

Toisin kuin perimyksen yhteydessä, ei velallinen oikeushenkilönä lakkaa olemasta vielä konkurssin ollessa vireillä.²²⁸ Konkurssi voi lisäksi purkautua. Oikeushenkilöllisyyden säilymisen vuoksi voidaan velalliseen yhä kohdistaa rangaistusvastuu. Syyllisyysperiaatteen vastaista olisikin kohdistaa se konkurssipesään, mikäli konkurssipesä ei ole voinut vaikuttaa rangaistavaan toimintaan. Rangaistusvastuun säilyminen velallisella ei synnytä samanlaista tyhjiötä, kuin perimyksen yhteydessä.

Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä käsittää myös seuraamuksia, joilla on varallisuus oikeudellisia vaikutuksia. Mikäli rikosoikeudellisen seuraamuksen perustana ollut teko on tehty ennen konkurssin asettamista, on velka tavalliseen tapaan KonkL 1:5:n nojalla konkurssisaatava. Kun velallinen on konkurssin asettamisen jälkeen ja ennen konkurssin loppumista syyllistynyt rikokseen, josta hänelle on tuomittu varallisuus oikeudellisia seuraamuksia, kuten sakkorangaistus on kysymys mielenkiintoisempi. Jos konkurssipesä olisi vastuussa myös velallisen konkurssiin asettamisen jälkeisen menettelyn perusteella annetun tuomion varallisuus oikeudellisista seuraamuksista, voisi velallinen tällä tavoin lisätä konkurssipesän velkoja huomattavasti. Konkurssiin asettamisen jälkeen syntyneet velat ovat massavelkaa, jos ne johtuvat konkurssimenettelystä tai jos ne perustuvat konkurssipesän tekemään sopimukseen tai sitoumukseen tai jos ne konkurssilain tai muun lain nojalla ovat konkurssipesän vastuulla (KonkL 16:2.1). Näin ollen velallisen toiminnasta konkurssin asettamisen jälkeen aiheutuneet velat eivät ole konkurssissa käsiteltäviä. Rangaistusvastuu tai rikosoikeudelliset seuraamukset, kuten RL 10 luvun mukainen menettämisseuraamus, joka perustuu konkurssiin asettamisen jälkeiseen velallisen toimintaan ei näin ollen voi kohdistua konkurssipesään edes varallisuus oikeudellisesti.

²²⁵ Rautio 2006, s. 294.

²²⁶ KonkL 5:1:n soveltamisessa merkityksellistä on se, milloin saantoperuste on syntynyt.

²²⁷ Rautio 2006, s. 294.

²²⁸ Luonnollisen henkilön konkurssin täytäntöönpanon yhteydessä ei luonnollinen henkilö tietenkään haihdu ilmaan lopputilityksenään seurauksena.

3.4 Yhteenveto

Konkurssin laajuus määrittää konkurssin varallisuus oikeudelliset vaikutukset ja sitä myöten myös sen prosessuaaliset vaikutukset.²²⁹ Konkurssin laajuus käsittää lähtökohtaisesti kaikki velallisen varat, jotka velallisella on ollut ennen konkurssin alkamista ja mitkä se on saanut ennen konkurssin loppumista (KonkL 5:1). Velkojen suhteen menettely on erilainen. Konkurssisaatavia ovat saatavat, joita koskeva velallisen sitoumus tai muu oikeusperuste on syntynyt ennen konkurssin alkamista (KonkL 1:5). Konkurssiin asettamisen jälkeen syntyneet velat ovat konkurssipesän vastaamaa massavelkaa, jos ne johtuvat konkurssimenettelystä tai jos ne perustuvat konkurssipesän tekemään sopimukseen tai sitoumukseen tai jos ne konkurssilain tai muun lain nojalla ovat konkurssipesän vastuulla (KonkL 16:2.1). Muut konkurssin asettamisen jälkeen syntyneet velat eivät ole konkurssissa käsiteltäviä. Kuten perimyksen yhteydessä, myöskään konkurssi ei itsessään vaikuta velallisen sopimus- ja velkasuhteisiin, vaan ne jatkuvat sopimusjatkuvuuden periaatteen mukaisesti.²³⁰

Konkurssin alettua velallinen menettää oikeuden määrätä konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta (KonkL 3:1). Määräysvallan menetyksellä tarkoitetaan käyttö- ja hallinto-oikeuden menettämistä konkurssipesään kuuluvaan omaisuuteen.²³¹ Määräysvallan menetys tarkoittaa myös oikeustoimikelpoisuuden menetystä eli kelpoisuutta määrätä konkurssiomaisuudesta (ks. KonkL 3:2:1). Tässä yhteydessä myös asialegitimaatio siirtyy konkurssipesälle.²³² Asialegitimaation siirtyminen on prosessuaalinen seuraus määräysvallan menetyksestä.²³³ Lähtökohtana konkurssissa on siten se, että konkurssipesällä on asiavaltuus konkurssivarallisuutta koskevassa asiassa.²³⁴

Rikosasiassa asiavaltuuden siirtyminen ei kuitenkaan ole yhtä yksiselitteistä. Voimassa olevan oikeuden mukaan syyteoikeus on henkilökohtainen ja siten siirtokelvoton.²³⁵ Jos rikos on tehty ennen konkurssiin asettamista, ei asialegitimaation siirtyminen kata syyteoikeutta, vaan

²²⁹ Ks. Koulu 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Henkilökohtaiset vaikutukset, Säännöspohja.

²³⁰ Tämä ilmenee KonkL 14:5.1:n 2 kohdasta, jonka mukaan pesänhoitajan tulee irtisanoa sopimukset, jollei niiden voimassaolo ole pesänhoidon kannalta tarpeen. Ks. myös Koulu 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Vaikutus sopimus- ja velkasuhteisiin, Jatkumisfiktio.

²³¹ Koulu 2017, päivittyvä verkkoteos, II osa, 4 luku, Konkurssin oikeusvaikutukset, Varallisuus oikeudelliset vaikutukset, Määräysvallan menetys.

²³² Rautio 2006, s. 291.

²³³ Rautio 2006, s. 291. Ks. HE 26/2003 vp, s. 47; Koulu 2004, s. 161. Ks. myös Ovaska 1991, s. 103.

²³⁴ On tärkeää huomata, että asiavaltuus koskee vain konkurssivarallisuutta koskevaa asiaa eikä esimerkiksi velallisen henkilöön kohdistuvia asioita.

²³⁵ Ks. esim. Jokela 2002, s. 56; Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 186. Ks. myös KKO 2024:54 kohta 13.

syyteoikeus säilyy velallisella.²³⁶ Näissä asioissa konkurssipesällä on toki oikeus käyttää puhevaltaa asiassa siltä osin kuin se koskee konkurssivarallisuutta.²³⁷ Rikoksissa, jotka tapahtuvat konkurssin aikana ja kohdistuvat konkurssivarallisuuteen, on konkurssipesällä oikeus vaatia rangaistusta eli asianomistajan syyteoikeus.²³⁸ Koska konkurssilla on asiavaltuus vain konkurssivarallisuutta koskevassa asiassa, ei se voi missään tilanteessa käyttää puhevaltaa tai vaatia rangaistusta esimerkiksi pahoinpitelyn osalta.²³⁹

Asiavaltuuden siirtyminen konkurssipesälle konkurssivarallisuutta koskevassa asiassa on oikeudenkäyttöä edistävä lähtökohta. Sen tulisi hyvä olla yhdenmukainen myös yleisseuraannossa. Yleisseuraannon koskiessa lähtökohtaisesti kaikkia varoja ja velkoja, tulisi yleisseuraannon nojalla nämä varat ja velat vastaanottaneen tahon saada näiden osalta myös asiavaltuus. Perimyksen yhteydessä tämä onkin pääsääntö, josta poikkeuksena ovat henkilökohtaiset asiat. Jäljempänä on tarkasteltu sitä, miten tämä toteutuu sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä.

On yhdyttävä Palmgrenin näkemyskseen siitä, että konkurssipesällä tulisi olla rinnakkainen syyteoikeus ennen konkurssia tehdyissä ja sittemmin konkurssivarallisuudeksi tulleeseen omaisuuteen kohdistuneissa rikoksissa.²⁴⁰ Ottaen huomioon sen, että konkurssivelallinen ei konkurssiin asettamisen seurauksena vielä lakkaa olemasta, vaan syyteoikeudella on siirtymättömyydestä huolimatta haltija, joka voi halutessaan oikeutta käyttää, ei oikeuden tila ole kestävä.²⁴¹ On kuitenkin tunnustettava, ettei konkurssipesän mahdollisuudet RL 39:9.3:n nojalla, vahingonkorvausvaateen ajaminen sekä takaisinsaantilainsäädännön keinot ole yhtä tehokkaita kuin asianomistaja-aseman antaminen konkurssipesälle.²⁴² Tästä huolimatta syyteoikeuden puutteellinen siirtyminen konkurssissa ei kuitenkaan aiheuta tyhjiötä asianomistaja puolelle, mistä johtuen oikeudentila ei ole kestävä.

²³⁶ Havansi 1992, s. 125. Ks. myös KKO 1953 II 95.

²³⁷ Havansi 1992, s. 125.

²³⁸ Rautio 2006, s. 293–296. Ks. myös Heuman 1973, s. 295; Lappalainen 1986, s. 146.

²³⁹ Lappalainen 1986, s. 146; Havansi 1992, s. 125. Ks. esim. Vuorenpää ym. 2021, s. 410. Ks. myös havainnollistava esimerkki, Rautio 2006, s. 293 av. 399.

²⁴⁰ Ks. Palmgren 1939, s. 136–137.

²⁴¹ Esimerkiksi RL 1:17.2:n esitöissä mainittu rikosvastuun sattumanvaraisen toteutumisen välttäminen perusteena syyteoikeuden siirtymiseen ei konkretisoidu konkurssin yhteydessä, ks. HE 82/1995 vp, s. 47. Vrt. Rautio 2006, s. 295–296. Rautio katsoo, että syyteoikeuden tulisi siirtyä konkurssipesälle konkurssiin asettamisen seurauksena. Ks. myös Palmgren 1939, s. 136–137, joka puolsi rinnakkaisen syyteoikeuden myöntämistä konkurssipesälle.

²⁴² Rautio 2006, s. 294–296.

4 Yleisseuraanto yhtiöoikeudessa

4.1 Aluksi

Perimyksen lisäksi sulautumista ja jakautumista pidetään kestoexamplesimerkinä yleisseuraannosta.²⁴³ Osakeyhtiölain esitöissä sulautumisen yleisseuraantoluonteeseen on liitetty se, ettei varoja ja velkoja tarvitse yksilöidä vaan ne siirtyvät kaikinensa, ilman nimenomaista velkojien ja sopimuskumppaneiden suostumusta tai muita luovutustoimia kuten kiinteistön luovutuskirjaa.²⁴⁴

Af Schultén katsoo yleisseuraantoon sisältyvän ainakin kaksi elementtiä; kaikki oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät ilman erillistä yksilöintiä ja siirto tapahtuu ilman erillisiä luovutukseen liittyviä toimenpiteitä, kuten sopimusmuutoksia ja julkivarmistusta.²⁴⁵ Immonen tiivistää yleisseuraannon sisällön siihen, ettei siinä tarvitse yksilöidä varoja ja velkoja, sillä seuraanto kattaa myös tuntemattomat varat ja velat mukaan lukien sopimuksiin perustuvat oikeudet ja velvollisuudet.²⁴⁶ Yleisseuraantoon liitetään myös se, että oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät sellaisenaan.²⁴⁷

4.2 Yleisseuraannon merkityssisältö sulautumisessa

4.2.1 Sulautumisessa kaikki varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä

OYL 16:16:ssa säädetään sulautumisen oikeusvaikutuksista. OYL 16:16.1:n mukaan ”sulautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä vastaanottavalle yhtiölle, kun sulautumisen täytäntöönpano on rekisteröity. Samanaikaisesti sulautuva yhtiö purkautuu ja kombinaatiosulautumisessa vastaanottava yhtiö syntyy”. Pykälä ilmaisee sulautumisen tavoitteeksi yhdistää sulautuvan yhtiön varat ja velat selvitysmenettelyttä. Tämä tarkoittaa liiketoimintojen ja varallisuuksien mutkatonta ja kokonaisvaltaista yhdistämistä.²⁴⁸

²⁴³ HE 109/2005 vp, s. 161 ja s. 167. Ks. sulautumisen osalta jo HE 27/1977 vp, s. 103.

²⁴⁴ HE 109/2005 vp, s. 161

²⁴⁵ Af Schultén 2004, s. 542–543. Näin myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Af Schultén on esittänyt näkemys sulautumista koskien. Koska jakautumista pidetään lähtökohtaisesti myös yleisseuraantona, HE 109/2005 vp, s. 167, on katsottava, että af Schulténin esittämä voidaan yleistää myös jakautumiseen yleisseuraantona.

²⁴⁶ Immonen 2024, s. 323.

²⁴⁷ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset” ja V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kartio 2001, s. 221.

²⁴⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”

Sulautuva yhtiö purkautuu kaikissa sulautumismuodoissa (OYL 16:16.1). Vaikka sulautuva yhtiö purkautuu, ei sen olemassaolo lakkaa täysin vielä sulautumisen täytäntöönpanohetkellä. Sulautuvan yhtiön nimissä tulee vielä suorittaa jälkitoimenpiteitä, kuten 16:17.2:n mukainen osakkeenomistajien kokous. Jälkitoimenpiteet liittyvät siten lähinnä OYL 16:17:ssä säänneltyyn lopputilitykseen.²⁴⁹ Keskeisimmät sulautumisen täytäntöönpanoon liittyvät kysymykset liittyvät varojen ja velkojen siirtymisen ajankohtaan ja tapaan sekä siihen, millainen vaikutus sulautumisella on oikeussuhteisiin, jotka ovat syntyneet ennen sulautumista.²⁵⁰ Sulautumisen oikeusvaikutukset tulevat voimaan täytäntöönpanon rekisteröintihetkellä (OYL 16:16). Kysymys siitä, mitkä varat ja velat siirtyvät, on keskeinen tutkielmani kannalta.

Kuten edellä on jo mainittu, sulautumisessa varojen ja velvollisuuksien on katsottu siirtyvän yleisseuraannon mukaisesti.²⁵¹ Osakeyhtiölain esitöissä sulautumisen yleisseuraantoluonteeseen on liitetty se, ettei varoja ja velkoja tarvitse yksilöidä vaan ne siirtyvät kaikkinaansa. Yleisseuraanto luonteesta seuraa, että sulautuvan yhtiön varallisuusasema siirtyy kokonaisvaltaisesti.²⁵² Varoja ja velkoja ei siten tarvitse yksilöidä.²⁵³ Yhtiön varoihin kuuluu myös aineettomia oikeuksia, kuten patentteja, tavaramerkkejä, tekijänoikeuksia ja lisenssejä. Sulautuminen kattaa myös aineettomat oikeudet.²⁵⁴

Vastuu sulautuvan yhtiön veloista kattaa myös sulautumishetkellä tuntemattomat velat.²⁵⁵ Velvoitteita ei voida karsia vain ottamalla siitä maininta sulautumissuunnitelmaan,²⁵⁶ vaan velvoitteiden karsiminen tulee tehdä ennen sulautumista.²⁵⁷ KKO 1997:167 ratkaisusta ilmenee tämä periaate.²⁵⁸ Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan ”säästöpankkien sulautumista ja

²⁴⁹ Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1299. Ks. tarkemmin sulautuneen yhtiön piirissä harjoitettavasta toiminnasta, Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1299–1300.

²⁵⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁵¹ HE 109/2005 vp, s. 161; HE 27/1977 vp, s. 103; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Yleisseuraannon merkityksen takia on katsottu, että sulautumisen asema itsenäisenä oikeusinstituutioon on perusteltua vain, jos siihen voidaan liittää yleisseuraantoluonne, af Schultén 2004, s. 524 av. 28. Laissa tai sen esitöissä ei ole kuitenkaan tarkennettu sitä, missä laajuudessa ja minkä sisältöisenä yleisseuraanto tapahtuu, af Schultén 2004, s. 541. Ks. myös HE 27/1977 vp, s. 107.

²⁵² Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös KKO 2009:41 kohta 5.

²⁵³ HE 109/2005 vp, s. 161.

²⁵⁴ Af Schultén 2004, s. 542.

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁵⁷ Hemmo 2005, s. 148–155.

²⁵⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. tapauksesta myös Norros 2018, s. 440.

säästöpankin muuttamista osakeyhtiömuotoiseksi pankiksi koskevat säännökset osoittavat, ettei sulautumisella tai muutoksella lähtökohtaisesti ole vaikutusta pankilla ennen sulautumista tai muutosta olleisiin oikeuksiin tai velvoitteisiin. Näin ollen esimerkiksi velkakirjoihin perustuvat saamisoikeudet ja pankin antamat takaukset siirtyvät sellaisinaan toimintaa jatkavalle pankille.”²⁵⁹

Vanhan osakeyhtiölain (734/1978, jäljempänä VOYL) 14 luvun 17 §:n 1 momentin mukaan sulautuvan yhtiön varat ja velat, lukuun ottamatta 15 luvun 1 ja 3 §:ään ja tilintarkastuslain 44 §:ään perustuvaa vaatimusta, siirtyvät selvitysmenettelyttä vastaanottavalle yhtiölle, kun sulautumisen täytäntöönpano on rekisteröity. Pykälä merkitsi nimenomaista poikkeusta varojen ja velkojen siirtymisestä yleisseuraantona. Voimassa olevaan osakeyhtiölakiin ei sisälly vastaavaa poikkeusta, vaan oikeus vahingonkorvaukseen sulautuneen yhtiön johdolta, osakkaalta tai tilintarkastajalta siirtyy sulautumisen yhteydessä vastaanottavalle yhtiölle.²⁶⁰ Nimenomaisen poikkeuksen poistaminen koskien sulautuvalle yhtiölle jääviä oikeuksia, vahvistaa yleisseuraannon laajuuden täysimittaisuutta.

4.2.2 Varat siirtyvät sellaisenaan myös sopimussuhteissa

Varojen ja velkojen lisäksi sulautuvalla yhtiöllä on myös sopimuksiin ja jäsenyyksiin perustuvia oikeuksia ja velvollisuuksia. Sulautumisessa velka- ja sopimussuhteiden sellaisenaan siirtymisen merkitsee niiden sisällön säilymistä samanlaisena. Velkojan oikeusasema suhteessa sulautumisen vastaanottaneeseen yhtiöön on sama kuin mitä velkojalla oli suhteessa sulautuneeseen yhtiöön.²⁶¹ Velkojan sekä velallisen muodollinen oikeusasema säilyy siten samanlaisena.²⁶²

Sulautuva yhtiö voi olla sopimusosapuolena esimerkiksi kauppa-, luotto- ja työsopimuksissa sekä jäsenenä kartellissa. Taloudellisia etuja sääntelevissä sopimuksissa, joissa sopijapuolen asema on merkityksellinen lähinnä maksuvalmiuden vuoksi, on lähtökohtana vastaanottavan yhtiön sijaan tulo sopimusosapuoleksi.²⁶³

²⁵⁹ KKO 1997:167.

²⁶⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁶¹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Näin myös Immonen – Nuolimaa 2017, s. 249–250.

²⁶² Af Schultén 2004, s. 543; Immonen 2024, s. 312.

²⁶³ Af Schultén 2004, s. 544. Tämä vastaa perimyksen yhteydessä esitettyä; perimyksessä yleisseuraanto kattaa lähtökohtaisesti kaikki oikeudet ja velvollisuudet, jollei niitä ole katsottavissa henkilökohtaisiksi, ks. esim. Kaisto – Lohi 2013, s. 338–339. Asian taloudellinen merkitys vainajan oikeudenomistajille puhuu seuraannon puolesta.

Osakeyhtiölaissa ei ole säännelty sulautumisen vaikutuksesta työntekijöiden asemaan. Työntekijöiden aseman sääntely on siten jätetty työlainsäädännön tehtäväksi.²⁶⁴ Lähtökohtana on, että sulautumisessa vastaanottava yhtiö tulee sulautuneen yhtiön sijaan myös työsopimukseen.²⁶⁵ Työnantajalla voi sulautumisen seurauksena kuitenkin tulla tarve muuttaa työsopimuksia esimerkiksi siirtyneiden ja aiempien työntekijöiden työehtojen yhdenmukaistamiseksi. Koska työsopimukset siirtyvät sellaisenaan, voidaan niitä lähtökohtaisesti muuttaa vain samoin perustein kuin tilanteissa, joissa ei ole tapahtunut yritysjärjestelyä.²⁶⁶

Pääsääntönä on siten, että sulautuvan yhtiön sopimusvastuu siirtyy vastaanottavalle yhtiölle.²⁶⁷ Sulautumisen yhteydessä sulautumisen vastaanottava yhtiö tulee sulautuvan yhtiön tilaan lähtökohtaisesti myös sopimuksissa, joista seuraavat oikeudet ja velvollisuudet eivät olisi erillisseurautona siirrettävissä.²⁶⁸ Muunlaisen lähtökohdan asettamisen on katsottu olevan ristiriidassa vaihdannan tavoitteen ja osapuolten edun kanssa.²⁶⁹ Sulautumisen ollessa saanto, jonka seurauksena sopimuksen osapuolet vaihtuvat, voi sulautuminen kuitenkin vaikuttaa sopimuksen täytäntöönpanoon ja tulkintaan.²⁷⁰ Ensinnäkin varautuminen sopimusten siirtymiseen on mahdollista sopimusteitse.²⁷¹ Toisaalta on katsottu, että tietyissä tilanteissa sulautuminen voi muuttaa sopimuksen edellytyksiä siinä määrin, että sopimus voidaan purkaa myös ilman erillistä sopimukseen sisällytettyä purkuehtoa.²⁷² Pääsääntönä on kuitenkin vastaanottavan yhtiön tuleminen sulautuneen yhtiön tilalle sopimussuhteeseen.²⁷³ Airaksisen, Pulkkinen ja Rasinahon mukaan ei sopimuksen siirtymisestä ole epäselvyyttä, kun sen siirtäminen on mahdollistettu laissa tai nimenomaisessa sopimusmääräyksessä.²⁷⁴ Airaksisen, Pulkkinen ja Rasinahon maininta korostaa sitä, ettei seuraannon kaikenkattavuutta voida ottaa sellaisenaan, vaan siinä on huomioitava kunkin oikeuden ja velvollisuuden luonne.

²⁶⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁶⁵ Tiitinen – Kröger 2012, s. 406.

²⁶⁶ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁶⁷ HE 27/1997 vp, s. 107.

²⁶⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; af Schultén 2004, s. 544.

²⁶⁹ Af Schultén 2004, s. 544.

²⁷⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁷¹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; af Schultén 2004, s. 544. Ks. myös Hemmo 2005, s. 148–155.

²⁷² Af Schultén 2004, s. 544. Ks. myös KKO 2009:41 kohta 6.

²⁷³ HE 27/1997 vp, s. 107; KKO 2009:41 kohta 6.

²⁷⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös af Schultén 2004, s. 544–545.

4.2.3 Muiden vastuiden siirtyminen

Varsinaisen velan lisäksi yrityksen toimintaan liittyy myös muita vastuita. Yleisseuraannon mukaisesti myös muut yrityksen vastuut siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle.²⁷⁵ Luottosuhteiden lisäksi vastaanottava yhtiö tulee sulautuvan yhtiön tilalle muihinkin vastuusuhteisiin, kuten takauksuhteisiin sekä virhevastuun, takuulupauksen sekä tuotteiden aiheuttamien vahinkojen vastuun kantajaksi.²⁷⁶ Vastuun siirtymiseen ei vaikuta se, että vastuun olemassaolosta ei ole ollut tietoa sulautumishetkellä.²⁷⁷

Takaus- ja panttausvastuiden siirtymisestä erillinen kysymys on takauksen- tai pantin antajan vastuun laajuus sulautumisen jälkeen syntyvistä veloista. Takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta annetussa laissa (361/1999, jäljempänä TakausL) säädetään takauksesta ja panttauksesta toisen henkilön velasta (TakausL 1:1.1). Lain 1 luvun 10 §:ssä säädetään yhteisömuodon ja –rakenteen muutoksien vaikutuksesta takaukseen ja panttaukseen. Pykälää sovelletaan sekä vastaanottavaan että sulautuvaan yhtiöön.²⁷⁸ Pykälän 1 momentin mukaan ”yleistakauksen antanut takaaja vastaa velkojayhteisön yhteisömuodon muutoksen jälkeen syntyvistä veloista. Velkojayhteisön jakautumisen tai sulautumisen jälkeen syntyvistä veloista takaaja vastaa vain, jos takaajalle on ilmoitettu jakautumisesta tai sulautumisesta ja 6 §:n mukaisesta mahdollisuudesta vastuun rajoittamiseen eikä takaaja ole ilmoituksessa varatun, vähintään kuukauden pituisen määräajan kuluessa ilmoittanut velkojalle vastuun rajoittamisesta.” Yleistakaajan vastuu velkojayhteisön veloista ei siten automaattisesti ulotu myös jakautumisen ja sulautumisen jälkeen syntyviin velkoihin. Velkojayhteisön puolesta annettu takaus ei näin ollen siirry yleisseuraannon mukaisesti sisällöltään vastaavana. TakausL 1:10.2:n mukaan ”jos luottolaitostoiminnasta annetun lain (610/2014) 1 luvun 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun luottolaitokseen sulautuu toinen luottolaitos tai muu yhteisö, luottolaitokselle yleistakauksen antanut takaaja vastaa myös sulautumisen jälkeen syntyvistä veloista, vaikkei 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta ole tehty.” Pykälän 2 momentti on yhdenmukainen yleisseuraannon käsitteen kanssa, sillä luottolaitokselle yleistakauksen antanut vastaa sulautumisen jälkeen syntyvistä veloista ilman, että takaajalle on tehty ilmoitusta. Pykälän 3 momentissa säädetään, että ”yleistakauksen antanut takaaja ei vastaa velallisyhteisön yhteisömuodon muutoksen, sulautumisen eikä jakautumisen jälkeen

²⁷⁵ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁷⁶ Af Schultén 2004, s. 543. Ks. esim. KKO 1989:59.

²⁷⁷ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös esim. Immonen 2024, s. 323.

²⁷⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. TakausL 41 §:n mukaan kyseisen lain 10 §:ää sovelletaan myös vierasvelkapanttaukseen.

syntyvistä veloista. Mitä tässä momentissa säädetään, ei kuitenkaan sovelleta, kun avoin yhtiö muuttuu kommandiittiyhtiöksi, kommandiittiyhtiö avoimeksi yhtiöksi, yksityinen osakeyhtiö julkiseksi osakeyhtiöksi tai julkinen osakeyhtiö yksityiseksi osakeyhtiöksi.” TakausL 10:3:ssä on ilmaistu lähtökohdaksi, ettei yleistakauksen takaaja vastaa velallisyhteisön sulautumisen eikä jakautumisen jälkeen syntyvistä veloista. Myös tämä on poikkeus yleisseuraannosta, jonka mukaan kaikki oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät sellaisenaan.

Tapauksessa KKO 2009:41 A oli antanut osakeyhtiö B:lle yleispantti eli pantti A:n senhetkisistä ja tulevista veloistaan. B oli pantti antamisen jälkeen sulautunut osakeyhtiöön C. Liiketoiminta A:n ja C:n välillä jatkui sulautumisen jälkeen. Asiassa oli keskiössä se, ulottuiko A:n antama yleispantti sulautumisen jälkeen syntyneisiin C:n saataviin A:lta. Korkein oikeus otti asiassa lähtökohdaksi sulautumisen tapahtuessa voimassa olleen VOYL 14:17.1:n 1 momentin, jonka mukaan sulautuvan yhtiön varat ja velat, lukuun ottamatta 15 luvun 1 ja 3 §:ään ja tilintarkastuslain (936/1994) 44 §:ään perustuvaa vaatimusta, siirtyivät selvitysmenettelyttä vastaanottavalle yhtiölle.²⁷⁹ Korkein oikeus totesi, että varat ja velat siirtyvät ilman sulautumisen täytäntöönpanosta erillisiä luovutustoimia taikka sopimuskumppaneiden tai velkojien suostumusta.²⁸⁰ Sopimukset perustavat oikeuksia ja velvoitteita ja myös ne katsotaan kuuluvan yhtiön varoihin ja velkoihin.²⁸¹ Pantti oli A:n omaisuutta ja annettu A:n omasta velasta. Tästä johtuen takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta annetun lain säädökset eivät olleet sovellettavissa. Tapauksessa A:n omasta velastaan antamallaan yleispantilla vastasi myös sulautumisen jälkeen syntyneisiin C:n saataviin A:lta.²⁸² Yleispanttauksen laajuus laajeni siten kattamaan myös vastaanottavan yhtiön sulautumisen jälkeen syntyneet saatavat A:lta.²⁸³ Toisin sanoen yleispanttioikeus siirtyi sellaisenaan sulautumisessa.

²⁷⁹ KKO 2009:41 kohta 4

²⁸⁰ KKO 2009:41 kohta 5.

²⁸¹ Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1301.

²⁸² KKO 2009:41.

²⁸³ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

4.2.4 Siirtotoimenpiteiden tarpeellisuudesta

Yleisseuraantoluonne ilmenee myös siinä, että velvollisuutta erillisille luovutukseen liitetuille siirtotoimenpiteille ei ole.²⁸⁴ Varat, velat, sopimus- ja velkasuhteet siirtyvät sellaisenaan ilman erillisiä siirtotoimenpiteitä.²⁸⁵

Siirtotoimenpiteet voivat liittyä esimerkiksi julkisuusperiaatteen toteuttamiseen. Julkisuusperiaate on keskeinen oikeusperiaate esineoikeudessa. Sen toteutuminen on tärkeintä esineoikeudellisissa sivullissuhteissa, eli oikeussuhteen oikeusvaikutusten ulottuessa kolmansiin.²⁸⁶ Julkivarmistus on tietyissä tilanteissa edellytyksenä esineoikeuksien siirtymisen oikeusvaikutuksille.²⁸⁷ Julkisuusperiaatteen keskeinen vaatimus on, että sivullisten on havaittava oikeusvaikutukset ulkoisista tunnusmerkeistä. Esineoikeudessa tärkeimmät keinot toteuttaa julkisuutta on hallinta ja kirjaaminen sekä tietyissä tilanteissa siirtoilmoitus kolmannelle.²⁸⁸ Sulautumisen yhteydessä tapahtuvan irtaimen omaisuuden omistusoikeuden siirtymisen ei ole katsottu edellyttävän fyysistä hallintaa tai saamisten siirtoa.²⁸⁹

Varallisuus- ja oikeusaseman siirtyminen ilman siirtotoimenpiteitä ilmenee erityisesti kiinteän omaisuuden siirtyessä.²⁹⁰ Sulautumisen yhteydessä kiinteän omaisuuden siirrosta ei tarvitse laatia MK:ssa säänneltyä luovutuskirjaa.²⁹¹ Sulautumissuunnitelman on katsottu riittävän MK 2:1:ssä tarkoitetun luovutuskirjan tilalle.²⁹² Lainhuudon osalta MK 1:1:n tulkinnasta on ollut eriäviä näkemyksiä.²⁹³ Airaksinen, Pulkkinen, Rasinaho katsovat, ettei sulautumismenettelyssä siirretylle kiinteistölle tarvitse ”hakea uutta lainhuutoa”.²⁹⁴ Sulautumisessa kiinteistön

²⁸⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁸⁵ HE 109/2005 vp, s. 161. Ks. myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; KKO:2009:41 kohta 5; af Schultén 2004, s. 542.

²⁸⁶ Kartio 2001, s.124.

²⁸⁷ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁸⁸ Kartio 2001, s.124–125.

²⁸⁹ Af Schultén 2004, s. 542.

²⁹⁰ HE 109/2005 vp, s. 161.

²⁹¹ HE 109/2005 vp, s. 161; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; af Schultén 2004, s. 542. Af Schultén katsoo tämän olevan yksi yleisseuraannon tärkeimpiä seurauksia.

²⁹² Af Schultén 2004, s. 542; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁹³ Ks. esim. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

²⁹⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Näin myös Rasinaho 2011, s. 127 av. 6. Ks. kuitenkin HE 120/1994 vp, s. 38–39, jonka Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho katsovat toisaalta tarkoittavan sitä, että myös sulautumissaannolle olisi haettava lainhuutoa, Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V

vastaanottavalla yhtiöllä on kuitenkin halutessaan mahdollisuus hakea MK 11:6.2:n mukaista selvennyslainhuutoa.²⁹⁵ Selvennyslainhuudon tarkoituksena on alkuperäisen lainhuudon täsmentäminen omistajan oikeusasemaa selventämällä.²⁹⁶ Koska yleisseuraannon nojalla siirron saanut ei voi saada laajempaa saantosuojaa kuin luovuttanut yhtiö, tulee lainhuutoa hakea, mikäli luovuttanut yhtiö ei ole sitä tehnyt.²⁹⁷ Näin ollen selvennyslainhuudon hakeminen voi olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi silloin, kun kiinteistö luovutetaan myöhemmin.²⁹⁸

Sulautumisessa sulautunut yhtiö purkautuu eikä voi näin ollen kilpailla paremmasta oikeudesta esineeseen sulautumisen vastaanottaneen yhtiön kanssa.²⁹⁹ Lisäksi sulautumisen vastaanottanut yhtiö ei yleisseuraannon mukaisesti saa parempaa oikeutta kuin mitä sulautuneella yhtiöllä oli. Tämän vuoksi on perustelua ajatella, ettei sulautumisessa ole julkivarmistusvelvollisuutta.³⁰⁰

4.2.5 Poikkeukset yleisseuraannon laajuuteen

Edellä on puhuttu oikeusaseman kokonaisvaltaisesta siirtymisestä yleisseuraannon mukaisessa sulautumisessa. Sulautumisen yleisseuraantoluonteesta ei kuitenkaan seuraa, että kaikki oikeussuhteet säilyisivät muuttumattomina.³⁰¹ Tähän vaikuttaa erityisesti se, että sulautuvan yhtiön purkautuessa on lopputuloksena sulautuneen yhtiön oikeudellisen identiteetin lakkaaminen. Osakeyhtiölain esitöissä on nimenomaisesti todettu, että yleisseuraanto ei merkitse yhtiön identiteetin jatkumista, vaan sulautuvan yhtiön purkautuessa se lakkaa olemasta.³⁰² OYL

osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. On yhdyttävä Rasinahon 2011, s. 127 av. 6, esittämään näkemykseen, ettei julkivarmistus tai lainhuuto lisää oikeusvarmuutta, sillä jo sulautumisen yleisseuraanto luonteesta seuraa, että sulautuvan yhtiön purkautuessa on selvää, että oikeusasema on siirtynyt vastaanottavalle yhtiölle.

²⁹⁵ Jokela – Kartio – Ojanen 2010, s. 278; af Schultén 2004, s. 542; Immonen 2024, s. 323.

²⁹⁶ Jokela – Kartio – Ojanen 2010, s. 270.

²⁹⁷ Immonen 2024, s. 323. Yleisseuraannon siirtosellaisenaan tarkoittaa, ettei luovutuksen saaja saa parempaa saantosuojaa kuin luovutuksen antajalla oli, ks. esim. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös Kartio 2001, s. 221 ja s. 274.

²⁹⁸ Immonen 2024, s. 323.

²⁹⁹ Ks. Rasinaho 2011, s. 127 av. 6.

³⁰⁰ Näin myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁰¹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho nostavat esimerkiksi muun muassa sulautumisvastikkeen saamisen. Ks. OYL 16:16.3; HE 89/1996 vp, s. 155; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2024, s. 1303–1304. Tutkielmani laajuudessa ei ole mahdollista jäsentää sulautumisen vaikutusta yksittäisiin oikeussuhteisiin. Tutkielman tavoitteena on luoda yleiset opit, jotka auttavat ymmärtämään yleisseuraannon sisältöä yhtiöjärjestelyjen yhteydessä. Tästä syystä tarkastelussa otetaan tässä vaiheessa askel taaksepäin ja tarkastellaan sitä, mikä merkitys sulautuvan yhtiön purkautumisella on sulautuvan yhtiön oikeussuhteiden säilymiselle.

³⁰² HE 109/2005 vp, s. 162.

20:17.2:ssa säädetään purkautumisesta. Lainkohta voi auttaa selventämään sitä, mitä yhtiön oikeudellisen identiteetin lakkaamisella purkautumisen seurauksena tarkoitetaan.³⁰³ OYL 20:17.2:n ensimmäisen virkkeen mukaan ”yhtiö ei purkautumisen jälkeen voi hankkia oikeuksia eikä tehdä sitoumuksia”. Ensimmäisen virkkeen sisältö on selvä; purkautunut yhtiö on menettänyt oikeushenkilöllisyytensä. Oikeushenkilöllisyydellä tarkoitetaan yhtäältä oikeuskelpoisuutta eli sitä, että henkilöllä voi olla oikeuksia ja velvollisuuksia ja toisaalta oikeustoimikelpoisuutta eli sitä, että henkilö voi määrätä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.³⁰⁴ Sulautuneen yhtiön oikeuskelpoisuuden menetyksestä seuraa täten myös asialegitimaation menetys.³⁰⁵ Asialegitimaation menetykseen ja mahdolliseen siirtymiseen palataan jäljempänä luvuissa 5.1 ja 6.1.

Sulautumisen yleisseuraanto luonteeseen on helppo sekoittaa ajatus siitä, että sulautuneen yhtiön oikeusasema säilyisi vastaanottavan yhtiön ottaessa vastaan kaikki sulautuneen yhtiön varat ja velat. Näin ollen on hyvä täsmentää, että oikeusaseman säilymisellä tarkoitetaan sitä, että ”sulautumisessa vastaanottava yhtiö tulee sulautuvan ja sen seurauksena lakkaavan yhtiön sijaan”.³⁰⁶ Yleisseuraannon yhteydessä ei voida yksioikoisesti puhua sulautuvan yhtiön oikeudellisen identiteetin jatkumisesta, vaan tilannetta voidaan kuvailla esimerkiksi siten, että vastaanottava yhtiö perii sulautuvan yhtiön oikeudellisen aseman.³⁰⁷

Sulautuvan yhtiön identiteetin lakkaamisen vuoksi voi myös sulautuneen yhtiön jäsenyyksien siirtyminen olla epävarmaa. Erityisesti ongelma nousee taloudellisten ja aatteellisten jäsenyyksien yhteydessä. Af Schulténin mukaan mikäli osuuskunnan säännöissä on osuuskuntalain 3:2:n mukainen määräys siitä, että edellytykset täyttävä henkilö tai yhteisö voi liittyä jäseneksi, ei asiassa ole ongelmaa.³⁰⁸ Muiden tilanteiden osalta, af Schultén katsoo, että vastaanottavalla yhtiöllä on oikeus päästä osuuskunnan jäseneksi yleisseuraannon nojalla tilanteissa, joissa osuuskunnalla on tosiasiallinen tai lakiin perustuva monopoliasema toimialallaan ja jäsenyys on välttämätön edellytys sille, että vastaanottava yhtiö voi jatkaa sulautuneen yhtiön liiketoimintaa.³⁰⁹ Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho puolestaan katsovat, että osuuskuntien ja yhdistyksen jäsenyyden edellytyksien täytyessä myös vastaanottavan yhtiön osalta, on mahdollista, että vastaanottava

³⁰³ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho katsovat, että ainakin pykälän ensimmäinen virke soveltuu sulautumiseen, Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁰⁴ HE 109/2005 vp, s. 37–38.

³⁰⁵ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio 2024, s. 1299.

³⁰⁶ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁰⁷ Ks. Immonen 2024, s. 323.

³⁰⁸ Af Schultén 2004, s. 546.

³⁰⁹ *Ibid.*

yhtiö voi päästä jäseneksi, mutta yleisseuraannon ei ole katsottu synnyttävän ehdotonta oikeutta vastaanottavalle yhtiölle jäsenyyden saamiseen.³¹⁰

Jäsenyyksien lisäksi ei toimilupien siirtymisen tila ole vakiintunut. Erityisesti tilanteissa, joissa toimiluvan ehtona on viranomaisen suostumus tai luvan ehdot kieltävät luvan siirtämisen, ei lupa voi ilman mainittua viranomaisen suostumusta siirtyä pelkän yleisseuraannon nojalla.³¹¹ Vaikka sulautumisessa yleisseuraannon nojalla siirtyy lähtökohtaisesti myös siirtokelvottomiin sopimuksiin perustuvat oikeudet ja velvollisuudet,³¹² on sulautumisenkin kohdalla todettava, ettei yleisseuraannon kaiken kattavuus ole ehdoton.

4.3 Yleisseuraannon merkityssisältö jakautumisessa

4.3.1 Kokonaisjakautumisessa kaikki varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä

OYL 17:16:ssä säädetään jakautumisen oikeusvaikutuksista. OYL 17:16.1:n mukaan ”jakautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät selvitysmenettelyttä vastaanottaville yhtiöille, kun jakautumisen täytäntöönpano on rekisteröity. Osittaisjakautumisessa tai yhtiöittämällä toteutettavassa jakautumisessa siirtyvät kuitenkin ainoastaan jakautumissuunnitelmassa jaetut varat ja velat. Samanaikaisesti kokonaisjakautumisessa jakautuva yhtiö purkautuu ja jakautumisessa perustettavaan yhtiöön vastaanottava yhtiö syntyy”. Jakautumismenettely on pitkälti samanlainen kuin sulautumisessa, mutta lopputulos on päinvastainen.³¹³ Jakautumisessa tavoitteena on yhtiön varallisuuden jakaminen kahdeksi tai useammaksi kokonaisuudeksi.³¹⁴ Päinvastaisesta lopputuloksesta huolimatta keskeiset kysymykset ovat samat kuin sulautumisessa. Kysymys siitä, mitkä varat ja velat siirtyvät on keskeinen tutkielmani kannalta. Kysymykseen vastaaminen sisältää pohdinnan siitä, millainen vaikutus jakautumisella on oikeussuhteisiin, jotka ovat syntyneet ennen jakautumisen täytäntöönpanoa.

³¹⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³¹¹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset. Ks. myös af Schultén 2004, s. 546–547 sekä KHO 1955 II 870 ja KHO 1961 II 656.

³¹² Af Schultén 2004, s. 544.

³¹³ HE 89/1996 vp, s. 33 ja s. 160.

³¹⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

Sulautumisen tavoin on jakautumista kuvattu yleisseuraannoksi.³¹⁵ Jakautumisen yhteydessä tapahtuvan yleisseuraannon laajuus on kuitenkin riippuvainen jakautumistavasta.³¹⁶ Af Schultén katsoo, että vain kokonaisjakautumisen yhteydessä eli jakautuvan yhtiön kaikkien varojen ja velkojen jakautuessa, on kaikki jakautuvan yhtiön varat ja velat seuraannon alaista. Siitä huolimatta hän katsoo, että myös osittaisjakautumisessa siirtyvä osa jakautuvan yhtiön varoista ja veloista siirtyy yleisseuraannon mukaisesti.³¹⁷ Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho katsovat, että vain kokonaisjakautumista voidaan selkeästi ajateltuna luonnehtia yleisseuraannoksi. He ymmärtävät jakautumisen yleisseuraantoluonteeseen siten, että jakautumisessa, jossa kaikki jakautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät vastaanottaville yhtiöille, ei ”kaikki” sanan mukaisesti voida mitään varoja ja velkoja jättää menettelyn ulkopuolelle.³¹⁸ Huolimatta siitä, onko jakautuvan yhtiön varoja ja velkoja yksilöity jakautumissuunnitelmassa, käsittää kokonaisjakautumisessa tapahtuva omaisuuden ja varojen siirto kaikki jakautuvan yhtiön varat ja velat.³¹⁹

Kokonaisjakautumisen yleisseuraantoluonteeseen voidaan siten liittää samat elementit kuin sulautumisen yhteydessä.³²⁰ Ensinnäkin kokonaisjakautumisen yhteydessä varojen siirto käsittää myös erittelemättömien varojen siirron; mitään ei voida jättää jakautuvan yhtiön varoihin. Toiseksi varat ja velat siirtyvät ilman erillisiä siirtotoimenpiteitä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei esimerkiksi kiinteän omaisuuden siirtoon jakautumisessa liity lainhuudatusvelvollisuutta.³²¹ Kolmanneksi jakautumisen yleisseuraantoluonne tarkoittaa, että vastaanottavan yhtiön siirrossa saamat oikeudet ovat sisällöltään samankaltaiset kuin ne olivat jakautuvalla yhtiöllä. Oikeuksia

³¹⁵ HE 109/2005 vp, s. 167. Näin todettiin jo vanhan osakeyhtiölain esitöissä, HE 89/1996 vp, s. 33. Näin myös esim. Immonen 2024, s. 595, Jokela – Kartio – Ojanen 2010, s. 228; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset, Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1291–1292.

³¹⁶ HE 109/2005 vp, s. 167. Ks. myös af Schultén 2004, s. 594; Immonen 2024, s. 595

³¹⁷ Af Schultén 2004, s. 604.

³¹⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³¹⁹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. kuitenkin Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1291–1292. Kyläkallio – Irola – Kyläkallio näkemyksen mukaan vaikuttaa siltä, että jakautumisessa yleisseuraanto luonteen merkitys on mitätön, sillä varat ja velat siirtyvät joka tapauksessa ilman siirtotoimenpiteitä ja vain jakautumissuunnitelman mukaisesti. Osittaisjakautumisessa siirtyvät ainoastaan jakautumissuunnitelmassa jaetut varat ja velat (OYL 17:16.1). Osittaisjakautumisessa tapahtuvasta rajatusta varojen ja velkojen siirtymisestä johtuen, on osittaisjakautuminen rajattu tutkielman ulkopuolelle. Ks. myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho esittävät, ettei osittaisjakautumisessa ole sijaantulon puutteen vuoksi kyse ”edes” yleisseuraannossa. He katsovat, että seuraantoa ei tapahdu sillä osittaisjakautumisessa jakautunut yhtiö jatkaa olemassaoloaan säilyttäen oikeus- ja varallisuusasemasta pois lukien ne oikeudet ja velvollisuudet, jotka on jakautumisessa siirretty vastaanottaville yhtiöille.

³²⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³²¹ HE 109/2005 vp, s. 167.

rasittavat velvollisuudet siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei vastaanottava yhtiö voi saada parempaa saantosuojaa kuin mitä jakautuvalla yhtiöllä oli.³²²

Varojen ja velkojen siirtyminen ilman siirtotoimenpiteitä tarkoittaa, että myös jakautumisessa yleisseuraantoluonteesta seuraa, että velkojen siirtyminen tapahtuu ilman velkojen nimenomaista suostumusta.³²³ Jakautumisessa varallisuuden jakautuessa useampaan eri osaan, vakuudettoman velkojan aseman voidaan kuitenkin katsoa heikkenevän.³²⁴ OYL 17:6:ssä säädetty velkojen oikeus vastustaa jakautumista turvaa velkojen asemaa. Myös 17:16.6:ssa säädetty jakautumiseen osallistuvien yhtiöiden yhteisvastuu jakautuvan yhtiön velasta, joka on syntynyt ennen kuin jakautumisen täytäntöönpano on rekisteröity, turvaa velkojaa. Lähtökohtana on, että velkavastuu perustuu jakautumissuunnitelmaan eli vastuu on sillä yhtiöllä, jolle velka on siirretty.³²⁵ Velkojen aseman ”heikkenemisestä” huolimatta jakautumisen yleisseuraantoluonteesta seuraa, että velka ehtoineen siirtyy vastaanottavan yhtiön vastattavaksi. Tämä tarkoittaa niin velan maksuaikaa kuin itse velan sisältöä. Toisin sanoen velkojalla säilyy sama muodollinen asema, mutta itse velallinen vaihtuu. Myös vastaanottaneen yhtiön asema velallisena oikeuksineen ja velvollisuuksineen säilyy jakautuneen yhtiön asemaa vastaavana.³²⁶

Kokonaisjakautumisen yleisseuraantoluonteesta johtuu, ettei jakautuneelle yhtiölle voi jäädä mitään varoja ja velkoja. Koska jakautumisessa vastaanottavia yhtiöitä on ainakin kaksi, on varojen ja velkojen yksilöinti jakautumissuunnitelmassa tärkeää.³²⁷ Jakautumissuunnitelmassa varojen ja velkojen yksilöinti olisikin hyvä tehdä yhtä tarkasti kuin liiketoimintakaupassa.³²⁸

Jakautumisessa voi jakautumissuunnitelman OYL 17:3.2:n 9 kohdan mukaisesta yksilöinnistä huolimatta jäädä jotkin omaisuuserät riittämättömällä tavalla yksilöidyksi siten, että se kenelle nämä varat tai velat ovat siirtyneet, on epäselvää. OYL 17:16.5:n mukaan, ”jos jakautumisessa ilmaantuu varoja tai velkoja, joita ei ole jaettu jakautumissuunnitelmassa, ne kuuluvat jakautumiseen osallistuville yhtiöille samassa suhteessa kuin jakautuvan yhtiön netto-omaisuus jaetaan jakautumissuunnitelman mukaan, jollei jakautumissuunnitelmassa muuta määrätä”. Lainkohta

³²² Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³²³ *Ibid.*

³²⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; af Schultén 2004, s. 609.

³²⁵ HE 89/1996 vp, s. 166.

³²⁶ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³²⁷ HE 89/1996 vp, s. 33.

³²⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

on tarkoitettu sovellettavaksi vain kokonaisjakautumisissa.³²⁹ Nettovarallisuuden mukaan tapahtuvan jakamisen pääsäännön soveltamisessa ei ole merkitystä sillä, ovatko varat tai velat tuntemattomia, vahingossa suunnitelmasta pois jääneitä tai tarkoituksella pois jätettyjä.³³⁰ Jakautumissuunnitelmassa voidaan määrätä mainitsemattomien ja tuntemattomien varojen ja velkojen jakaantumisesta myös pykälästä poikkeavasti. Ne voidaan esimerkiksi määrätä siirrettäväksi useamman yhtiön sijaan vain yhdelle yhtiölle.³³¹ Joissain tilanteissa johonkin jakautumissuunnitelmassa selkeästi siirtyneeseen erään voidaan katsoa liittyvät niin kiinteästi mainitsematta jäänyt erä, että myös mainitsematon erä siirtyy vastaanottaneelle yhtiölle. Tässä on kuitenkin kyse jakautumissuunnitelman tulkinnasta eikä pääsäännöstä poikkeamisesta.³³² Säännökset, joilla on varmistettu se, miten jakautumissuunnitelmassa riittämättömällä tavalla yksilöidyt omaisuuserät ja vastuut jaetaan, turvaa kokonaisjakautumisen luonnetta yleisseuraantona. Säännöksillä on nimittäin korostettu sitä, ettei mikään omaisuus- tai velkaerä voi jäädä seuraannon ulkopuolelle.

4.3.2 Sijaantulo sopimussuhteisiin

Sopimukset synnyttävät sen osapuolille oikeuksia ja velvollisuuksia. Tämän vuoksi ne voidaan katsoa sisältyvän yhtiön varoihin ja velkoihin.³³³ Myös sopimusten on lähtökohtaisesti katsottava siirtyvän ilman erillisiä toimenpiteitä sille yhtiölle, joka jakautumisessa saa sopimuksen perusteella syntyneet oikeudet ja velvollisuudet.³³⁴ Koska jakautumisessa varat ja velat jakautuvat ainakin kahteen kokonaisuuteen jakautumissuunnitelman määräämällä tavalla, siirtyvät myös sopimussuhteet jakautumissuunnitelman mukaisesti. Lähtökohtana on, että myös luovutustoimin siirtokelvottomat sopimuksiin perustuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät jakautumisen yhteydessä.³³⁵ Kokonaisjakautumisessa tapahtuu omistuksenvaihdos sekä jakautuvan yhtiön

³²⁹ Osittaisjakautumisessa erät, joita ei ole määritelty jakautumissuunnitelmassa jäävät jakautuvalle yhtiölle 17:16.1:ssä säädetyn mukaisesti.

³³⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³³¹ HE 109/2005 vp, s. 167. Näin myös esim. af Schultén 2004, s. 609.

³³² Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös af Schultén 2004, s. 604–605 ja s. 610–611. Esimerkiksi liiketoimintaan kiinteästi liittyneet sopimukset tai tuotevastuu voidaan yleisseuraannon nojalla katsoa siirtyneen liiketoiminnan ohessa, af Schultén 2004, s. 604–605. Eteen voi tulla lisäksi tilanne, jossa jakautumissuunnitelman laatimisen jälkeen suunnitelmassa mainittujen erien sijaan on tullut surrogaatti. Näitä tilanteita tulee arvioida tapauskohtaisesti sulautumissuunnitelmaa tulkitsemalla, Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. tarkemmin saatavan tilalle tulleen vahingonkorvauksen osalta, Savela 2015, s. 280–281.

³³³ Näin esim. KKO 2009:41 kohta 5.

³³⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³³⁵ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös Hemmo 2005, s. 154.

korvautuminen uudella yhtiöllä. Sopimusten siirtyminen tarkoittaa sitä, että jakautumisen vastaanottava yhtiö tulee sopimuksissa jakautuneen yhtiön tilalle sopimusosapuoleksi. Tästä seurauksena voi olla tarve esimerkiksi uusille sopimusneuvotteluille ja oikeuksien uudelleen rekisteröinnille.³³⁶

Osakeyhtiölaissa ei ole säännelty jakautumisen eikä muidenkaan yritysjärjestelyjen vaikutuksesta työntekijöiden asemaan. Työntekijöiden aseman sääntely on jätetty työlainsäädännön tehtäväksi.³³⁷ Jakautumisen työoikeudellisen merkityksen jäsentäminen on hieman haastavampaan kuin sulautumisen.³³⁸ Lähtökohta työsopimusten säilymisessä on kuitenkin sama kuin sulautumisessa; työsuhteet säilyvät sellaisenaan voimassa.³³⁹

4.3.3 Muiden vastuiden siirtyminen

Jakautuvan yhtiön osakkeiden pantinhaltijoiden asema jakautumisessa on samankaltainen kuin sulautuvan yhtiön osakkaiden pantinhaltijoilla sulautumisessa. Esinevakuudet kuten panttiesineet sekä yhtiölle sen saatavien turvaksi annetut takaukset kuuluvat yhtiön varoihin, jotka voidaan siirtää.³⁴⁰ Jakautuvan yhtiön omaisuuteen kohdistetut esinevakuudet, kuten edellä mainitut panttioikeudet, sekä takaukset säilyvät jakautumisessa muuttumattomina. Myös jakautuvan yhtiön antamat takaukset säilyvät.³⁴¹ Jakautuvan yhtiön puolesta annetut takaukset säilyvät siitä huolimatta, että taattu velka siirtyisi toiselle yhtiölle.³⁴²

Laissa takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta (361/1999, TakausL) on säädetty rajoituksia yhteisömuodon muutoksen vaikutuksesta takaukseen ja vierasvelkavakuuksiin. Nämä ovat poikkeuksia yleisseuraannon laajuuteen. TakausL 10 §:ssä säädetään yhteisömuodon ja –rakenteen muutoksien vaikutuksesta takaukseen ja panttaukseseen. Pykälän 1 momentin mukaan ”yleistakauksen antanut takaaja vastaa velkojayhteisön yhteisömuodon muutoksen jälkeen syntyvistä veloista. Velkojayhteisön jakautumisen tai sulautumisen jälkeen syntyvistä veloista takaaja

³³⁶ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³³⁷ *Ibid.*

³³⁸ Tiitinen – Kröger 2012, s. 406.

³³⁹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös Tiitinen – Kröger 2012, s. 406.

³⁴⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho kuitenkin toteavat, että yhtiölle annettujen vakuuksien erottaminen yhtiön saatavasta voi tuottaa epäselvyyksiä.

³⁴¹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁴² Immonen 2024, s. 593. Ks. myös Immonen 2022, s. 532, jonka mukaan takaajalle tulisi antaa velkojan oikeutta vastaava oikeus vastustaa jakautumista. Immonen ei tosin toista näkemystään teoksen uudistetuissa versioissa, ks. Immonen 2024.

vastaa vain, jos takaajalle on ilmoitettu jakautumisesta tai sulautumisesta ja 6 §:n mukaisesta mahdollisuudesta vastuun rajoittamiseen eikä takaaja ole ilmoituksessa varatun, vähintään kuukauden pituisen määräajan kuluessa ilmoittanut velkojalle vastuun rajoittamisesta”. Yleistakaa-
jan vastuu velkojayhteisön veloista ei siten automaattisesti ulotu myös jakautumisen ja sulautu-
misen jälkeen syntyviin velkoihin. TakausL 10 § 3 momentissa on puolestaan ilmaistu lähtökoh-
tana, ettei yleistakauksen takaaja vastaa velallisyhteisön sulautumisen eikä jakautumisen jäl-
keen syntyvistä veloista. Tämäkin on poikkeus yleisseuraannosta, jonka mukaan kaikki oikeudet
ja velvollisuudet siirtyvät sellaisenaan.

4.3.4 Siirtotoimenpiteiden tarpeellisuudesta

Sulautumisen yleisseuraantoluonteesta on katsottu seuraavaan, että sulautumisessa varat ja
velat siirtyvät ilman erillisiä toimia tai julkivarmistusta.³⁴³ Varojen ja velkojen siirtyminen ilman
siirtotoimenpiteitä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että velkojen siirtyminen tapahtuu ilman näiden ni-
menomaista suostumusta.³⁴⁴ Jakautumisessa voi olla kyse kokonais- tai osittaisjakautumisesta.
Kokonaisjakautumisessa kaikki jakautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät useammalle kuin yhdelle
vastaanottavalle yhtiölle (17:2.1:n 1 kohta). Osittaisjakautumisessa vain osa varoista ja veloista
siirtyy yhdelle tai useammalle vastaanottavalle yhtiölle ja loput jäävät jakautuvalle yhtiölle
(17:2.1:n 2 kohta). Koska molemmissa tilanteissa lopputuloksena on, että varat ovat jakautuneet
ainakin kahdelle eri taholle, on tärkeää eritellä kullekin yhtiölle jakautumisen seurauksena kuu-
luvat varat ja velat.³⁴⁵

Vaikka jakautumisessa varat ja velat siirtyvät yleisseuraannon kaltaisesti, on siirtymisessä kyse
omaisuuden saannosta tai oikeuden tai velvoitteen siirtymisestä.³⁴⁶ Tämä tarkoittaa sitä, ettei
siirtynyttä omaisuutta voida esimerkiksi katsoa kuuluvaksi jakautuneen tai toisen jakautumi-
sessa vastaanottavana yhtiönä olleen yhtiön konkurssipesään.³⁴⁷ Vaikka jakautumisessa ky-
seessä on saanto, ei sitä kirjallisuudessa ole kuitenkaan pidetty luovutuksena, johon tulisi sovel-
taa esineoikeudellisia säännöksiä.³⁴⁸ Af Schulténin mukaan sekä kokonaisjakautumisessa että

³⁴³ HE 109/2005 vp, s. 161. Ks. myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; KKO 2009:41 kohta 5; af Schultén 2004, s. 542.

³⁴⁴ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁴⁵ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös OYL 17:3.2:n 9 kohta.

³⁴⁶ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁴⁷ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. kuitenkin OYL 17:16.6:n säännös yhteisestä velkavastuusta.

³⁴⁸ Jokela – Kartio – Ojanen 2010, s. 228. Vrt. Rasinaho 2011, s. 126–127.

osittaisjakautumisessa siirtyvät varat ja velat siirtyvät yleisseuraannon omaisesti eli siten, ettei julkivalmistustoimenpiteille kuten kiinteän omaisuuden uudelle lainhuudatukselle ole tarvetta.³⁴⁹ Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho esittävät kritiikkiä yleisesti oikeuskirjallisuudessa esitetylle näkemykselle, jonka mukaan jakautumisen yleisseuraantoluonteesta seuraa, ettei erillisille julkivarmistustoimenpiteille ole tarvetta. Julkivarmistuksella varmistetaan esineoikeuksien sitovuus suhteessa kolmansiin. Heidän mukaansa voi jakautunut yhtiö esiintyä oikeuksien omistajana, jollei julkivarmistusta ole tehty asianmukaisesti. Näin ollen ei ole selkeää, että jakautumissuunnitelman selkäesti yksilöity selvitys jakautuvan yhtiön varojen ja velkojen siirtymisestä voisi riittää julkivarmistustoimenpiteeksi. Erityisesti omaisuuserät, joiden yksilöinti jakautumissuunnitelmassa on jäänyt epäselväksi, aiheuttaa aina haasteita sivullissuojalle.³⁵⁰ Vastaanottavien yhtiöiden olisikin hyvä julkivarmistaa jakautumisessa heille siirtyneet oikeudet.³⁵¹ Jakautumisen yleisseuraantoluonteeseen liitetään usein se, että varallisuuserät siirtyvät mutkattomasti.³⁵² Se, että jakautumiseen liitetään julkivarmistuksen tarve, haastaa lainsäätäjän tarkoituksen toteutumista.³⁵³ Lainsäätäjä on nimenomaisesti todennut, että jo osittaisjakautumisessa varat siirtyvät ilman erillisiä siirtotoimenpiteitä.³⁵⁴ Jos käytännössä sivullissuojan saaminen edellyttää vastaanottavalta yhtiöltä toimenpiteitä, ei jakautumisen yhteydessä voida ainakaan täysi määräisesti puhua mutkattomasti liiketoimintojen ja varojen jakamisesta.³⁵⁵

4.3.5 Poikkeukset yleisseuraannon laajuuteen

Edellä on puhuttu oikeusaseman kokonaisvaltaisesta siirtymisestä. Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho esittävät, kuten sulautumisen yhteydessä, että jakautumisenkaan yleisseuraantoluonteesta ei seuraa, että kaikki oikeussuhteet säilyisivät muuttumattomina.³⁵⁶ Kokonaisjakautumisen täytäntöönpanon ja sitä seuraavan purkautumisen seurauksena yhtiö ei nimittäin voi enää

³⁴⁹ Af Schultén 2004, s. 604.

³⁵⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁵¹ Rasinaho 2011, s. 130–131. Rasinahon esitys perustuu pitkälti jakautumisen rinnastamiseen perinnönjakoon (ei kuolemaan), joka edellyttää lainhuutoa, Rasinaho 2011.

³⁵² Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁵³ Tällä ei tarkoiteta sitä, että mikäli luovuttava yhtiö ei ole tehnyt julkivarmistusta, niin jakautuva yhtiö voisi saada suojaa. Koska yleisseuraantoperiaatteesta seuraa, ettei vastaanottava taho voi saada parempaa oikeutta kuin luovuttavalla taholla oli, tulee vastaanottavan yhtiön julkivarmistaa oikeutensa, mikäli sitä ei ole aikaisemman yhtiön aikana asianmukaisesti tehty; ks. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁵⁴ HE 109/2005 vp, s. 167.

³⁵⁵ Ks. esim. HE 89/1996 vp, s. 33, jossa jakautumista koskevan sääntelyn taustalla on mainittu esimerkiksi tavoite mahdollistaa yritysrakenteiden muuttaminen joustavasti.

³⁵⁶ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

hankkia oikeuksia tai tehdä sitoumuksia vaan jakautumisen seurauksena on yhtiön oikeudellisen identiteetin ja oikeushenkilöllisyyden lakkaaminen (OYL 17:16.1 ja 20:17.2). Kuten sulautumisessa purkautuvan yhtiön osalta, ei kokonaisjakautumisessa purkautuvan yhtiön oikeudellinen identiteetti voi yleisseuraantoluonteesta huolimatta siirtyä toiselle. Sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa yleisseuraantoon liitetty oikeudellisen aseman siirtyminen tarkoittaa vastaanottaneen tai vastaanottavien yhtiöiden tulemistä lakkaavan yhtiön sijaan.³⁵⁷

Purkautumisen ja siitä aiheutuvan oikeushenkilöllisyyden lakkaamisesta seuraa myös se, ettei toimilupien ja jäsenyyksien siirtymisen laajuus ole selkeä. Oikeuskirjallisuudessa on sulautumisen osalta esitetty, ettei vastaanottaneella yhtiöllä ole ehdotonta oikeutta saada jäsenyyttä vain yleisseuraannon nojalla.³⁵⁸ Pohdiskelussa on kuitenkin päädytty siihen, että mikäli jäsenyyden saamisen edellytyksenä on esimerkiksi osuuskunnan säännöissä tietyn kriteeristön täyttyminen ja vastaanottanut yhtiö täyttää tämän kriteeristön, on ajateltavissa, että vastaanottaneen yhtiön tulisi saada jäsenyys.³⁵⁹ Toimilupien osalta on sulautumisen yhteydessä esitetty, että erityisesti tilanteissa, joissa toimiluvan ehtona on viranomaisen suostumus tai, jos luvan ehdot kieltävät luvan siirtämisen, ei lupa voi ilman mainittua viranomaisen suostumusta siirtyä pelkän yleisseuraannon nojalla.³⁶⁰ Sulautumisen osalta esitetty voitaneen liittää myös jakautumiseen.³⁶¹

Purkautumisesta ja oikeushenkilöllisyyden lakkaamisesta on sulautumisen kohdalla katsottu seuraavan lisäksi asialegitimaation menettäminen. Näin tapahtuu myös jakautumisen täytäntöönpanon yhteydessä, sillä OYL 20:17.2:n mukaan ”yhtiö ei purkautumisen jälkeen voi hankkia oikeuksia eikä tehdä sitoumuksia”. Yleisseuraannon kattaessa lähtökohtaisesti ”kaikki” jakautuvan oikeudet ja velvollisuudet olisi loogista ajatella, että asialegitimaatio siirtyisi seuraannossa. Tähän palataan jäljempänä alaluvuissa 5.1 ja 6.1.

4.4 Yhteenveto

Kuten edellä on todettu, on osakeyhtiölain esitöissä yleisseuraantoon liitetty se, ettei varoja ja velkoja tarvitse yksilöidä vaan ne siirtyvät kaikkinaansa, ilman nimenomaista velkojien ja

³⁵⁷ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. sulautumisen osalta esim. Immonen 2024, s. 323.

³⁵⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös af Schultén 2004, s. 546–547.

³⁵⁹ Ks. af Schultén 2004, s. 546.

³⁶⁰ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös af Schultén 2004, s. 546–547.

³⁶¹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

sopimuskumppaneiden suostumusta ja ilman muita luovutustoimia kuten kiinteistön luovutus-kirjaa.³⁶² Laissa tai sen esitöissä ei ole kuitenkaan tätä enempää tarkennettu sitä, missä laajuudessa ja minkä sisältöisenä yleisseuraanto tapahtuu.³⁶³

Oikeuksien ja velvollisuuksien siirtyminen kaikinensa kuulostaa selkeältä lähtökohdalta. Ottaen huomioon erilaiset yhtiöllä olevat oikeudet ja velvollisuudet jättää OYL ja sen esityöt epäselväksi sen, tulisiko oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymisessä kuitenkin huomioida kunkin oikeuden tai velvollisuuden ominaispiirteet.³⁶⁴ Edellä on oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymisen jäsenel-lyssä havaittu, ettei yleisseuraannosta huolimatta esimerkiksi jäsenyyksien ja toimilupien siirtyminen ole itsestäänselvyys. Tällainen yksittäisten oikeuksien ja velvollisuuksien luonteen huomi-ointi on tärkeää erityisesti oikeudenalojen päällekkäiskohdissa, sillä niissä yksittäisten nor-mistojen soveltaminen johtaisi toisen normiston valossa ristiriitaiseen lopputulokseen. Tutkiel-massani päällekkäisongelmat muodostuvat erityisesti yhtiö-, rikos- ja prosessioikeuden yhtymä-kohdissa. Luvussa 6 syvennyttään tarkemmin yleisseuraannon sisältöön siviiliprosessuaalisesti. Luvussa 7 on tarkastelussa rangaistusvastuun ja asianomaisaseman siirtyminen sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yhteydessä. Prosessuaalisten vaikutusten tarkastelu erikseen siviili- ja rikosprosessissa perustuu näiden prosessien erilaisuuteen. Kestävän tulkintavaihtoehdon esit-täminen voimassa olevan oikeuden sisällöstä edellyttää oikeudenalojen eri suuntaan johtavien sääntelyjen huomioimisen silloin, kun asiaa sääntelee useampi oikeudenala.³⁶⁵

³⁶² Ks. sulautumisen osalta HE 109/2005 vp, s. 161 ja HE 27/1977 vp, s. 103. Esitöissä on kuitenkin myös todettu jakautumisen olevan yleisseuraanto, HE 109/2005 vp, s. 167 ja HE 89/1996 vp, s. 33. Tästä syystä yleisseuraannon sisältö sulautumisessa on yleistetty koskemaan myös jakautumista.

³⁶³ HE 27/1977 vp, s. 107. Asiaa ei ole selvennetty myöskään voimassa olevan lain esitöissä.

³⁶⁴ Epäselvää on esimerkiksi se, voiko siirtokelvoton oikeus siirtyä yhtiöoikeudellisen yleisseuraannon no-jalla. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että lähtökohtaisesti vastaanottanut yhtiö tulee lähtökohtaisesti luovuttaneen tilalle myös siirtokelvottomiin sopimuksiin, ks. esim. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset” ja V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Edellä avatusti pääsääntöön on kui-tenkin poikkeuksia.

³⁶⁵ Ks. lisää päällekkäisongelmista esim. Pöyhönen 2003, s. 10. Ks. myös Aine 2016, s. 240.

5 Seuraanto siviiliasiaassa

5.1 Lähtökohtana asialegitimaation siirtyminen

Sulautuvan yhtiön purkautuessa on lopputuloksena sulautuneen yhtiön oikeudellisen identiteetin lakkaaminen.³⁶⁶ Sulautumisen myötä purkautunut yhtiö menettää oikeushenkilöllisyytensä ja oikeuskelpoisuutensa (OYL 20:17.2).³⁶⁷ Sulautunut yhtiö on sulautumisen täytäntöönpanon yhteydessä menettänyt myös asialegitimaationsa.³⁶⁸ Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että oikeus kantaa ja vastata sulautunutta yhtiötä koskevissa asioissa on yleisseuraannon nojalla siirtynyt vastaanottavalle yhtiölle.³⁶⁹ Asialegitimaation siirtyminen johtuu ensinnäkin siitä, ettei yhtiöllä ole enää oikeushenkilöllisyyttä, joka muodostuu oikeuskelpoisuudesta sekä oikeustoimikelpoisuudesta.³⁷⁰ Lisäksi yleisseuraannon nojalla kaikki sulautuvan yhtiön varat ja velat ovat siirtyneet vastaanottavalle yhtiölle siten, että vastaanottava yhtiö tulee sulautuvan yhtiön sijaan oikeuksien haltijaksi.³⁷¹ Oikeuksien haltijuuden ja varallisuus-oikeudellisen suhteen sopimusosapuolen aseman synnyttäessä asialegitimaation on ymmärrettävää,³⁷² että oikeushaltijuuden vaihtuessa myös asialegitimaatio oikeussuhdetta koskevassa asiassa siirtyy. Sulautumiseen onkin oikeuskirjallisuudessa yhdistetty asianosaisseuraanto siviiliasiaassa.³⁷³

Asianosaisseuraanto käsitettä käytetään vain vireillä olevien lainkäyttömenettelyiden yhteydessä.³⁷⁴ Kysymys siitä, kenellä on asialegitimaatio riidassa, jonka peruste on syntynyt ennen sulautumisen täytäntöönpanoa, on haastavampi. Sulautumisen yleisseuraantoluonteesta johtuen sulautuvan yhtiön asialegitimaatio vaikuttaisi siirtyvän myös käynnistämättömien oikeusprosessien osalta. Näin ollen, jos sopimusrikkomus on tapahtunut ennen sulautumista, on

³⁶⁶ HE 109/2005 vp, s. 162.

³⁶⁷ Ks. myös HE 109/2005 vp, s. 37–38, jossa osakeyhtiön oikeushenkilöllisyyden on katsottu sisältävän oikeuskelpoisuuden sekä oikeustoimikelpoisuuden.

³⁶⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1299; Havansi 2007, s. 67.

³⁶⁹ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1299.

³⁷⁰ Ks. HE 109/2005 vp, s. 37–38.

³⁷¹ Purkautuvan yhtiön kaikki varat ja velat siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle (OYL 16:16.1). Oikeusaseman säilymisellä sulautumisen yhteydessä tarkoitetaan sitä, että vastaanottava yhtiö astuu sulautumisessa purkautuvan yhtiön sijaan sopimusosapuoleksi, HE 27/1977 vp, s. 107. Näin myös Immonen 2024, s. 323; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁷² Vuorenperä ym. 2021, s. 410; Havansi 2007, s. 67.

³⁷³ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1299; Jokela 2002, s. 53.

³⁷⁴ Ks. esim. Jokela 2002 s. 52; Lappalainen 1995, s. 282–283; Tarjanne 1929, s. 60; Tirkkonen 1974, s. 436–437; Tapanila 2021, s. 85.

vastaanottavalla yhtiöllä oikeus nostaa asiassa kanne. Yleisseuraantoluonteesta nimittäin seuraa, että myös piilevät varat eli oikeudet siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle.³⁷⁵

Jakautumisen osalta asialegitimaation siirtymisen selvittämiseen on liitetty enemmän epävarmuutta.³⁷⁶ Kokonaisjakautumisen oikeusvaikutukset ovat kuitenkin merkittävältä osin samat kuin sulautumisessa; jakautuva yhtiö purkautuu ja sen kaikki varat ja velat siirtyvät yleisseuraannon mukaisesti eteenpäin (OYL 17:16.1). Purkautumisen myötä kokonaisjakautuva yhtiö menettää oikeushenkilöllisyytensä (OYL 20:17.2).³⁷⁷ Näillä perusteilla on myös kokonaisjakautumisen yhteydessä perusteltua ajatella, että vastaanottava yhtiö tulee jakautuvan yhtiön sijaan oikeussuhteisiin siten, että oikeussuhteen osapuolen asema sisältää myös oikeussuhdetta koskevan asialegitimaation. Vireillä olevien oikeudenkäyntien osalta onkin katsottu, että asialegitimaatio siirtyy omaisuus- tai velkaerän mukana sille, joka on vastaanottanut riittävän omaisuuden tai velkaerän.³⁷⁸ Tämä asianosaisaseman siirtyminen omaisuuden ja velkaerän mukana on looginen, sillä varallisuus oikeudellisissa asioissa asiavaltuus on lähtökohtaisesti riitautetun oikeussuhteen subjekteilla³⁷⁹ ja yleisseuraannon nojalla vastaanottanut yhtiön on tullut jakautuvan yhtiön sijaan oikeussuhteeseen.

Jakautumisen aikana vireillä olevien oikeudenkäyntien asianosaisasemaa haastavampi kysymys on se, mikä vaikutus jakautumisella on jakautumisen jälkeen alkaneisiin oikeudenkäynteihin. Ottaen huomioon sen, että kokonaisjakautumisessa jakautuva yhtiö purkautuu (OYL 17:16.1) ja sen myötä menettää oikeushenkilöllisyytensä (OYL 20:17.2), ei asialegitimaation omaava taho voi olla muu kuin vastaanottava yhtiö.³⁸⁰ Keskiössä on siten se, siirtyykö asialegitimaatio jakautumisessa silloin, kun riidan peruste on syntynyt ennen jakautumista, mutta lainkäyttömenettelyihin ei ole ryhdytty ennen jakautumista. Oikeuskirjallisuudessa ei ole käsitelty asianosaisasemaa jakautumisen ja sulautumisen jälkeen vireille tulleissa siviilioikeudenkäynneissä muutoin kuin maininnan tasolla.³⁸¹ Lähtökohdaksi myös näiden osalta voidaan kuitenkin ottaa se, että

³⁷⁵ Immonen 2024, s. 323. Ks. myös esim. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁷⁶ Esim. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; af Schultén 2004, s. 605.

³⁷⁷ Ks. myös HE 109/2005 vp, s. 37–38, jossa osakeyhtiön oikeushenkilöllisyyden on katsottu sisältävän oikeuskelpoisuuden sekä oikeustoimikelpoisuuden.

³⁷⁸ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁷⁹ Vuorenperä ym. 2021, s. 410; Havansi 2007, s. 67.

³⁸⁰ Näin myös Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1438.

³⁸¹ Ks. esim. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; af Schultén 2004, s. 605. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho viittaavat erityisesti tapaukseen KKO 2024:54, jossa syyteoikeuden ei katsottu jakautumisessa siirtyneen vastaanottavalle yhtiölle syyteoikeuden henkilökohtaisuuden vuoksi. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho

yleisseuraanto ei lakkauttaa asianosaisasemaa. Tällä tarkoitetaan myös sitä, että piilevä oikeus vaatia esimerkiksi vahingonkorvausta ei sammu jakautumisen seurauksena. Vaikka lähtökohdaksi otetaan yleisseuraannon nojalla tapahtuva asianosaisseuraanto, on oikean asianomistajan tahon määrittäminen eri yhtiöiden välillä haastavaa. Kokonaisjakautumisessa eli jakautuneen yhtiön purkautuessa selvyys asialegitimaation saaneesta tahosta on saatava jakautumissuunnitelman tulkinnalla.³⁸² Pääsääntönä jakautumisen yhteydessä on esitetty, että asialegitimaatio seuraa omaisuuserää,³⁸³ voidaan ulottaa myös ”piileviin varoihin” eli käynnistämättömiin oikeudenkäynteihin. Ottaen huomioon sen, että kokonaisjakautunut yhtiö purkautuu ja yleisseuraanto kattaa OYL 17:16.1:n sanamuodon mukaisesti kokonaisjakautuvan yhtiön kaikki varat ja velat,³⁸⁴ on luontevaa ajatella, että asialegitimaatio siirtyy myös käynnistämättömien lainkäyttömenettelyiden osalta

Pääsääntönä siviilioikeudellisessa asiassa on siten se, että omaisuus- tai velkaerän siirtyessä yleisseuraannon lailla siirtyy myös asialegitimaatio vastaanottavalle yhtiölle.³⁸⁵ Ottaen huomioon sen, ettei kokonaisjakautumisen eikä sulautumisen tarkoituksena ole lakkauttaa asiaosaisasemaa tai tarkemmin sanottuna sen perustavaa asiavaltuutta,³⁸⁶ on perusteltua katsoa, että asialegitimaatio siirtyy myös niiltä osin kuin siviilioikeudellisen vaateen peruste on syntynyt ennen yritysjärjestelyjä, mutta lainkäyttömenettelyä ei ole aloitettu ennen yleisseuraantoa.

5.2 Seuraantovastuun mallit

5.2.1 Oikeudellisen seuraantovastuun ensisijaisuus

Siviilioikeudellista seuraantovastuuta yhtiöoikeudessa on käsitelty erityisesti kilpailuoikeudellisessa aineksessa. Kilpailuoikeudellisen seuraantovastuun vastuuperusteet on hallinnollisten seuraamusmaksujen yhteydessä jaettu oikeudelliseen ja taloudelliseen seuraantoon.³⁸⁷

kuitenkin toteavat, ettei KKO 2024:54 ratkaisusta voida tehdä johtopäätöksiä jakautumisen vaikutuksesta siviilioikeudellisiin kanteisiin, Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Myös af Schultén ohittaa kysymyksen jakautumisen vaikutuksesta asialegitimaatioon vain mainitsemalla, että asialegitimaation haltijan selvittäminen on haastavaa ja toteamalla, ettei hän ota kantaa asialegitimaation siirtymiseen tapauksessa, jossa jakautuva yhtiö purkautuu, af Schultén 2004, s. 605.

³⁸² Af Schultén 2004, s. 605–606.

³⁸³ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁸⁴ Näin myös Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

³⁸⁵ Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Näin on esitetty myös sulautumisen osalta, ks. esim. Havansi 2007, s. 67.

³⁸⁶ Ks. af Schultén 2004, s. 605 av. 11.

³⁸⁷ Havu – Kalliokoski – Wikberg 2020, s. 178.

Oikeudellinen seuraantovastuu on ensisijainen. Siinä on lähtökohtana, etteivät yrityksen omistuksessa ja hallinnossa tapahtuneet muutokset vaikuta kilpailuoikeudelliseen vastuuseen, vaan kilpailurikkomukseen syyllistyneen liiketoiminnan vastaanottanut yhtiö on vastuussa rikkomuksesta vain vastaanottamisen jälkeiseltä ajalta. Tätä edeltävältä ajalta rikkomukseen syyllistynyt yksikkö on vastuussa rikkomuksesta, huolimatta siitä, että toiminta, jonka piirissä rikkomus on tehty, on lopetettu, siirretty toisen omistukseen tai yhtiömuoto on muutoin muuttunut.³⁸⁸ Oikeudellisen seuraantovastuun mallissa vastuu kilpailuoikeudellisesta rikkomuksesta voi siirtyä vain rikkomukseen syyllistyneen oikeudelliselle seuraajalle. Oikeudellisen seuraantovastuun mallia on perusteltu sillä, että kyse on harvoista tilanteista, joita sääntelevät myös yleiset velvoite- ja yhtiöoikeudelliset periaatteet ja jos oikeudellisen seuraannon mallia ei hyväksyttäisi, olisi oikeusvarmuuden periaate vaarassa toteutua.³⁸⁹

Kilpailuoikeudellisen seuraantovastuun tarkastelu on keskittynyt siihen, mikä taho on vastuussa hallinnollisista seuraamusmaksuista, jotka on määrätty ennen omistusjärjestelyä tapahtuneiden kilpailurikkomusten perusteella. Kilpailuoikeudellisen seuraantovastuun logiikka on sittemmin laajentunut kattamaan myös kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen.³⁹⁰ Vaikka oikeudellinen seuraantovastuu on sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä selkeä pohja siviilioikeudellisen vastuun syntymiselle, on seuraantovastuuta käsiteltäessä aiheellista huomioda myös muut seuraantovastuun perustavat mallit. Lisäksi oikeudellisen seuraantovastuun soveltaminen tilanteissa, joissa kilpailurikkomukseen syyllistynyt yhtiö on lakannut olemasta eli esimerkiksi purkautunut, jättää oikeudellisen seuraantovastuun soveltaminen tyhjiön vastuussa olevan tahon paikalle. Oikeudellisen seuraantovastuun lisäksi vastuuta on rakennettu myös taloudellisen seuraannon varaan.

5.2.2 Taloudellinen seuraanto vastuun perustana

Taloudellinen seuraantovastuu mahdollistaa vastuun perustamisen jollekin toiselle kuin rikkomukseen syyllistyneen oikeudelliselle seuraajalle.³⁹¹ Taloudellisen seuraannon periaate eli taloudellisen jatkuvuuden kriteeri on vakiintunut Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä.³⁹² Henkilökohtaisen vastuun periaatteen mukaan rikkomukseen syyllistynyt yksikkö on

³⁸⁸ Havu – Kalliokoski – Wikberg 2020, s. 178. Ks. myös esim. Asia C-49/92 P, *Euroopan komissio v. Anic Participazioni SpA*, tuomio 8.7.1999, ECLI:EU:C:1999:356, kohta 145; yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73 *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohdat 75–88.

³⁸⁹ Havu – Kalliokoski – Wikberg 2020 s. 178–179.

³⁹⁰ Ks. KKO 2019:90; Asia C-724/17, *Vantaan kaupunki v. Skanska Industrial Solutions Oy ym.*, tuomio 14.3.2019, ECLI:EU:C:2019:204.

³⁹¹ Havu – Kalliokoski – Wikberg 2020, s. 179

³⁹² KKO 2019:90 kohta 7.

vastuussa rikkomuksesta.³⁹³ Kilpailuoikeudellisten säännösten vastaisesta toiminnasta rankaisemisen sekä sääntöjen rikkomisen ehkäisemisen tavoitteet eivät toteutuisi, mikäli säännösten rikkomisesta määräytyvä seuraamus voitaisiin määrätä vain yksikölle, joka siihen on syyllistynyt. Taloudellisella seuraannolla on varauduttu siihen, etteivät uudelleenjärjestelyt, luovutukset tai muut organisatoriset tai oikeudelliset muutokset aiheuta vastuun kantajan paikalle tyhjiötä.³⁹⁴

Taloudellisen seuraantovastuun periaatetta sovellettiin ensimmäisen kerran yhdistetyissä asioissa 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73 *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*.³⁹⁵ Asiassa oli kysymys siitä, kuka vastaa purkautuneen yhdistyksen tekemistä rikkomuksista. Purkautuneeseen yhdistykseen viitataan jäljempänä termillä ”edeltävä yhdistys”. Edeltävä yhdistys oli muodostunut neljästä osuuskunnasta.³⁹⁶ Ennen edeltävän yhdistyksen purkautumista nämä neljä osuuskuntaa perustivat 16.7.1970 asiassa kantajana olleen yhdistyksen, joka oli nimeltään identtinen edeltävän yhdistyksen kanssa.³⁹⁷ Osuuskunnat purkautuivat 31.12.1970 ja osuuskunnille kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyivät asiassa kantajana olevalle yhdistykselle 1.1.1971.³⁹⁸ Kantajana oleva yhdistys aloitti toimintansa 1.1.1971. Edeltävä yhdistys vaihtoi nimensä, lopetti kaupankäynnin ja purkautui lainvoimaisesti 1.6.1971.³⁹⁹ Kantaja vetosi, ettei hän ole vastuussa edeltävän yhdistyksen rikkomuksista, sillä ettei edeltävä yhdistys ollut sen edeltäjä ('rechtsvoorganger') eikä sillä ollut liikearvoa eikä varoja, jotka se olisi voinut luovuttaa kantajalle, puhumattakaan siitä, että liikearvon siirtoa ei tunneta Alankomaiden lainsäädännössä.⁴⁰⁰

Suiker Unie tuomioin perustelujen mukaan kantaja oli neljän osuuskunnan oikeudellinen ja taloudellinen seuraaja.⁴⁰¹ Perusteluista on tulkittavissa, ettei kantajaa pidetty edeltävän yhdistyksen oikeudellisena ja taloudellisena seuraajana. Tosin perusteluissa otettiin esiin se, että vaikka

³⁹³ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 39; Asia C-49/92 P, *Euroopan yhteisöjen komissio v. Anic Participazioni SpA*, tuomio 8.7.1999, ECLI:EU:C:1999:356, kohta 78.

³⁹⁴ Havu – Kalliokoski – Wikberg 2020, s. 179.

³⁹⁵ *Ibid.*

³⁹⁶ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 77.

³⁹⁷ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 78.

³⁹⁸ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 80.

³⁹⁹ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 79.

⁴⁰⁰ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 81.

⁴⁰¹ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 82.

kantajaa pidettäisiin edeltävän yhdistyksen oikeudellisena seuraajana, ei kantaja ole ollut vastuussa edeltävän yhdistyksen vastuulla olevasta päätöksestä johtuvista velvoitteista oikeudellisen seuraannon nojalla.⁴⁰² Asiassa hakijan katsottiin saaneen edeltävän yhdistyksen muodostaneiden osuuskuntien kaikki oikeudet ja velvollisuudet ja näin ollen hakijaa oli pidettävä sekä edeltävän yhdistyksen että sen jäsenten taloudellisena seuraajana.⁴⁰³ Asiassa oli riidatonta, että kantajan sekä edeltävän yhdistyksen alaisena olevat yritykset, toiminnasta vastaavat henkilöt sekä toiminnan rekisteröity osoite olivat pysyneet samassa.⁴⁰⁴ Myöskään seuraajaksi tulleen yhdistyksen toiminnan markkinoilla ei väitetty poikkeavan edeltävän yhdistyksen toiminnasta.⁴⁰⁵ Kantajan ja edeltävän yhdistyksen menettelytapojen ilmeisen jatkuvuuden vuoksi, kantajan katsottiin olevan vastuussa koko rikkomuksesta.⁴⁰⁶ Asiassa kantajan vastuu rikkomuksesta perustettiin taloudelliseen seuraantoon. Rikkomukseen syyllistyneen osuuskunnan jäsenten kaikkien oikeuksien ja velvollisuuksien siirtyessä kantajalle, oli myös vastuu rikkomuksesta siirtynyt kantajalle. Kantajan ja edeltävän yhdistyksen menettelytapojen ilmeisen jatkuvuuden vuoksi kantajan vastuu kattoi koko rikkomuksen.

Taloudellisen seuraantovastuun edellytykset voidaan tiivistää taloudelliseen jatkuvuuteen, eli taloudellisen kokonaisuuden ja rakenteellisen yhteyden kriteeriin. Tilanteissa, joissa rikkomukseen syyllistynyt yksikkö on yhä olemassa ja se muodostaa yhden taloudellisen kokonaisuuden toisen yksikön kanssa, voidaan syyllistyneen yksikön olemassaolosta huolimatta seuraamusmaksu rikkomuksesta määrätä yksikölle, jolle rikkomukseen syyllistynyt on luovuttanut taloudellisen toimintansa.⁴⁰⁷ Mahdollisuus seuraamuksen määräämiseen muulle, kuin rikkomukseen syyllistyneelle taholle perustuu siihen, ettei vastuuta voida paeta tekemällä sääntöjä rikkoneeseen

⁴⁰² Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 83. Oikeudellisen seuraannon nojalla olisi vastuu ulottunut siten vain kantajan päätöksistä johtuviin rikkomuksiin. Tässä tapauksessa edeltävän yhdistyksen aiheuttamista rikkomuksista vastuussa oleva taho olisi edeltävän yhdistyksen purkautumisen, johdosta kadonnut. Asiassa sovelletun taloudellisen seuraannon vuoksi, ei tällaista aukko kohtaa kuitenkaan jäänyt.

⁴⁰³ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta II.

⁴⁰⁴ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 85.

⁴⁰⁵ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 86.

⁴⁰⁶ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohta 87.

⁴⁰⁷ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 48; Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, *Aalborg Portland A/S ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 7.1.2004, ECLI:EU:C:2004:6, kohdat 355–358.

yksikköön oikeudellisia tai organisatorisia muutoksia.⁴⁰⁸ Edellytyksenä on, että yksikkö, jolle seuraamus määrätään, on taloudelliselta kannalta sama kuin rikkomukseen syyllistynyt yksikkö.⁴⁰⁹ Oikeudelliset seikat kuten oikeudellisten asemien erilaisuus eivät ole ratkaisevia seuraamusmaksun maksamiseen veloitettun tahon määrittämisessä.⁴¹⁰ Merkitystä ei myöskään ole sillä, mikä taho on päättänyt toimintojen luovuttamisesta.⁴¹¹ Taloudellisen jatkuvuuden kriteerinä on se, että siirron saanut jatkaa samaa toimintaa, jonka piirissä rikkomus on tehty ja, että toiminta on harjoitettu samoilla markkinoilla, joilla rikkomukseen on syyllistytty.⁴¹² Mikäli siirronsaajan siirron jälkeen harjoittama toiminta ei ole samaa, kuin se toiminta, jota rikkomukseen syyllistynyt yksikkö harjoitti, ei taloudellisen jatkuvuuden kriteeri toiminnan samuudesta täyty.

Taloudellisen jatkuvuuden periaatetta voidaan soveltaa vain silloin, kun rikkomuksesta vastuussa oleva oikeushenkilö on oikeudellisesti lakannut.⁴¹³ Tässä on kyse oikeudellisen seuraantovastuun ensisijaisuudesta. Asiassa T-6/89 *Enichem Anic SpA v. Euroopan komissio* kantaja oli luovuttanut rikkomuksen aiheuttaneen yrityksensä eteenpäin. Koska rikkomukseen syyllistynyt oikeushenkilö oli edelleen olemassa, oli vastuu luovutetun yrityksen ennen luovutusta tapahtuneista rikkomuksista säilynyt kantajalla. Asiassa täsmentyi myös yrityksen käsite. Kantajan ei katsottu muodostuvan useasta eri toimialaa koskevista yrityksistä vaan yhdestä taloudellisesta kokonaisuudesta, joka oli säilynyt samana yrityksenä rikkomuksen aiheuttaneen liiketoiminta kokonaisuuden luovutuksen jälkeen. Kantaja oli taloudellisena kokonaisuutena katsottava yhdeksi yritykseksi, joka oli säilyttänyt oikeushenkilöllisyytensä. Näin ollen oli vastuu säilynyt oikeushenkilöllä, joka oli tekoaikaan vastannut rikkomukseen syyllistyneestä yrityksestä.⁴¹⁴

⁴⁰⁸ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 42.

⁴⁰⁹ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 42; Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, *Aalborg Portland A/S ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 7.1.2004, ECLI:EU:C:2004:6, kohta 59.

⁴¹⁰ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 43.

⁴¹¹ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 44.

⁴¹² Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 45.

⁴¹³ Yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohdat 80 ja 84; Asia C-49/92 P, *Euroopan komissio v. Anic Participazioni SpA*, tuomio 8.7.1999, ECLI:EU:C:1999:356, kohta 145.

⁴¹⁴ Asia T-6/89, *Enichem Anic SpA v. Euroopan komissio*, tuomio 17.12.1991, ECLI:EU:T:1991:74, kohta 234.

Toinen taloudellisen jatkuvuuden kriteeri koskee rakenteellista yhteyttä. Unionin oikeuskäytännössä rakenteellisella yhteydellä on tarkoitettu saman henkilön määräysvallan alaisuutta.⁴¹⁵ Saman henkilön määräysvallan alaisuuden on katsottu ilmentävän taloudellisia ja oikeudellisia siteitä. Näistä siteistä johtuen myös yksiköiden noudattamat liiketoiminnalliset ohjeet ovat samat.⁴¹⁶ Seuraamusmaksu toisen oikeussubjektin tekemästä kilpailurikkomuksesta voidaan määrätä toiselle oikeussubjektille rakenteellisen yhteyden nojalla silloin, kun nämä oikeussubjektit kuuluvat samaan taloudelliseen yksikköön ja muodostavat siten yrityksen unionin oikeuden tar koittamalla tavalla.⁴¹⁷ Seuraamus voidaan näissä tilanteissa määrätä sille, jolle liiketoiminta, jonka piirissä rikkomus on tehnyt, on siirretty.⁴¹⁸ Rikkomukseen syyllistyneen yhtiön organisatoriset tai organisatoriset muutokset eivät estä vastuun siirtymistä uudelle yksikölle, mikäli rikkomukseen syyllistynyt ja uusi yksikkö ovat taloudelliselta kannalta samat.⁴¹⁹ Toisen oikeussubjektin vastuu toisen oikeussubjektin rikkomuksista on perustettu tosiasiallisen määräysvallan käyttämiseen ja sitä kautta toisen yhtiön toimintaan vaikuttamiseen.⁴²⁰ Tällaiset tilanteet nousevat useimmiten esille emoyhtiön ja tytäryhtiön välisissä suhteissa. Mikäli tytär- ja emoyhtiön taloudellisia, organisatorisia ja oikeudellisia yhteyksiä arvioitaessa päädytään siihen, että tytäryhtiö, erillisestä oikeushenkilöllisyydestään huolimatta, olennaisesti noudattaa emoyhtiön antamia ohjeita, on emoyhtiö mahdollista katsoa vastuulliseksi tytäryhtiön kilpailusäännösten rikkomuksista.⁴²¹ Tämä johtuu, kuten jo edellä on mainittu, siitä, että tällöin emoyhtiön ja tytäryhtiön voidaan katsoa muodostavan taloudellisen kokonaisuuden ja sitä kautta vain yhden unionin

⁴¹⁵ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 47.

⁴¹⁶ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohdat 49 ja 52.

⁴¹⁷ Asia C-597/13 P, *Total SA v. Euroopan komissio*, tuomio 17.9.2015, ECLI:EU:C:2015:613, kohta 34.

⁴¹⁸ Asia C-434/13 P, *Euroopan komissio v. Parker Hannifin Manufacturing Srl ja Parker Hannifin Corp.*, tuomio 18.12.2014, EU:C:2014:2456, kohta 41; asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohdat 48 ja 49. Ks. myös asia C-511/11 P, *Versalis SpA v. Euroopan komissio*, tuomio 13.6.2013, EU:C:2013:386, kohta 52.

⁴¹⁹ Asia C-434/13 P, *Euroopan komissio v. Parker Hannifin Manufacturing Srl ja Parker Hannifin Corp.*, tuomio 18.12.2014, EU:C:2014:2456, kohta 40.

⁴²⁰ Asia C-434/13 P, *Euroopan komissio v. Parker Hannifin Manufacturing Srl ja Parker Hannifin Corp.*, tuomio 18.12.2014, EU:C:2014:2456, kohta 41; asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohdat 48 ja 49. Ks. myös asia C-511/11 P, *Versalis SpA v. Euroopan komissio*, tuomio 13.6.2013, EU:C:2013:386, kohta 52.

⁴²¹ Asia C-597/13 P, *Total SA v. Euroopan komissio*, tuomio 17.9.2015, ECLI:EU:C:2015:613, kohta 35; asia C-97/08 P, *Akzo Nobel ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 10.9.2009, EU:C:2009:536, kohdat 58 ja 59.

oikeudessa tarkoitetun yrityksen.⁴²² Tilanteissa, joissa emoyhtiö omistaa kaikki tytäryhtiönsä osakkeet, voidaan olettaa, että emoyhtiö käyttää ratkaisevasti vaikutusvaltaansa tytäryhtiönsä toimintaan.⁴²³ Tämä oletama voidaan tosin myös kumota.⁴²⁴

Taloudellisen seuraantovastuun mallia on sovellettu myös kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevassa asiassa, vaikka vahingonkorvausoikeudessa lähtökohtana on vahingon aiheuttaneen korvausvelvollisuus.⁴²⁵

Tapauksessa KKO 2019:90 oli kyse siitä, kenelle vastuu vahingoista on siirtynyt, kun kartelliin osallistuneet yritykset ovat purkautuneet vapaaehtoisessa selvitysmenettelyssä. Kartelli toimi asfalttimarkkinoilla ja se muodostui kolmesta yhtiöstä. Tapauksen kulku on kunkin yhtiön kannalta samankaltainen; kullakin on ollut oma emoyhtiö, joka on omistanut niiden koko osakekannan. Kartelliin osalliset yhtiöt ovat sittemmin purkautuneet ja emoyhtiöt ovat saaneet tytäryhtiöidensä liikeomaisuudet haltuunsa sekä jatkaneet niiden harjoittamaa liiketoimintaa.⁴²⁶ Kartelliin osallistuneista yhtiöistä käytän jäljempänä termiä ”tytäryhtiö” ja liiketoiminnan luovutusten vastaanottaneista yhtiöistä termiä ”emoyhtiö”.

Kaupunki nosti kanteen emoyhtiöitä vastaan ja vaati emoyhtiöitä yhteisvastuullisesti korvaamaan kaupungille kartellista johtuneet vahingot.⁴²⁷ Emoyhtiöt kiistivät kanteen vedoten muun muassa siihen, että vastuu vahingoista kuuluu vahingon aiheuttaneelle oikeushenkilölle eli tässä tapauksessa oikeudellisesti itsenäisille tytäryhtiöille, jotka olivat selvitysmenettelyissä sittemmin purkautuneet.⁴²⁸ Koska selvitysmenettelyssä ei ollut esitetty kartelliin perustuvia vahingonkorvausvaatimuksia, olivat ne emoyhtiöiden mukaan lakanneet olemasta.⁴²⁹ Korkein oikeus sovelsi taloudellisen seuraantovastuun mallia ja määräsi seuraamusmaksun emoyhtiöille niiden tytäryhtiöiden toiminnan perusteella sekä yhdelle osin myös yhtiön oman toiminnan perusteella. Emoyhtiöiden katsottiin olevan tytäryhtiöiden

⁴²² Asia C-97/08 P, *Akzo Nobel ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 10.9.2009, EU:C:2009:536, kohta 59; asia C-434/13 P, *Euroopan komissio v. Parker Hannifin Manufacturing Srl ja Parker Hannifin Corp.*, tuomio 18.12.2014, EU:C:2014:2456, kohta 51.

⁴²³ Asia C-97/08 P, *Akzo Nobel ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 10.9.2009, EU:C:2009:536, kohdat 60–61. Ks. myös asia C-286/98 P, *Stora Kopparbergs Bergslags AB v. Euroopan komissio*, tuomio 16.11.2000, EU:C:2000:630, kohta 29.

⁴²⁴ Ks. esim. Asia C-597/13 P, *Total SA v. Euroopan komissio*, tuomio 17.9.2015, ECLI:EU:C:2015:613, kohta 36 ja Asia C-97/08 P, *Akzo Nobel ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio*, tuomio 10.9.2009, EU:C:2009:536, kohdat 60–61. Ks. myös asia C-286/98 P, *Stora Kopparbergs Bergslags AB v. Euroopan komissio*, tuomio 16.11.2000, EU:C:2000:630, kohta 29.

⁴²⁴ Asia C-597/13 P, *Total SA v. Euroopan komissio*, tuomio 17.9.2015, ECLI:EU:C:2015:613, kohta 36.

⁴²⁵ Ks. KKO 2019:90. VahL 2:1.1:n mukaan, joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu.

⁴²⁶ KKO 2019:90.

⁴²⁷ KKO 2019:90 kohta 8.

⁴²⁸ KKO 2019:90 kohta 9.

⁴²⁹ Ks. KKO 2019:90 kohta 9.

kanssa taloudelliselta kannalta samat ja emoyhtiöiden harjoittaessa tytäryhtiöiden heille luovuttamaa liiketoimintaa olivat emoyhtiöt varmistaneet tytäryhtiöidensä taloudellisen jatkuvuuden.⁴³⁰ Yrityksen käsitteeseen ja taloudelliseen seuraantoon nojaten emoyhtiöt olivat velvolliset korvaamaan vahingot, jotka tytäryhtiöt olivat toiminnallaan aiheuttaneet.⁴³¹

Ratkaisun KKO 2019:90 perusteluissa on nimenomaisesti todettu, ettei tapauksissa ollut kysymys sulautumisesta tai jakautumisesta eikä näin ollen niihin perustuvassa oikeudellisesta seuraannosta.⁴³² Seuraantovastuun perustaminen oikeudelliseen seuraantovastuuseen sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä tarkoittaisi kilpailuoikeudellisen oikeudellisen seuraantovastuun käsitteen mukaan sitä, että vastaanottava yhtiö on vastuussa rikkomuksesta vain vastaanottamisen jälkeiseltä ajalta.⁴³³ Sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa sulautuvat ja kokonaisjakautuva yhtiö purkautuvat (OYL 16:16.1 ja OYL 17:16.1). Kokonaisjakautuvan ja sulautuvan yhtiön purkautumisen takia kilpailuoikeudessa käytetyn oikeudellisen seuraantovastuun mallin soveltaminen sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa tarkoittaisi sitä, että vastuu kilpailuoikeudellisesta rikkomuksesta ei lähtökohtaisesti kuuluisi kenellekään, siltä osin kuin rikkomus perustuu toimintaan ennen yhtiöjärjestelyä.

Tässä yhteydessä taloudellisen seuraantovastuun malli voisi täyttää tyhjiön, joka edellä mainitun oikeudellisen seuraantovastuun mallin mukaan muodostuu yhtiöjärjestelyä edeltävästä rikkomuksesta vastuussa olevan tahon paikalle. Unionin oikeuden yritys käsitteen ollessa laajempi kuin kansallisen oikeuden, voi kokonaisjakautumisessa ja sulautumisessa ilmetä tilanne, jossa purkautuva yhtiö unionin oikeuden mukaan kuuluu taloudelliseen kokonaisuuteen, joka jatkaa olemassaoloaan sulautumisesta tai kokonaisjakautumisesta huolimatta. Taloudellisen jatkuvuuden kriteeristön täytyessä voi vastaanottava yhtiö joutua vastuuseen kilpailuoikeudellisesta rikkomuksesta myös siltä osin kuin siihen on syllistytty edeltävän yhtiön toiminnassa.⁴³⁴ Vaikka

⁴³⁰ KKO 2019:90 kohdat 23–26. Ks. myös Euroopan yhteisön tuomioistuimen antama tuomio asiassa korkeimman oikeuden tekemään ennakkoratkaisupyyntöön, asia C-724/17, *Vantaan kaupunki v. Skanska Industrial Solutions Oy ym.*, tuomio 14.3.2019, ECLI:EU:C:2019:204, kohdat 49 ja 50.

⁴³¹ KKO 2019:90.

⁴³² KKO 2019:90 kohta 16.

⁴³³ Ks. tiivistetysti oikeudellisen seuraantovastuun laajuudesta kilpailuoikeudessa, Havu – Kalliokoski – Wikberg 2020, s. 178. Havu – Kalliokoski – Wikberg katsovat, että kilpailurikkomukseen syllistyneen liiketoiminnan vastaanottanut yhtiö on vastuussa rikkomuksesta vain vastaanottamisen jälkeiseltä ajalta. Tätä edeltävältä ajalta rikkomukseen syllistynyt yksikkö on vastuussa rikkomuksesta, huolimatta siitä, että toiminta, jonka piirissä rikkomus on tehty, on lopetettu, siirretty toisen omistukseen tai yhtiömuoto on muuttanut. Ks. myös esim. asia C-49/92 P, *Euroopan komissio v. Anic Partecipazioni SpA*, tuomio 8.7.1999, ECLI:EU:C:1999:356, kohta 145; yhdistetyt asiat 40–48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73 *Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 16.12.1975, ECLI:EU:C:1975:174, kohdat 75–88.

⁴³⁴ Koska yleisseuraannon nojalla varojen ja velkojen lisäksi siirtyy käytännössä myös koko purkautuvan yhtiön liiketoiminta, eivät taloudellisen seuraantovastuun edellytykset eli taloudellisen toiminnan jatkuvuus sekä rakenteellinen yhteys voi kuitenkaan missään tilanteessa täytyä sulautumisen tai

seuraantovastuu yleisseuraannossa perustuu lähtökohtaisesti oikeudelliseen seuraantoon, on katsottavissa, että taloudellisen seuraantovastuun mallia voidaan soveltaa myös sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä, sillä pelkän oikeudellisen seuraantovastuun mallin soveltaminen estäisi unionin oikeuden toteutumisen.⁴³⁵

Ottaen huomioon taloudellisen seuraantovastuun kriteerit, jotka koskevat rakenteellista yhteyttä sekä toiminnan jatkuvuutta, ei senkään soveltaminen riittäisi yhtiöoikeudellisen yleisseuraantoperiaatteen toteutumisen varmistamiseen. Toisin sanoen vastuu ei senkään avulla siirtyisi aukottomasti yleisseuraannon mukaisessa sulautumisessa ja jakautumisessa. Yleisseuraannon vuoksi vastaanottanut yhtiö on vastuussa kuitenkin lähtökohtaisesti myös sulautumista tai jakautumista edeltäneeltä ajalta syntyneistä vahingoista. Kilpailuoikeudessa jäsennellyn oikeudellisen seuraantovastuun malli on siten suppeampi kuin yleisseuraannon nojalla siirtyvä seuraantovastuu. Yhtiöoikeudellisen yleisseuraannon käsitteen kattaessa kaikki varat ja velat, mukaan lukien tuntemattomat, tulisi lähtökohtaisesti myös vastuiden siirtyä täysimääräisesti vastaanottaville yhtiöille.

5.2.2 Samastaminen vastuun perustana

Vahl 2:1.1:n mukaan, ”joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu”. Säännös ilmaisee lähtökohdaksi vahingon aiheuttaneen korvausvelvollisuuden. Vastuun samastamisella on poikettu tästä pääsäännöstä. Samastamisella poiketaan myös osakeyhtiöoikeudellisesta erillisyydestä. Vastuun samastamisesta ei ole nimenomaisia säännöksiä laissa, vaan käsitteen sisältö perustuu yksittäisiin oikeustapauksiin sekä oikeuskirjallisuudessa esitettyyn.

Ratkaisu KKO 2015:17 selvensi vastuun samastamisen edellytyksiä. Korkeimmassa oikeudessa kysymys oli siitä, oliko A:lla ollut hyötymistarkoitus harjoittaessaan toimintaansa B:n kautta ja voitiinko se sekä A:n ja B:n väliset rakenteelliset sidokset eli omistus- ja määräysvaltasuhteet huomioiden velvoittaa A korvaamaan B:n toiminnassa aiheutettu menetys.⁴³⁶ Tapauksessa X oli omistanut 51 prosenttia B:n osakekannasta sekä koko A:n osakekannan. Lisäksi A oli omistanut 29 prosenttia koko B:n osakekannasta ennen koko B:n osakekannan hankkimista omistukseensa. Vastuun samaistamiseen on suhtauduttu pidättyvästi.

kokonaisjakautumisen yhteydessä siten, että purkautuvan yhtiön toiminnan perusteella syntyneet kilpailuoikeudelliset sanktiot jäisivät muun kuin vastaanottavan yhtiön kannettavaksi.

⁴³⁵ Vaarassa olisi muun muassa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen sopimuksen (SEUT) 101 artiklan käytännön toteutuminen. SEUT 101 artiklassa on säädetty kielletystä yhteistyöstä sisämarkkinoilla.

⁴³⁶ KKO 2015:17 kohta 13.

Vastuun samastamiseen on suhtauduttu pidättyvästi.⁴³⁷ Määräysvallan käyttäminen sekä tosiallinen toimiminen toisen yhtiön kautta ovat erityisiä olosuhteita, jotka voivat oikeuttaa samastamiseen. Painoarvoa tulee antaa myös sille, että pyrkimyksenä on yhtiön vastuiden välttäminen. Korkein oikeus katsoi, ettei B harjoittanut toimintaansa itsenäisesti. Tämän lisäksi asiakkaiden näkökulmasta B:n toiminta näyttäytyi A:n toimintana.⁴³⁸ Huomioiden yhtiöiden väliset omistus- ja määräysvaltasuhteet oli katsottavissa, että yhtiörakenteella tavoiteltiin hyvitysmaksun välttämistä, josta aiheutui kolmansille taloudellista menetystä.⁴³⁹ A:n katsottiin käyttäneen tosiasiallisesti määräysvaltaansa B:ssä jo ennen koko B:n osakekannan hankkimista. Osakeyhtiöiden oikeushenkilöiden erillisyyden periaatteesta voitiin poiketa A:n menettelyn ollessa edellä mainituin perustein moitittavaa.⁴⁴⁰ A:n katsottiin käyttäneen tosiasiallisesti määräysvaltaansa B:ssä jo ennen koko B:n osakekannan hankkimista.

Vastuun samastamisessa ei ole kyse siitä, että se oikeushenkilö, jonka nimissä on aiheutettu vahinkoa, olisi lakannut oikeudellisesti olemasta. Sulautuvat yhtiöt sekä kokonaisjakautuva yhtiö purkautuvat sulautumisen ja jakautumisen täytäntöönpanon yhteydessä. Riita-asiassa on katsottu, että vastaanottavat yhtiöt ovat vastuussa yritysten velvoitteista myös siltä osin, kuin vastuunperuste on syntynyt ennen yritysjärjestelyn täytäntöönpanoa. Samastaminen ei siten tuo mitään uutta siviiliasiaan. Siviiliasiaassa asianosaisseuraannon osalta ei näytä olevan aukkokohtaa. Samastamista on kuitenkin käsitelty rikosoikeudellista seuraantovastuuta silmällä pitäen.

⁴³⁷ Ks. esim. KKO 1997:17.

⁴³⁸ KKO 2015:17 kohta 32.

⁴³⁹ KKO 2015:17 kohta 33.

⁴⁴⁰ KKO 2015:17 kohta 34.

6 Seuraanto rikosasiassa

6.1 Asianomistajaseuraanto

6.1.1 Aluksi

Sulautumisen myötä purkautunut yhtiö menettää oikeushenkilöllisyytensä ja luovuttaa kaikki varansa ja velkansa eteenpäin (OYL 16:16.1 ja OYL 20:17.2). Näin tapahtuu myös kokonaisjakautumisessa (OYL 17.16.1 ja OYL 20:17.2). Oikeushenkilöllisyys muodostuu oikeuskelpoisuudesta sekä oikeustoimikelpoisuudesta.⁴⁴¹ Edellä on todettu, että asialegitimaatio siviilioikeudellisessa asiassa siirtyy sulautumisessa vastaanottavalle ja kokonaisjakautumisessa vastaanottaville yhtiöille yleisseuraannon nojalla.⁴⁴² Tämä johtuu siitä, että sulautumisen ja kokonaisjakautumisen seurauksena purkautunut yhtiö on oikeudellisesti lakannut olemasta ja varojen ja velkojen siirtyessä vastaanottaville yhtiöille yleisseuraannon mukaisesti ovat vastaanottaneet yhtiöt tulleet varoihin ja velkoihin sisältyvien oikeussuhteiden osapuoleksi purkautuneen yhtiön sijaan. Yleisseuraannon sisältäessä lähtökohtaisesti kaikki luovuttavan yhtiön varat ja velat, on perusteltua ajatella, että siihen sisältyy asialegitimaatio myös käynnistämättömien lainkäyttömenettelyiden osalta.

Syyteoikeus on osa asialegitimaatiota. Edellä mainittu asialegitimaation siirtyminen vastaanottavalle yhtiölle olisi siten luontevaa ulottaa kattamaan myös asianomistaja-aseman siirtymiseen. Ottaen huomioon asianomistaja-asemalle asetetut edellytykset ei siviiliasiaa koskevia sääntöjä voida ilman tarkempaa tutkimista ulottaa rikosprosessiin. Seuraavassa on pyritty systematisoimaan asianomistaja-aseman siirtymisen edellytyksiä.

6.1.2 Rikos on tehty yritysjärjestelyn jälkeen

Asianomistaja-asema on nykyään sidottu joko suojeluobjektin eli rikosoikeudellisen oikeushyvän käsitteeseen tai siihen, onko henkilölle syntynyt yksityisoikeudellinen vaade rangaistussäännöksen tunnusmerkistön mukaisen menettelyn johdosta.⁴⁴³ Vastaanottanut yhtiö on asianomistajan

⁴⁴¹ Ks. HE 109/2005 vp, s. 37–38.

⁴⁴² Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Kyläkallio – Irola – Kyläkallio 2024, s. 1299; Jokela 2002, s. 53; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

⁴⁴³ Vuorenperä ym. 2021, s. 425; Frände 2009, s. 206. Ks. myös KKO 1992:173. Tutkielmassa on asianomistajakäsitteen lähtökohdaksi otettu Granfeltin aineellisoikeudellinen asianomistaja määritelmä. Granfeltin määritelmä on saanut yleisen hyväksynnän oikeuskirjallisuudessa, ks. esim. Virolainen-Pölonen 2004, s. 159; Jokela 2000, s. 59; Jonkka 1992, s. 48–49; Lappalainen 1986, s. 18–19; Tirkkonen 1969, s. 258. Granfeltin määritelmän mukaan rikosasiassa asianomistaja on 1) henkilö, jonka oikeushyvää rikoksella on

asemassa rikoksissa, joiden tarkoituksena on suojella vastaanottaneen yhtiön oikeuksia ja velvollisuuksia oikeushyvinä.

Yleisseuraannon nojalla vastaanottava yhtiölle siirtyy vastaanottamiensa varojen ja velkojen sisältämien oikeushyvien haltijaksi. Yleisseuraanto kattaa lähtökohtaisesti kaikki sulautuvan ja konaisjakautuvan yhtiön varat ja velat (OYL 16:16.1 ja OYL 17:16.1). Yhtiön varallisuutta on myös sen aineeton omaisuus, kuten tekijänoikeudet. Myös sopimuksiin perustuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät lähtökohtaisesti sellaisenaan.⁴⁴⁴ Yritysjärjestelyn seurauksena vastaanotaneelle yhtiölle luovutetut varat ja velat voivat perustaa sille asianomistajan aseman. Luonnollisesti siirtyneisiin varoihin kohdistuneet rikokset voivat synnyttää myös yksityisoikeudellisen vaateen. Näin ollen voi vastaanottaneen yhtiön asema asianomistajana perustua myös rikoksen johdosta syntyneeseen yksityisoikeudelliseen vaateeseen. Asianomistaja-aseman siirtyminen

ensisijaisesti loukattu, 2) henkilö, jolle rikoksen johdosta on välittömästi syntynyt yksityisoikeudellinen vaade, sekä 3) henkilö, jonka oikeutta politiarikos on välittömästi vaarantanut, Granfelt 1925, s. 101. Granfeltin määritelmän ensimmäisen kohdan mukaan asianomistaja on henkilö, jonka oikeushyvä rikoksella on ensisijaisesti loukattu. Oikeushyvän käsitteeseen perustuvan asianomaismäärittelyssä lähdetään liikkeelle siitä, mitä oikeushyvä rangaistussäännöksellä on tarkoitus suojata. Rikosoikeuden oikeushyväopin mukaan rangaistussäännöksellä pyritään suojelemaan aina yhtä tai useampaa oikeushyvä, Vuorenpää ym. 2021, s. 425; Frände 2009, s. 206; Virolainen-Pölönen 2004, s. 159. Oikeushyvien periaatteen mukaan kriminalisoinnin peruste on löydettävä tarpeesta suojella jotain tai joitakin oikeushyviä, ks. Melander 2008, s. 329–332. Asianomistaja on henkilö, jonka oikeushyvä on rikoksella välittömästi loukattu. Asianomistaja-aseman perustaminen loukatun oikeushyvän haltijuuteen edellyttää sitä, että rangaistussäännöksellä on tarkoitus suojata juuri tätä oikeushyvä, ks. esim. KKO 1986 II 121; KKO 1985-II-153; KKO 1983 II 120; KKO 2000:82. Asianomistaja-asema on oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa perustettu myös siihen, että henkilölle on rangaistussäännöksen tunnusmerkistön mukaisen menettelyn johdosta syntynyt yksityisoikeudellinen vaade, Vuorenpää ym. 2021, s. 425; Frände 2009 s. 206. Tämä vastaa Granfeltin määritelmän 2. alakohtaa. Lähtökohtaisesti rikoksesta välittömästi johtuva yksityisoikeudellinen vaade syntyy rikoksella loukatun oikeushyvän haltijalle, Virolainen – Pölönen 2004, s. 169; Vuorenpää ym. 2021, s. 426. Yksityisoikeudellisen vaateen johdosta oikeus esittää rangaistusvaatimus voi kuulua myös muulle kuin rangaistussäännöksellä suojatun ja menettelyllä loukatun oikeushyvän haltijalle. Rikosoikeudellisen vaatimuksen esittäminen ei siten edellytä sekä yksityisoikeudellisen vaateen syntymistä, että suojeltavan oikeushyvän haltijuutta, Virolainen – Pölönen 2004, s.169. Näin oltiin valmiita katsomaan myös ratkaisuissa KKO 1978 II 32, 1984 II 90, 1984 II 106 ja 1989:4, vrt. KKO 2014:71, jossa katsottiin, että vastapuolen jäsenyritysten edun suojelemisen ollessa vain pykälän välillinen tarkoitus, eikä rangaistussäännöksen tunnusmerkistöön kuulunut vahingon aiheuttaminen, ei vahingonkorvausvaatimus voinut aiheutua välittömästi rangaistussäännöksen rikkomisesta. Näin ollen jäsenyrityksille ei myönnetty asianomistajan puhevaltaa. Ratkaisun KKO 2014:71 merkitys voidaan nähdä sinä, että asianomistaja aseman perustaminen rikoksen johdosta syntyneeseen yksityisoikeudelliseen vaateeseen on mahdollista vain rikoksissa, joiden tunnusmerkistö sisältää vahinko- tai vahingonvaaratunnusmerkin, Vuorenpää ym. 2021, s. 426. Jos rikostunnusmerkistö sisältää vahinko- tai vahingonvaaratunnusmerkin on vaaran kohteeksi joutunut usein myös säännöksellä suojeltavan oikeushyvän haltija, Vuorenpää ym. 2021, s. 427. Yksityisoikeudelliseen vaateeseen perustuvan asianomistaja-aseman tarpeellisuutta on kyseenalaistettu myös siksi, että rikoksen johdosta vahinkoa kärsinyt voi aina nostaa vahingonkorvauskanteen ja näin ollen vahinkoa kärsineen oikeusturvan turvaaminen ei edellytä asianomistaja-aseman myöntämistä, Virolainen – Pölönen 2004, s.170–171. Ks. myös Vuorenpää 1999 s. 40; Frände 1986 s. 173; Lappalainen 1986, s. 20 av. 40. Lisäksi jos asiassa on nostettu syyte, voidaan myös muun kuin asianomistajan yksityisoikeudellinen vaade ROL 3:1:n nojalla käsitellä rikosasian yhteydessä. Tämän perusteella onkin esitetty, että asianomistaja-asema tulisi rajata vain loukatun oikeushyvän haltijoille, Virolainen – Pölönen 2004, s.171.

⁴⁴⁴ Immonen 2024, s. 323. Ks. myös HE 27/1977 vp, s. 107.

niiden rikoksen osalta, jotka on toteutettu yritysjärjestelyn täytäntöönpanon jälkeen, on asianomistajan määritelmän mukaan selkeä.

6.1.3 Rikos on tehty ennen yritysjärjestelyä

Asianomistaja-aseman siirtyminen tilanteessa, jossa kokonaisjakautumisessa tai sulautumisessa purkautuneeseen yhtiöön on kohdistunut rikos ennen sulautumisen tai jakautumisen täytäntöönpanoa, ei ollut selkeä ennen korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua KKO 2024:54.⁴⁴⁵

KKO 2024:54 ratkaistavana olevassa asiassa yhtiö B oli jakautunut yhtiöksi C ja D ja purkautunut jakautumisen seurauksena. A oli oikeudettomasti käyttänyt yhtiön B yrityssalaisuuksia ennen jakautumista. Jakautumisessa yhtiöstä C tuli kyseisten yrityssalaisuuksien haltija. A oli jatkanut yrityssalaisuuksien rikkomista myös jakautumisen täytäntöönpanon jälkeen.

Tapauksessa kysymys rangaistussäännöksellä suojattavasta oikeushyvästä ei ollut epäselvä. Asiassa keskeiseksi ei muodostunut myöskään se, oliko suojeltavaa oikeushyvä loukattu. Keskeistä oli se, kuka on asiassa oikeutettu käyttämään syyteoikeutta eli se, kenen oikeushyvä on loukattu. Korkein oikeus totesi, ettei jakautuvan yhtiön oikeushenkilöllisyys jatku jakautumisen vastaanottaneessa yhtiössä vaan jakautunut ja vastaanottanut yhtiö ovat erillisiä oikeushenkilöitä.⁴⁴⁶

Oikeushenkilöllisyyden erillisyyden vuoksi korkein oikeus katsoi asian tiivistyvän kysymykseen siitä, oliko syyteoikeus siirtynyt vastaanottavalle yhtiölle jakautumismenettelyn seurauksena. Korkein oikeus totesi, ettei syyteoikeuden siirtymisestä ole laissa säädöksiä, mutta sattumanvaraisuus sekä rikosvastuun toteuttaminen puoltavat syyteoikeuden siirtymistä jakautumisen seurauksena, silloin kun jakautuva yhtiö purkautuu.⁴⁴⁷ Ennakkoratkaisussaan korkein oikeus kuitenkin päätyi siihen, ettei syyteoikeuden henkilökohtaisuudesta vuoksi, syyteoikeus voi siirtyä jakautumisen vastaanottaneelle yhtiölle ilman nimenomaista lain säännöstä.⁴⁴⁸

KKO 2024:54 hylkäsi ratkaisussaan oikeusturvan ja rikosvastuun toteuttamisen edistämisen tavoitteet syyteoikeuden henkilökohtaisuuden perusteella.⁴⁴⁹ Ratkaisun perusteella

⁴⁴⁵ Toki vallitsevana käsityksenä on ollut, että syyteoikeus on henkilökohtainen ja siten siirtokelvoton, ks. esim. Jokela 2002, s. 56. Näin myös Ruotsissa Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 186. Ks. myös siirtokelvottomuutta koskevasta kritiikistä Rautio 2006, s. 294–296.

⁴⁴⁶ KKO 2024:54 kohta 11. Ks. myös HE 109/2005 vp, s. 162, jossa nimenomaisesti todetaan, ettei yleisseuraanto merkitse yhtiön oikeudellisen identiteetin jatkumista.

⁴⁴⁷ KKO 2024:54 kohta 13.

⁴⁴⁸ Ibid.

⁴⁴⁹ KKO 2024:54 kohta 13. Syyteoikeuden on myös oikeuskirjallisuudessa katsottu olevan henkilökohtainen, ks. esim. Jokela 2002, s. 56. Näin myös Ruotsissa Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 186.

sulautumisessa ja jakautumisessa purkautuneen yhtiön lyhyenkin ajan passiivisuus johtaa automaationa siihen, ettei vastaanottanut yhtiö voi nostaa syytettä oikeushyvänsä kohdistuneeseen rikokseen ajalta, jona loukatun oikeushaltijuus ei vielä ole ollut vastaanottaneella yhtiöllä.⁴⁵⁰ Kuten korkein oikeus totesi, ei syyteoikeuden siirtymisestä ole laissa säädöksiä jakautumisen osalta. Laissa on kuitenkin säädetty syyteoikeuden siirtymisestä asianomistajan kuollessa.⁴⁵¹ Syyteoikeuden siirtymistä asianomistajan kuollessa on ROL 1:17.2:n esitöissä perusteltu sattumanvaraisuuden välttämiseksi.⁴⁵² Syyteoikeuden siirtymättömyyden perustuessa syyteoikeuden henkilökohtaisuuteen, ei siirtymisen kannalta merkitystä ole sillä, onko lainkäyttömenettelyä aloitettu ennen yritysjärjestelyn täytäntöönpanoa. Käytännössä lainkäyttömenettelyn aloittaminen ennen yritysjärjestelyä voi kuitenkin vaikuttaa rikosoikeudellisen vastuun toteutumiseen. Tämä johtuu siitä, että mikäli syyteoikeutettu on ehtinyt tehdä syytepyynnön asianomistajarikoksessa, voi syyttäjä jatkaa asian loppuun saattamista. Tilanteessa, jossa syytepyyntöä ei ole esitetty, ei syyttäjällä lähtökohtaisesti ole asianomistajarikoksissa oikeutta nostaa syytettä.⁴⁵³ Käytännössä rikosoikeudellisen vastuun toteutuminen on siten hyvin sattumanvaraisten syiden varassa.⁴⁵⁴

Syyteoikeuden ei yleensä katsota siirtyvän muissa kuin kuoleman tapauksissa.⁴⁵⁵ Toisaalta syyteoikeuden siirtymisen puolesta myös muissa yleisseuraantotilanteissa on esitetty kannanottoja.⁴⁵⁶ Rautio katsoo, että oikeushenkilön purkautumisen jälkeen tapahtuvan yleisseuraannon laajuuden tulisi kattaa myös syyteoikeuden siirtymisen.⁴⁵⁷ Sattumanvaraisuus sekä rikosvastuun toteuttaminen puoltavat syyteoikeuden siirtymistä kokonaisjakautumisen seurauksena eli silloin, kun jakautuva yhtiö purkautuu.⁴⁵⁸ Syyteoikeuden siirtymistä sulautumisen yhteydessä

⁴⁵⁰ Ks. KKO 2024:54 kohta 22. Yrityssalaisuuksien rikkomista koskevien rangaistussäännösten taustalla on tavoite edistää yrityssalaisuuksien suojaa, HE 66/1988 vp, s. 2. Näiden salaisuuksien arvo voi olla taloudellisesti merkittävä, KKO 2024:54 kohta 22. Lisäksi korkein oikeus linjasi, että yrityssalaisuuden rikkomisajankohtana yrityssalaisuuden haltijana ollutta henkilöä, jonka oikeutta rikos on välittömästi loukannut tai vaarantanut, on lähtökohtaisesti pidettävä rikoksen asianomistajana, KKO 2024:54 kohta 22. Korkein oikeus toisin sanoen perusti asianomistaja-aseman loukatun tai vaarannetun oikeushyvän haltijuuteen rikoksen tekohetkellä. Sille asialle, että vaikutukset tuona aikana tehdyn teon osalta ulottuivat yleisseuraannon nojalla oletettavasti myös seuraavaan yhtiöön, ei annettu merkitystä. Korkeimman oikeuden ratkaisun ilmentämä asianomistaja-aseman määritelmä vastaa vakiintunutta asianomistaja-aseman määritelmää. Rikoksella ei ole välittömästi loukattu vastaanottavan yhtiön oikeutta, silloin kun oikeushyvän haltijuus ei ole vielä siirtynyt.

⁴⁵¹ Ks. ROL 1:17.2.

⁴⁵² HE 82/1995 vp, s. 47.

⁴⁵³ Asianomistajarikoksissa syyttäjä voi nostaa syytteen vain asianomistajan syytepyynnön nojalla tai silloin, kun erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Ks. esim. RL 30:12.2.

⁴⁵⁴ Näin myös Rautio 2006, s. 296. Ks. myös HE 82/1995 vp, s. 47.

⁴⁵⁵ Vuorenpää ym. 2021, s. 438.

⁴⁵⁶ Ks. Rautio 2006, s. 291–296.

⁴⁵⁷ Rautio 2006, s. 295–296.

⁴⁵⁸ KKO 2024:54 kohta 13; Rautio 2006, s. 295–296. Ks. myös HE 82/1995 vp, s. 47.

voidaan puoltaa samoilla perusteilla.⁴⁵⁹ Syyteoikeuden kuulussa asialegitimaation alaan, on syyteoikeuden siirtymisessä kyse asialegitimaation siirtymisestä.

Tutkielman tarkastelupisteessä ei ole oikeusaseman siirtyminen vain luovuttaneen yhtiön aloittamissa lainkäyttömenettelyissä vaan myös se, miten oikeus nostaa kanne, esittää syyttämispyyntö tai nostaa syyte siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle, silloin kun oikeuden peruste on syntynyt ennen yritysjärjestelyn täytäntöönpanoa. Vaikka tarkastelupiste on tutkielmassani siten laajentunut tavanomaisesta asianosaisseuraannon käsitteestä, on katsottavissa, että jäljempänä esitettyä voidaan soveltaa tutkielmani tarkastelemassa laajuudessa.

Asianosaisseuraannon keskeisenä tavoitteena on prosessiekonomia.⁴⁶⁰ Prosessiekonominen hyöty tulee seuraajan hyväksi siinä, että hänen ei tarvitse aloittaa oikeusprosessia alusta. Vastapuolen osalta hyöty näkyy siinä, että seuraanto ei vaikuta siihenastisen prosessin pätevyYTEEN.⁴⁶¹ Asianosaisseuraannossa perusasetelmana onkin, ettei seuraanto vaikuta prosessiin takautuvasti.⁴⁶² Seuraajan asema muodostuu siten jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatteen mukaisesti.⁴⁶³ Jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatteesta seuraa, ettei asianosaisseuraannon perusteella sijaan tullut taho saa parempaa asemaa kuin edeltäjänsä, vaan hänen on jatkettava siitä, mihin asiassa on seuraannon tapahtuessa jääty. Tämä tarkoittaa sitä, että seuraajan asema on sama kuin hänen edeltäjänsä ja esimerkiksi edeltäjän prosessuaalinen huolimattomuus koituu seuraajan häviöksi.⁴⁶⁴ Asianosaisen prosessuaalinen huolimattomuus voi konkretisoitua muun muassa siinä, että asianosainen on preklusion vuoksi menettänyt oikeutensa suorittaa jokin prosessitoimi.⁴⁶⁵ Preklusiolla tarkoitetaan sitä, että määräajan kuluessa asianosainen menettää oikeutensa suorittaa tietty prosessitoimi kuten vedota uusiin seikkoihin ja todisteisiin.⁴⁶⁶

Korkein oikeus ei ole antanut ennakkoratkaisuja asianosaisseuraantoa koskevasta preklusiosta. Asiassa KKO 2004:11 oli kyse siitä, oliko hovioikeudessa mukaan tulleen itsenäisen väliintulijan oikeus vedota uuteen oikeudenkäyntiaineistoon rajoittunut preklusion vuoksi. OK 18:10.2:n mukaan, ”jos tuomio on voimassa väliintulijan hyväksi tai häntä vastaan, samalla tavoin kuin, jos se olisi annettu oikeudenkäynnissä, jossa hän itse olisi ollut asianosaisena, hänellä on asianosaisen asema oikeudenkäynnissä”. Korkein oikeus katsoi, että väliintulijan oikeus

⁴⁵⁹ Rautio 2006, s. 295–296.

⁴⁶⁰ Välimäki 2016, s. 331. Ks. myös Vuorenpää ym. 2021, s. 414; Lappalainen 1995, s. 282.

⁴⁶¹ Vuorenpää ym. 2021, s. 414.

⁴⁶² Välimäki 2016, s. 332. Ks. myös Ruotsin osalta esim. Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 179.

⁴⁶³ Välimäki 2016, s. 332; Hupli 2006, s. 134.

⁴⁶⁴ Välimäki 2016, s. 332.

⁴⁶⁵ *Ibid.*

⁴⁶⁶ Vuorenpää ym. 2021, s. 999. Ks. preklusiosäännöksistä esim. OK 6:9, 25:17.1 ja 30:7.

vedota uusiin seikkoihin ja todisteisiin on sama kuin asiassa asianosaisena toimineella. Näin olen OK 25:17 säännös preklusiosta rajoitti myös väliintulijan oikeutta vedota uuteen oikeudenkäyntiaineistoon hovioikeudessa.⁴⁶⁷ Ratkaisu voidaan nähdä noudattavan jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatetta.⁴⁶⁸ Tämä asetelma voitaneen ottaa lähtökohdaksi myös asianosaisseuraannoissa.⁴⁶⁹

Vireillä olevien oikeudenkäyntien osalta jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatteen soveltaminen on oikeusjärjestelmän toimivuuden ja oikeusturvan vuoksi perusteltu.⁴⁷⁰ Vaikka asianosaisseuraanto ja jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaate on liitetty nimenomaan vireillä oleviin oikeudenkäynteihin, voidaan jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaate nähdä myös ROL 1:17.2:n sääntelyssä. Pykälässä säädetään asianosaisaseman siirtymisestä perimyksen yhteydessä. ROL 1:17.2:n mukaan muusta syystä kuin asiassa kyseessä olevan rikoksen johdosta kuolleen asianomistajan syyteoikeus siirtyy pykälän 1 momentissa mainituille omaisille, ”paitsi jos asianomistaja on tahtonut, ettei syyttämispyyntöä esitetä eikä syytettä nosteta”. Jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatteesta seuraa myös se, että mikäli asianomistajalla ei ole kuoleman hetkellä ollut syyteoikeutta häneen ennen kuolemaansa kohdistuneessa rikoksessa, ei tällainen oikeus voi olla myöskään sijaan tulleilla omaisilla.⁴⁷¹ ROL 1:17.2:ssa lähtökohtana on kuitenkin asianomaisseuraanto. Mikäli vainaja on ilmaissut, ettei hän ole tahtonut käyttää syyteoikeuttaan, ei syyteoikeus siirry hänen omaisilleen (ROL 17.2). De lege ferenda -kannanottona esitetään, että sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä asianomaisasema tulisi siirtyä vastaanottavalle yhtiölle vastaavalla rajoituksella, kuin kuolleen asianomistajan omaisille. Rajoituksena olisi siten se, että, jos purkautuva yhtiö on nimenomaisesti ilmaissut tarkoituksensa jättää ryhtymättä oikeustoimiin, ei syyteoikeus siirry. Syyteoikeuden siirtyminen olisi yleisseuraannon mukaista ja alkuperäisen

⁴⁶⁷ KKO 2004:11.

⁴⁶⁸ Välimäki 2016, s. 333.

⁴⁶⁹ Välimäki 2016, s. 333. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty kannanottoja myös sen puolesta, että jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatetta ei tulisi noudattaa asianosaisseuraannossa, ks. Hupli 2006, s. 139–141 ja Ruotsin osalta Lindell 1993, s. 374–381. Hupli on esittänyt, että asianosaisseuraanto voisi toimia preklusion murtajana, ks. Hupli 2006, s. 139–141. Lindellin kanta puolestaan perustuu pitkälti siihen, että seuraannon myötä kyse on seuraajan eduista, jotka hänellä on puolustettavanaan ja, jotta asianosaisseuraannon tarkoitus voisi toteutua, tulee seuraajalla olla täysimääräiset mahdollisuudet puolustaa etujaan ja oikeuksiaan, Lindell 1993 s. 374–381. Välimäki kyseenalaistaa sen mitä sen, mitä hyötyä asianosaisseuraanto voisi preklusion murtajana antaa, Välimäki 2016, s. 333.

⁴⁷⁰ Ks. prosessiekonomisesta hyödystä esim. Vuorenperä ym. 2021, s. 414.

⁴⁷¹ Asianomistaja on voinut menettää syyteoikeutensa esimerkiksi peruuttaessaan syytteensä tai syyttämispyyntönsä (ROL 1:16).

asianomistajan tahtoon perustuva rajoitus mahdollistaisi myös jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatteen noudattamisen.⁴⁷²

Tässä yhteydessä on hyvä palata asianomistajan syyteoikeuden tavoitteisiin. Asianomistajan syyteoikeuden taustalla on erilaisia funktiota.⁴⁷³ Tutkielmani kontekstissa kiinnostuksen keskiössä on asianomistajan syyteoikeuden oikeussuoja- ja hyvitysfunktion toteutuminen sulautumisessa ja jakautumisessa. Oikeussuojafunktiolla tarkoitetaan sitä, että syyteoikeudella asianomistajalle on taattu mahdollisuus saada asiansa käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Hyvitysfunktio konkretisoituu siinä, että asianomistaja voi tuomioistuimen käsittelyssä vaatia hyvitystä rikoksen johdosta.⁴⁷⁴ Ratkaisussa KKO 2024:54 on katsottu, että purkautuneelle yhtiölle on jäänyt piilevä oikeus käyttää asianomistajan puhevaltaa. Tosiasiallisesti purkautunut yhtiö ei voi tätä kuitenkaan käyttää, sillä se on menettänyt oikeustoimikelpoisuutensa kokonaisjakautumisen täytäntöönpanon ja siitä seuraavan purkautumisen johdosta. Tämä estää asianomistajan syyteoikeuden funktioiden toteutumisen.⁴⁷⁵ Alkuperäinen asianomistaja on nimittäin kokonaisjakautumisen seurauksena lakannut eikä enää ole olemassa tahoa, joka voisi nostaa syytteen asianomistajarikoksesta, siltä osin kuin se on tapahtunut ennen kokonaisjakautumista.⁴⁷⁶

⁴⁷² On katsottavissa, että jo yleisseuraanto viittaa osin jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatteeseen, sillä siinä oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät sellaisenaan seuraajalle. Seuraaja ei voi esimerkiksi saada vahvempaa saantosuojaa kuin luovuttajalla oli. Ks. oikeuksien siirtymisestä sellaisenaan esim. Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Ks. myös Kartio 2001, s. 221 ja s. 274.

⁴⁷³ Ks. näistä esim. Jokela 2000, s. 154–155; Jonkka 1991, s. 188–192; Virolainen 1998, s. 443–444; Ekelöf – Edelstam – Pauli 2015, s. 63–66; Vuorenpää 1999, s. 51–54; Heuman 1973, s. 68–72.

⁴⁷⁴ Jokela 2002, s. 48.

⁴⁷⁵ Tässä yhteydessä toki voidaan nostaa esille se, että asianomistaja, jonka oikeushyvää on rikoksella väliättömästi vaarannettu tai rikottu on purkautumisen myötä lakannut oikeudellisesti olemasta. Onkin vierasta ajatella, että lakanneen oikeushenkilön oikeushyvää pitäisi suojella. Kuten edellä on lyhyesti sivuttu, ei asianomistajan määritelmää ole tarkoituksen mukaista laajentaa kattamaan myös välillisesti loukattuja vain sen vuoksi, että sulautumisen ja kokonaisjakautumisen myötä ei syntyisi tyhjiötä asianomistajan paikalle. Syyteoikeuden siirtymättömyys on kuitenkin ongelmallista rikosoikeudellisen vastuun toteutumisen kannalta.

⁴⁷⁶ Ks. KKO 2024:54.

6.2 Oikeushenkilön rangaistusvastuu

6.2.1 Yleisesti oikeushenkilön rangaistusvastuusta

Rikoslain 9 luvussa säädetään oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Oikeushenkilön rangaistusvastuun sääntelymalli perustuu siihen, että luonnollinen henkilö on tehnyt rikoksen.⁴⁷⁷ Oikeushenkilöllä ei perinteisesti ole katsottu olevan rikoksen tekemisen edellyttämää tahtoa.⁴⁷⁸ Rikosoikeudellinen moite voidaan kohdistaa oikeushenkilöön silloin, kun sen toiminnassa on tehty rikos ja RL 9 luvussa säädettyt oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytykset täyttyvät. Oikeushenkilön rangaistusvastuun taustalla on ajatus, siitä, että oikeushenkilön tulee huolehtia siitä, että sen toiminta on järjestetty lain mukaisesti.⁴⁷⁹

Oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksenä on oikeushenkilön oikeuskelpoisuus sekä oikeudellinen toimintakyky.⁴⁸⁰ Oikeuskelpoisuuden ja oikeudellisen toimintakyvyn on katsottu alkavan hetkellä, jona yhteisö eriytyy sen takana olevien henkilöiden oikeuspiiristä. Oikeuskelpoisuuden ja oikeudellisen toimintakyvyn on puolestaan katsottu päättyvän silloin, kun oikeushenkilön taustalla oleva toimielimistö hajoaa.⁴⁸¹ Koska rangaistusvastuuta ei voida langettaa rikoksesta, joka on tehty ennen oikeushenkilön perustamista,⁴⁸² voi oikeuskelpoisuuden ja oikeudellisen toimintakyvyn alkaminen merkityksellinen tiettyjen jakautumistapojen osalta. Tutkielmasani rangaistusvastuun siirtymistä ei kuitenkaan tarkastella erilaisten sulautumis- ja jakautumistapojen kuten yhtiöittämällä tapahtuvan jakautumisen osalta erikseen, vaan tavoitteena on luoda yleiskuva siitä voiko oikeushenkilön rangaistusvastuu siirtyä. Keskeisenä kysymyksenä on sen selvittäminen, siirtyykö rangaistusvastuu yleisseuraannon mukana eli silloin, kun rikos on tehty edeltävän yhtiön toiminnassa.

6.2.2 Rikosoikeudelliset periaatteet esteenä rangaistusvastuun siirtymiselle

Kokonaisjakautuva yhtiö sekä sulautuva yhtiö lakkaa kokonaisjakautumisen ja sulautumisen täytäntöönpanon yhteydessä (OYL 16:16.1 ja OYL 17:16.1). Samalla purkautuvan yhtiön oikeushenkilöllisyys lakkaa (OYL 20:17.2).⁴⁸³

⁴⁷⁷ HE 95/1993 vp, s. 5; Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 367.

⁴⁷⁸ Jaatinen 1998, s. 154. Ks. myös HE 95/1993 vp, s. 16–17.

⁴⁷⁹ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 367. Ks. myös HE 95/1993 vp, s. 16–17.

⁴⁸⁰ Tapani 2021, s. 13. Ks. HE 95/1993 vp, s. 26.

⁴⁸¹ HE 95/1993 vp, s. 26.

⁴⁸² HE 95/1993 vp, s. 26–27.

⁴⁸³ Purkautumisen takia tutkielman tarkastelun rajaaminen kokonaisjakautumisiin ja sulautumisiin tuo selkeyttä myös rangaistusvastuun siirtymisen systematisointiin. Ks. myös HE 109/2005 vp, s. 37–38, jossa

Oikeushenkilön rangaistusvastuun vaatimus oikeushenkilöllisyyden olemassaolosta konkretisoituu kahdella eri tavalla. Ensinnäkin lakanneen oikeushenkilön hyväksi ei voi tehdä enää rikosta, sillä sen oikeushenkilöllisyys on lakannut. Toiseksi lakannut yhtiö, jonka hyväksi on ennen sen lakkaamista tehty rikos, ei enää ole oikeushenkilönä olemassa eikä siihen näin ollen voida kohdistaa rangaistusseuraamuksia.⁴⁸⁴ Jälkimmäinen tilanne on merkityksellinen tutkielmani kannalta.

OYL 16:16:ssä ja OYL 17:16:ssä säädetään sulautumisen ja jakautumisen oikeusvaikutuksista. Rikoslaki ja osakeyhtiölaki eivät sisällä säännöksiä siitä, miten sulautuminen ja jakautuminen vaikuttavat oikeushenkilön rangaistusvastuuseen, silloin kun sulautuvan ja jakautuvan yhtiön piirissä on tehty rikos ennen yritysjärjestelyn täytäntöönpanoa.⁴⁸⁵ Tapani nostaa oikeushenkilön rangaistusvastuun siirtymisen tarkastelussa keskiöön osakeyhtiöiden erillisen oikeushenkilöllisyyden, sen, ettei OYL 16:16:ssä ja OYL 17:16:ssä ole mainintaa velvoitteiden siirtymisestä sekä sen, että esimerkiksi vahingonkorvausoikeudessa lähtökohtana on vahingon aiheuttaneen vastuun.⁴⁸⁶ Tapani nostaa esille, myös sen, että laissa ei ole erityistä säännöstä vastuussa olevasta tahosta sen varalta, että vahinkoa aiheuttanut yhtiö puretaan.⁴⁸⁷ Tämän perusteella Tapani on katsonut, että oikeustila ei ole selkeä sen suhteen voiko oikeushenkilön rangaistusvastuuta soveltaa sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä rikoksiin, jotka on tehty lakkaavan yhtiön toiminnassa ennen sen lakkaamishetkeä.⁴⁸⁸

RL 9:1.1:n mukaan ”oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tehty rikos, on syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen johdosta yhteisösakkoon, jos se on tässä laissa säädetty rikoksen seuraamukseksi”. Lähtökohtana on siten rangaistusvastuun asettaminen sille oikeushenkilölle, jonka toiminnassa rikos on tehty. Sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa sulautuvien ja jakautuvien yhtiöiden oikeushenkilöllisyydet kuitenkin lakkaavat yritysjärjestelyn täytäntöönpanohetkellä.⁴⁸⁹ Tämä on haastava tilanne, siltä osin, ettei tällöin enää ole olemassa oikeushenkilöä, jonka piirissä rikos on tehty. Tämä on haasteellista myös tekijävastuun näkökulmasta.⁴⁹⁰

osakeyhtiön oikeushenkilöllisyyden on katsottu sisältävän oikeuskelpoisuuden sekä oikeustoimikelpoisuuden.

⁴⁸⁴ HE 95/1993 vp, s. 27.

⁴⁸⁵ Näin myös Kotiranta 2021, s. 303.

⁴⁸⁶ Tapani 2021, s. 13.

⁴⁸⁷ Tässä yhteydessä Tapani viittaa ratkaisun KKO 2019:90 kohtaan 16, jossa näin nimenomaisesti todetaan, Tapani 2021, s. 13.

⁴⁸⁸ Tapani 2021, s. 13.

⁴⁸⁹ Ks. OYL 16:16.1, OYL 17:16.1 ja OYL 20:17.2.

⁴⁹⁰ Kotiranta 2021, s. 315.

Kuten edellä on mainittu, on oikeushenkilön rangaistusvastuun edellytyksenä oikeuskelpoisuus sekä oikeudellinen toimintakyky. Toisaalta RL 9:1:n esitöissä on todettu, ettei konkurssiin joutuminen poista rangaistusvastuuta, vaan konkurssipesä vastaa ennen konkurssiin asettamista tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta yhteisösakosta. Vaikkei yhteisösakkoa ole ehditty tuomita ennen konkurssiin joutumista, on myöhemmin tuomittu yhteisösakko sen perusteen syntymisajankohdan vuoksi tavallista konkurssivelkaa. Konkurssiin joutuneen oikeushenkilön purkautuessa ei rangaistusvastuu kuitenkaan enää ole mahdollinen. Mahdollisuutta asettaa rangaistusvastuu konkurssiin joutuneelle oikeushenkilölle, on perusteltu sillä, että rikosoikeudellinen rangaistusvastuu ei toteutuisi, jos pelkkä konkurssiin asettaminen estäisi rangaistusvastuun toteuttamisen.⁴⁹¹

Oikeuskirjallisuudessa konkurssiin asettamisen vaikutus on laajennettu koskemaan myös sulautumista ja jakautumista, siten, että yhtiö voi lakkaamisestaan huolimatta joutua vastuuseen sen toiminnassa ennen lakkaamishetkeä tehdystä rikoksesta. Tämän näkökulman tueksi on viitattu hovioikeuden ratkaisuun HelhO 31.12.2007, nro 4337, dnro R 06/3500.⁴⁹² Kyseisessä ratkaisussa on arvioitu sulautumisen vaikutusta yhteisösakon määräämiseen. Ratkaisussa sulautumisessa perustetun yhtiön katsottiin vastaanottaneen sulautuneiden ja sitä myötä lakanneiden yhtiöiden toiminnot, joiden piirissä oli syyllistytty törkeään sisäpiiritiedon väärinkäyttöön. Vastaanottanut yhtiö oli oikeushenkilön rangaistusvastuussa aiempien yhtiöiden tekemän rikoksen johdosta.⁴⁹³

On huomattava, että kyseinen hovioikeuden ratkaisu ei jäänyt lainvoimaiseksi.⁴⁹⁴ Korkein oikeus päätyi muuttamaan hovioikeuden tuomiota, sillä perusteella, että yhtiöt, joiden toiminnassa rikos oli tehty, olivat purkautuneet ja lakanneet olemasta. Vaikka vastaanottanut yhtiö oli jatkanut liiketoimintaa, jonka piirissä rikos oli ennen sulautumista tehty, korkein oikeus katsoi, ettei vastaanottavaan yhtiöön voitu kohdistaa rikosoikeudellista rangaistusvastuuta laillisuusperiaatteen vuoksi.⁴⁹⁵

Rikosoikeudellisen rangaistusvastuun kohdentaminen vain oikeushenkilöön, jonka piirissä rikos on tehty, on laillisuusperiaatteen valossa ymmärrettävä. Rikosoikeus on perusoikeusherkkä oikeudenala, sillä tiettyjen tekojen säätäminen rangaistavaksi rajoittaa ihmisten toimintaa ja siten mahdollisesti myös heidän perus- ja ihmisoikeuksiansa.⁴⁹⁶ Kriminalisoinnilla samanaikaisesti

⁴⁹¹ HE 95/1993 vp, s. 26–27.

⁴⁹² Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 369–370.

⁴⁹³ HelhO 31.12.2007, nro 4337, dnro R 06/3500.

⁴⁹⁴ Asiaa koskee julkaisematon korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 22.9.2015, R2008/246.

⁴⁹⁵ KKO 22.9.2015, R2008/246.

⁴⁹⁶ Melander 2016, s. 19.

sekä puututaan, että turvataan yksilöiden perus- ja ihmisoikeuksia.⁴⁹⁷ Perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvana järjestelmänä rikosoikeudellisen järjestelmän on katsottu edellyttävän erityistä oikeutusta. Perinteisesti oikeutus on perustettu rangaistusteorioihin tai kriminaaliperiaatteisiin.⁴⁹⁸ Nykyisin rikosoikeudellisen järjestelmän hyväksyttävyyden tarkastelu tapahtuu kriminalisointiperiaatteista käsin.⁴⁹⁹ Laillisuusperiaate on yksi kriminalisointiperiaatteista.⁵⁰⁰ Laillisuusperiaatteen mukaan rikosoikeudellisen vastuun eli rangaistuksen ja muun rikosoikeudellisen seuraamuksen on perustuttava tekohetkellä voimassa olevaan lakiin (PL 8 § ja RL 3:1).⁵⁰¹ Laillisuusperiaate vaikuttaa käytännön tasolla rikosoikeudelliseen tulkintaan ja rikosoikeudellisten oikeuslähteiden käyttöön.⁵⁰² Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate on keskeisin rikosoikeudessa käytettävä normatiivinen ohje.⁵⁰³ Nimestään huolimatta laillisuusperiaate on ehdoton, eikä siitä voida poiketa kuten muista oikeusperiaatteista.⁵⁰⁴

Laillisuusperiaatteen on vakiintuneesti katsottu muodostuvan neljästä alaperiaatteesta.⁵⁰⁵ Oikeushenkilön rangaistusvastuun yhteydessä näistä keskeisin periaate on kirjoitetun lain vaatimus. Tämä vaatimus ilmenee selkeästi PL 8 §:stä ja RL 3:1:stä; lainkäyttäjä ei voi tuomita rangaistusta muusta kuin laissa rangaistavaksi säädetystä teosta.

Myös KKO 2024:54 ratkaisun perusteella on katsottavissa, ettei RL 9:1:n sanamuotoa voida tulkita laajentavasti.⁵⁰⁶ Toisaalta korkein oikeus on ottanut ratkaisussaan KKO 22.9.2015, R2008/246 esille, että sulautumistilanteissa vastuu voitaisiin ulottaa myös vastaanottaneeseen yhtiöön. Korkein oikeus ottaa esimerkiksi tällaisesta tilanteesta kombinaatiosulautumisen, missä rikos on tapahtunut kaikkien sulautuneiden yhtiöiden toiminnassa ja sulautuneiden sekä vastaanottavien yhtiöiden johto on sama. Korkeimman oikeuden mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuu voidaan ulottaa myös toiseen oikeushenkilöön tilanteissa, joissa liiketoimintasiirron nimenomaisena tarkoituksena on välttää rikosoikeudellisen vastuun toteutuminen.⁵⁰⁷

⁴⁹⁷ Nuutila 1997, s. 39. Ks. perusoikeuksien suojan ulottuvuudesta Mähönen– Villa 2006, s. 61–63. Ks. erityisesti oikeushenkilöiden perusoikeussuojasta Länsineva 2002, s. 105–116.

⁴⁹⁸ Melander 2016, s. 19.

⁴⁹⁹ Melander 2016, s. 20. Ks. tarkemmin kriminalisointiperiaatteista Melander 2016, s. 20–21.

⁵⁰⁰ Melander 2016, s. 21–22.

⁵⁰¹ Kansallisen sääntelyn ohella laillisuusperiaatteesta on säädetty kansainvälisissä sopimuksissa, joiden erittely ei tässä yhteydessä ole tarpeen.

⁵⁰² Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 114.

⁵⁰³ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 114; Frände 2012, s. 29; Melander 2016, s. 22. Laillisuusperiaatetta noudatetaan jossain määrin myös muilla oikeudenaloilla, Melander 2016, s. 41; Nuutila 1997, s. 47.

⁵⁰⁴ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 114. Näin myös Nuutila 1997, s. 39.

⁵⁰⁵ HE 44/2002 vp, s. 30–31. Ks. myös Frände 2012, s. 29; Nuutila 1997, s. 47–67.

⁵⁰⁶ Kotiranta 2021, s. 321.

⁵⁰⁷ KKO 22.9.2015, R2008/246.

Korkeimman oikeuden esittämä esimerkki tilanteesta, jossa vastuu voidaan ulottaa vastaanottaneeseen yhtiöön, vaikuttaa täyttävän taloudellisen seuraantovastuun edellytykset. Taloudellinen seuraantovastuu mahdollistaa vastuun perustamisen jollekin toiselle kuin rikkomukseen syyllistyneen oikeudelliselle seuraajalle.⁵⁰⁸ Edellytyksenä on, että yksikkö, jolle seuraamus määrätään, on taloudelliselta kannalta sama kuin rikkomukseen syyllistynyt yksikkö.⁵⁰⁹ Taloudellisen jatkuvuuden kriteerinä on se, että siirron saanut jatkaa samaa toimintaa, jonka piirissä rikkomus on tehty ja, että toiminta on harjoitettu samoilla markkinoilla, joilla rikkomukseen on syyllistytty.⁵¹⁰ Toinen taloudellisen jatkuvuuden kriteeri koskee rakenteellista yhteyttä. Unionin oikeuskäytännössä rakenteellisella yhteydellä on tarkoitettu saman henkilön määräysvallan alaisuutta.⁵¹¹ Korkeimman oikeuden ratkaisussaan esittämä esimerkki tilanne vastuun ulottamisesta vastaanottaneeseen yhtiöön näyttää merkitsevän sitä, että rikoslain sanamuodon mukainen tulkinta sekä laillisuusperiaate voivat syrjäytyä silloin, kun sulautumisen nimenomaisena pyrkimyksenä on välttää rikosoikeudellinen vastuu.⁵¹² Ratkaisun esimerkin mukaan toiminnan jatkaminen ja rakenteelliset yhteydet, puhuvat tämän pyrkimyksen puolesta. Korkein oikeus on toisin sanoen katsonut, että taloudellisen seuraannon kriteerien täytyessä voi rikosoikeudellinen vastuu siirtyä myös yritysjärjestelyä edeltävältä ajalta.

Edellä avattu KKO 22.9.2015, R2008/246 ratkaisu on julkaisematon. Mikäli ratkaisua ei ole julkaistu, on katsottavissa, että sen ohjausinformatiivista arvoa on haluttu pienentää.⁵¹³ Ottaen huomioon laillisuusperiaatteen ehdottomuuden, ei oikeushenkilön rangaistusvastuun siirtymisestä voida esittää lopullisesta ratkaisusta poikkeavaa näkökulmaa. Siltä osin kuin ratkaisussa ehdotetaan rangaistusvastuun ulottamista vastaanottavaan yhtiöön toiminnan jatkuvuuden ja johdon samuuden perusteella, on kuitenkin oltava eri mieltä. Laillisuusperiaate ei salli rikosoikeudellisen rangaistuksen ulottamista toiseen yhtiöön ilman lain nimenomaista säännöstä.⁵¹⁴

⁵⁰⁸ Havu – Kalliokoski – Wikberg 2020, s. 179.

⁵⁰⁹ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 42; Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, *Aalborg Portland A/S ym. v. Euroopan komissio*, tuomio 7.1.2004, ECLI:EU:C:2004:6, kohta 59.

⁵¹⁰ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 45.

⁵¹¹ Asia C-280/06, *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v. Ente tabacchi italiani — ETI SpA ym. Philip Morris Products SA ym. v. Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato ym.*, tuomio 11.12.2006, ECLI:EU:C:2007:775, kohta 47. Ks. myös kohdat 49 ja 52.

⁵¹² Kotiranta 2021, s. 321. Ks. myös KKO 22.9.2015, R2008/246.

⁵¹³ Aarnio 2011, s. 74.

⁵¹⁴ Näin myös Kotiranta 2021, s. 321–322.

Syyllisyysperiaate on laillisuusperiaatteen ohella keskeisimpiä oikeusvaltiollisen rikosoikeuden perusteita.⁵¹⁵ Kuten edellä perimystä käsittelevän kappaleen yhteydessä on todettu, on syyllisyyden ydinmerkitys tiivistetty toisintoimimismahdollisuuteen.⁵¹⁶ Myös tutkielmassani syyllisyysperiaatteella tarkoitetaan sitä, että rikosoikeudellisen rangaistavuuden edellytyksenä on henkilön toiminnan sisältämä moitittavuus.⁵¹⁷ Jollei henkilö ole voinut toimia toisin tai estää rikosta tapahtumasta on kohtuutonta, että häneen kohdistetaan rangaistusvastuu. Rikosoikeudellisen rangaistusvastuun kohdistaminen henkilöön, joka ei tosiasiasa ole vaikuttanut rikoksen toteutumiseen, on lisäksi ristiriidassa kriminalisoinnin tarkoituksen kanssa. Rangaistusvastuun ulottaminen henkilöihin, jotka eivät ole tosiasiasa voineet vaikuttaa rikoksen toteutumiseen olisi kohtuutonta, ristiriidassa kriminalisoinnin tavoitteiden kanssa sekä syyllisyysperiaatteen vastaista. Koska oikeushenkilön rangaistusvastuu palautuu lopulta siihen, että yhtiön toiminnassa on menetetty lainvastaisesti, on katsottavissa, ettei rangaistusvastuun siirtyminen olisi vastoin syyllisyysperiaatetta, silloin kun yhtiön johto säilyy samana.⁵¹⁸ Laillisuusperiaatteen voidaan kuitenkin katsoa estävän rangaistusvastuun ulottamisen vastaanottavaan yhtiöön ilman nimenomaista lainsäädännöstä.⁵¹⁹

⁵¹⁵ Melander 2016, s. 142.

⁵¹⁶ Melander 2008, s. 290; Lappi-Seppälä 1987, s. 283; Nuutila 1997, s. 74.

⁵¹⁷ Syyllisyyden ymmärtäminen toisintoimimismahdollisuuden kautta on aiheellista myös oikeushenkilön kohdalla. Tässä yhteydessä ei ole syvennytty siihen, miten rationaalisena tai tahdonmuodostavana tahona oikeushenkilö voidaan nähdä. Toisaalta jo oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevissa esitöissä on nostettu esiin kritiikki, jonka mukaan rangaistusvastuun ulottaminen oikeushenkilöön on laillisuusperiaatteen vastaista, sillä oikeushenkilön toiminta ei voi olla tahallista tai tuottamuksellista, ks. HE 95/1993 vp, s. 4.

⁵¹⁸ Ks. Kotiranta 2021, s. 321. Kotiranta katsoo rangaistusvastuun siirtymisen olevan epäoikeudenmukaisuuden vastaanottavan yhtiön kannalta, sillä se ei ole voinut vaikuttaa rikoksen syntymiseen, Kotiranta 2021, s. 321. Tässä näkemyksessä ei ole kuitenkaan arvioitu erikseen tilannetta, jossa yhtiön johto säilyy samana.

⁵¹⁹ Kotiranta 2021, s. 321.

7 Päättäntö

Tutkielmani tavoitteena on ollut ensinnäkin jäsentää sitä, missä määrin asianlegitimaatio siirtyy sulautumisessa ja jakautumisessa. Edellä on muodostettu yleisiä oppeja yleisseuraannosta. Systematisoinnin seurauksena, vaikuttaa siltä, että kaikki kokonaisjakautuvan sekä sulautuvan yhtiön varat ja velat vastaanottaville yhtiöille yleisseuraannon nojalla. Yleisseuraannon laajuus kattaa myös piilevät varat ja velat.⁵²⁰ Sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yleisseuraantoluonteesta, sen kaikenkattavuudesta sekä purkautuvien yhtiöiden oikeushenkilöllisyyden lakkaamisen takia,⁵²¹ sulautuvan ja kokonaisjakautuvan yhtiön asialegitimaatio vaikuttaisi siirtyvän myös käynnistämättömien oikeusprosessien osalta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jos sopimusrikkomus on tapahtunut ennen kokonaisjakautumista, on vastaanottavalla yhtiöllä oikeus nostaa asiassa kanne.⁵²² Se, että rikosprosessissa syyteoikeus tai ”piilevät varat” eivät siirrykään, on vastoin yleisseuraannon käsitettä, jonka mukaan varat ja velat siirtyvät sellaisenaan, kaikkienensa ja ilman siirtotoimenpiteitä.⁵²³ Syyteoikeuden siirtymättömyys tarkoittaa sitä, ettei vastaanottava yhtiö tosiasiallisesti tulekaan yritysjärjestelyn seurauksena purkautuneen yhtiön sijaan oikeuksien ja velvollisuuksien haltijaksi.⁵²⁴

Asialegitimaation puutteellinen siirtyminen perustuu lopulta osakeyhtiöiden erillisyyteen ja siihen, ettei oikeushenkilöllisyys siirry sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä vaan vastaanottava yhtiö ikään kuin ”perii” alkuperäisen yhtiön oikeudellisen aseman.⁵²⁵ OYL 1:2.1:n mukaan

⁵²⁰ Immonen 2024, s. 323; af Schultén 2004, s. 542; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 17 luku, kohta ”Jakautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”. Lähtökohtana myös perimyksessä on, että kuolinpesän vastuu kattaa myös kuolinhetkellä tuntemattomat perittävän toimintaan perustuvat saatavat, Kaisto – Lohi 2013, s. 352. Myös konkurssin laajuus käsittää lähtökohtaisesti kaikki velallisen varat ja velat, jotka velallisella on ollut ennen konkurssin alkamista (KonkL 5:1 ja KonkL 1:5). Oleellista velkojen suhteen ei ole se onko saatava tiedossa vaan, se, milloin saatavaa koskeva sitoumus tai muu oikeusperuste on syntynyt (KonkL 1:5). Varojen suhteen konkurssiin kuuluvat lähtökohtaisesti myös ne varat, jotka velallinen on saanut ennen konkurssin loppumista (KonkL 5:1).

⁵²¹ Ks. OYL 20:17.2. Ks. myös HE 109/2005 vp, s. 37–38, jossa osakeyhtiön oikeushenkilöllisyyden on katsottu sisältävän oikeuskelpoisuuden sekä oikeustoimikelpoisuuden.

⁵²² Sopimusrikkomus ja sen perusteella syntyvä oikeus käyttää asianosaisen puhevaltaa ja vaatia vahingonkorvausta on tässä yhteydessä rinnastettu piileviin varoihin.

⁵²³ Näin esim. HE 109/2005 vp, s. 161 sulautumisen osalta. Koska myös jakautumista pidetään lähtökohtaisesti yleisseuraantona, HE 109/2005 vp, s. 167, on katsottava, että sulautumisen osalta esitetty voidaan lähtökohtaisesti ulottaa myös kokonaisjakautumiseen yleisseuraantona.

⁵²⁴ Oikeusaseman säilymisellä sulautumisen yhteydessä on lain esitöissä tarkoitettu sitä, että vastaanottava yhtiö astuu sulautumisessa purkautuvan yhtiön sijaan sopimusosapuoleksi, HE 27/1977, s. 107. Näin myös Immonen 2024, s. 323; Airaksinen – Pulkkinen – Rasinaho 2021, päivittyvä verkkoteos, V osa, 16 luku, kohta ”Sulautumisen täytäntöönpano ja oikeusvaikutukset”.

⁵²⁵ Esim. HE 109/2005 vp, s. 162. Tässä yhteydessä on tosin taas korostettava, ettei vastaanottavan voida katsoa ”perivän” alkuperäisen yhtiön asemaa, mikäli osa oikeuksista, kuten syyteoikeus ei siirry. Tosin

osakeyhtiö on osakkeenomistajistaan erillinen oikeushenkilö, joka syntyy rekisteröimisellä. Osakeyhtiön oikeushenkilöllisyys sisältää oikeuskelpoisuuden sekä oikeustoimikelpoisuuden. Oikeuskelpoisuudella tarkoitetaan sitä, että yhtiöllä voi olla oikeuksia ja velvollisuuksia ja oikeustoimikelpoisuudella sitä, että yhtiö on kelpoinen itse määräämään oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.⁵²⁶ Henkilökohtaiseksi katsotun syyteoikeuden siirtymättömyys perustuu osakeyhtiöiden erillisyyteen.⁵²⁷

Syyteoikeuden osalta esitettyyn ja erityisesti ratkaisun KKO 2024:54 tiivistämään näkemykseen voidaan kohdistaa kritiikkiä. On totta, ettei vastaanottava yhtiö ole ollut loukatun tai vaarannetun oikeushyvän haltija siltä osin kuin rikos on tehty ennen yritysjärjestelyä. Se, että rikoksen vaikutukset tosiasiallisesti ulottuvat vastaanottavaan yhtiöön, minkä lisäksi syyteoikeus katoaa sulautumisen tai kokonaisjakautumisen seurauksena, ei ole kuitenkaan oikeusvarmuuden ja rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisen kannalta perusteltua.

Kuten alussa on todettu, on asianomistajan syyteoikeuden taustalla erilaisia funktiota. Tutkielmani kontekstissa kiinnostuksen keskiössä on ollut asianomistajan syyteoikeuden oikeussuoja- ja hyvitysfunktion toteutuminen sulautumisessa ja jakautumisessa. Syyteoikeuden siirtymättömyys ei toteuta niiden henkilöiden oikeussuoja- ja hyvitysfunktioita, joihin rikoksen vaikutus ulottuu. Oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että henkilöllä on esimerkiksi omaisuuteensa kohdistuvissa rikoksissa oikeus saattaa asiansa tuomioistuimeen käsiteltäväksi sekä vaatia hyvitystä. Koska henkilö, jolle on rikoksen johdosta syntynyt yksityisoikeudellinen vaade, voi nostaa kanteen myös siviilioikeudellisessa prosessissa, voidaan katsoa, että hyvitysfunktio on toteutettavissa osin myös ilman asianomistajan syyteoikeutta.⁵²⁸ Koska syytteen ottaminen tuomioistuinten tutkittavaksi edellyttää sitä, että sen nostamiseen oikeutettu nostaa syytteen (ROL 1:1), on rikosvastuun toteutumisen edellytyksenä etenkin asianomistajarikoksissa se, että jollakin tosiasiassa on mahdollisuus käyttää syyteoikeutta. Mikäli alkuperäinen asianomistaja eli

perimyksessäkin on katsottu, etteivät kaikki oikeudet ja velvollisuudet siirry, ks. näistä tarkemmin esim. Kaisto – Lohi 2013, s. 338–339.

⁵²⁶ HE 109/2005 vp, s. 37–38.

⁵²⁷ KKO 2024:54 kohdat 11–13.

⁵²⁸ ROL 3:1:n nojalla myös muun kuin asianomistajan rikoksen johdosta syntynyt yksityisoikeudellinen vaade voidaan tiettyjen edellytysten täyttyessä käsitellä rikosasian yhteydessä. Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, että ajaessaan vaadetta siviiliprosessissa rikoksen johdosta vahinkoa kärsinyt ei saa hyväkseen syyttäjän toimien tai poliisin esitutinnan hyötyjä. Asianomistajan syyteoikeuden hyvitysfunktion oleellisuuteen voidaan osin liittää kritiikki, jota on esitetty asianomistaja-aseman perustamiseen yksin rikoksen perusteella syntyneeseen yksityisoikeudelliseen vaateeseen. Ks. yksityisoikeudelliseen vaateeseen perustuvan asianomistajamääritysmälle esitetystä kritiikistä esim. Virolainen – Pölönen 2004, s. 170–171; Lappalainen 1986, s. 20 av. 40; Frände 1986, s. 173; Vuorenperä 1999, s. 39–40. Ottaen huomioon hyödyt, joita vaateen ajamisen rikosprosessin yhteydessä tarjoaa, on kuitenkin tunnustettava, että asianomistaja-aseman myöntämisen merkitys on huomattava.

syyteoikeuden omaava taho lakkaa oikeudellisesti olemasta, jää asianomistajarikoksissa tyhjiö, jollei syyteoikeus seuraannossa siirry.

Syyteoikeuden siirtymättömyys on haastava myös osakeyhtiön toiminnan tarkoituksen eli voiton tuottamisen kannalta.⁵²⁹ Esimerkiksi voidaan ottaa tilanne, jossa yrityssalaisuuksien rikkominen ei ole ollut vastaanottaneen yhtiön tiedossa sulautumisen tai kokonaisjakautumisen täytäntöönpanohetkellä. Vastaanottanut yhtiö ei tietämättömyytensä vuoksi ole voinut arvottaa sulautumisen tai jakautumismenettelyssä saamansa kokonaisuuden arvoa, kun sen tiedossa eivät ole olleet kaikki kokonaisuuden arvoon vaikuttavat seikat. Toisaalta sulautumisessa ja kokonaisjakautumisessa vastaanottaneen yhtiön vastuu kattaa myös sulautumisen tai jakautumissuunnitelmassa mainitsematta jääneet ja tuntemattomat velat.⁵³⁰ Vastaanottavien yhtiöiden tulee sulautumisessa ja jakautumisessa huomioida se, että yleisseuraanto ei kata kaikkia oikeuksia ja velvollisuuksia sellaisenaan. Velvollisuuksien vajaa siirtyminen voidaan katsoa edukkaaksi vastaanottavan yhtiön kannalta, mutta oikeuksien eli esimerkiksi syyteoikeuden vajaa siirtyminen voi tulla yllätyksenä erityisesti, jos sen merkitys on taloudellisesti merkittävä. Se, ettei yritys voi täysimääräisesti käyttää asiavaltuuttaan omaisuuttaan koskevassa asiassa on merkittävä puutos oikeusjärjestyksessämme. Yrityssalaisuuksien osalta kysymys on erityisen kiperä, sillä vaikei vastaanottanut yhtiö ole jakautumista edeltävältä ajalta yrityssalaisuuksien haltija, loukataan teolla oikeutta, jonka vastaanottanut yhtiö saa siirrossa. Varat, eli tässä yhteydessä yrityssalaisuudet, eivät näin ollen siirry sellaisenaan niin kuin yleisseuraannon nojalla voisi olettaa.

Sattumanvaraisuus sekä rikosvastuun toteuttaminen puoltavat syyteoikeuden siirtymistä kokonaisjakautumisen seurauksena eli silloin, kun jakautuva yhtiö purkautuu.⁵³¹ Syyteoikeuden siirtymistä sulautumisen yhteydessä voidaan puoltaa samoilla perusteilla.⁵³² Syyteoikeuden kuulussa asialegitimaation alaan, on syyteoikeuden siirtymisessä kyse asialegitimaation siirtymisestä. De lege ferenda -kannanottona voidaan esittää, että sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä asianomaisaseman tulisi siirtyä vastaanottavalle yhtiölle vastaavalla rajoituksella, kuin kuolleen asianomistajan omaisille.⁵³³ Rajoituksena olisi siten se, että, jos purkautuva yhtiö on nimenomaisesti ilmaissut tarkoituksensa jättää ryhtymättä oikeustoimiin, ei syyteoikeus siirry. Syyteoikeuden siirtyminen olisi yleisseuraannon mukaista ja alkuperäisen asianomistajan

⁵²⁹ Ks. OYL 1:5 ja OYL 1:8.

⁵³⁰ Af Schultén 2004, s. 542.

⁵³¹ KKO 2024:54 kohta 13; Rautio 2006, s. 295–296. Ks. myös HE 82/1995 vp, s. 47.

⁵³² Rautio 2006, s. 295–296.

⁵³³ Ks. ROL 1:17.2.

tahtoon perustuva rajoitus mahdollistaisi myös jatkuvuus- ja sidonnaisuusperiaatteen noudattamisen.

Toisena tutkielmani tavoitteena on ollut seuraantovastuun jäsentäminen. Sulautumisen ja jakautumisen yleisseuraantoluonteesta seuraa, ettei siviiliasiassa vastuu lähtökohtaisesti katoa vaan mainitut yritysjärjestelyt johtavat myös siviilioikeudelliseen seuraantovastuuseen. Tämä vaikuttaa selkeältä pääsäännöltä siviilioikeudellisessa asiassa. Seuraantovastuuta on jäsennetty kilpailuoikeudellisen seuraantovastuun mallien avulla. Kilpailuoikeudessa omaksun oikeudellisen seuraantovastuun nojalla vastuu siirtyy rikkomukseen syyllistyneen oikeudelliselle seuraajalle vain yritysjärjestelyn jälkeiseltä ajalta. Koska oikeudellinen seuraantovastuun malli muodostaa tyhjiön silloin, kun toimintaan syyllistynyt yksikkö on lakannut olemasta, on toissijaiseksi vastuun malliksi muodostunut taloudellisen seuraantovastuun malli. Taloudellisen seuraannon nojalla kilpailuoikeudellisen rikkomuksen seuraamus voidaan asettaa rikkomukseen syyllistyneen taloudelliselle seuraajalle kokonaisuudessaan eli myös yritysjärjestelyä edeltävältä ajalta. Koska taloudellisen seuraantovastuun kriteerit ovat suhteellisen tiukat, eivät ne välttämättä täyty sulautumisen ja jakautumisen yhteydessä. Tällaisessa tilanteessa vastuu sulautuvan ja kokonaisuusjakautuvan yhtiön toiminnassa syntyneestä kilpailuoikeudellisesta rikkomuksesta ei siirry jakautuvalle yhtiölle. Koska siviilioikeudellista seuraantovastuuta ei ole jäsennetty muualla kuin kilpailuoikeudellisessa aineksessa, on taloudellisen seuraantovastuun malli otettava lähtökohdaksi siviilioikeudellisen seuraantovastuun osalta. Vastuu edeltävän yhdistyksen toiminnassa aiheutetusta rikkomuksesta voi siten siirtyä vastaanottavalle yhtiölle vain siltä osin, kuin taloudellisen jatkuvuuden kriteerit eli rakenteellinen yhteys ja toiminnan jatkuvuus täyttyvät. Tämä näkemys ei kuitenkaan ole yleisseuraantoperiaatteen mukainen, sillä toimintaan perustuva vastuu voidaan ymmärtää velkana. Yleisseuraannon sisältö on selkeä sen suhteen, että vastaanottava yhtiö tulee edeltävän sijaan sopimusosapuoleksi. Tämän vuoksi sopimussuhteisiin perustuva vastuu on rajattava edeltävän pääsäännön ulkopuolelle. Sopimussuhteeseen sijaantulo tarkoittaa sitä, että esimerkiksi sopimukseen perustuva tuotevastuu siirtyy täysimääräisesti vastaanottavalle yhtiölle.

Edellä on siviilioikeudellisen seuraantovastuun mallina esitetty taloudellisen seuraantovastuun käsite. Taloudellinen seuraantovastuu mahdollistaa vastuun perustamisen jollekin toiselle kuin rikkomukseen syyllistyneen oikeudelliselle seuraajalle. Oikeushenkilön rangaistusvastuun siirtämisen osalta on kuitenkin todettu, ettei laillisuusperiaate salli lain soveltamista siten, että vastaanottavalle yhtiölle voitaisiin asettaa rangaistusvastuuseen luovuttavan yhtiön toiminnassa

tehdystä rikoksesta.⁵³⁴ Taloudellisen seuraantovastuun soveltaminen ei näin ollen ole mahdollista sulautumisen ja kokonaisjakautumisen yhteydessä syntyvän rikosoikeudellisen vastuun aukkokohtaan täyttämiseksi. Osakeyhtiöiden erillisyydestä ja laillisuusperiaatteesta seuraa, ettei oikeushenkilön rangaistusvastuu voi siirtyä. Laillisuusperiaatteen vuoksi rangaistusvastuun siirtymisen tilaa ei ole mahdollista tulkita toisin ilman nimenomaista lainsäädäntöä. Mikäli lakiin otettaisiin säännös oikeushenkilön rangaistusvastuun siirtymisestä, tulisi säännöksessä huomioida syyllisyysperiaate. Huomioiminen voisi tapahtua esimerkiksi siten, että kilpailuoikeudessa omaksutun taloudellisen seuraantovastuun edellytysten, kuten rakenteellisen yhteyden vaatimuksen täytyessä, voisi myös oikeushenkilön rangaistusvastuu siirtyä.

⁵³⁴ Ks. Kotiranta 2021, s. 321. Kotiranta katsoo myös laillisuusperiaatteen ohella myös syyllisyysperiaatteen osaltaan estävän oikeushenkilön rangaistusvastuun siirtymisen. Katson, ettei syyllisyysperiaate ole esteenä rangaistusvastuun siirtymiselle silloin, kun yhtiön johto säilyy samana ja toimintaa jatketaan vastaanottavassa yhtiössä, ks. myös KKO 22.9.2015, R2008/246. Syyllisyyden arviointi ei kuitenkaan muodostu keskeiseksi, sillä rangaistusvastuun siirtyminen on voimassa olevan lain puitteissa mahdotonta jo laillisuusperiaatteen vuoksi.